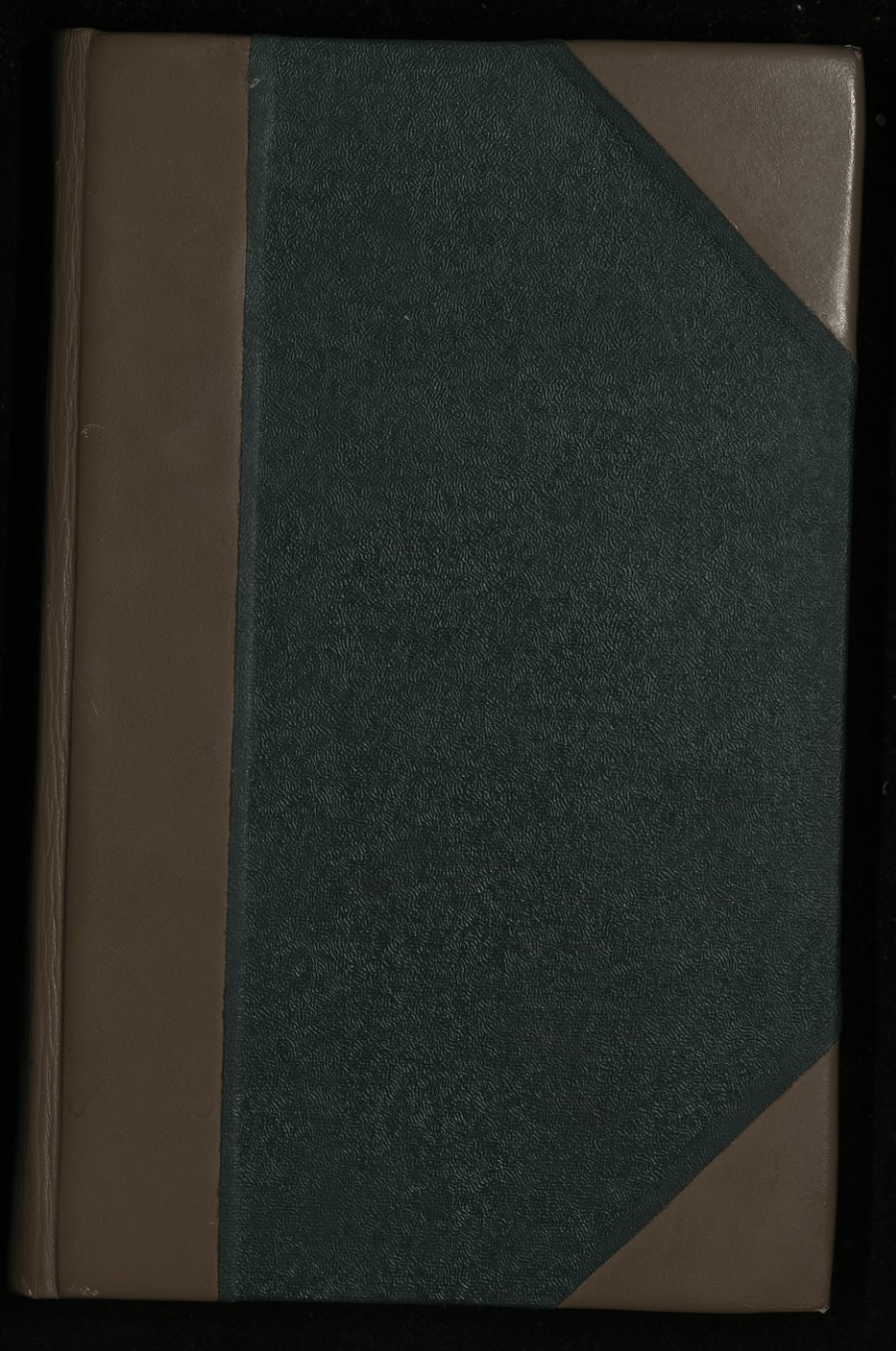
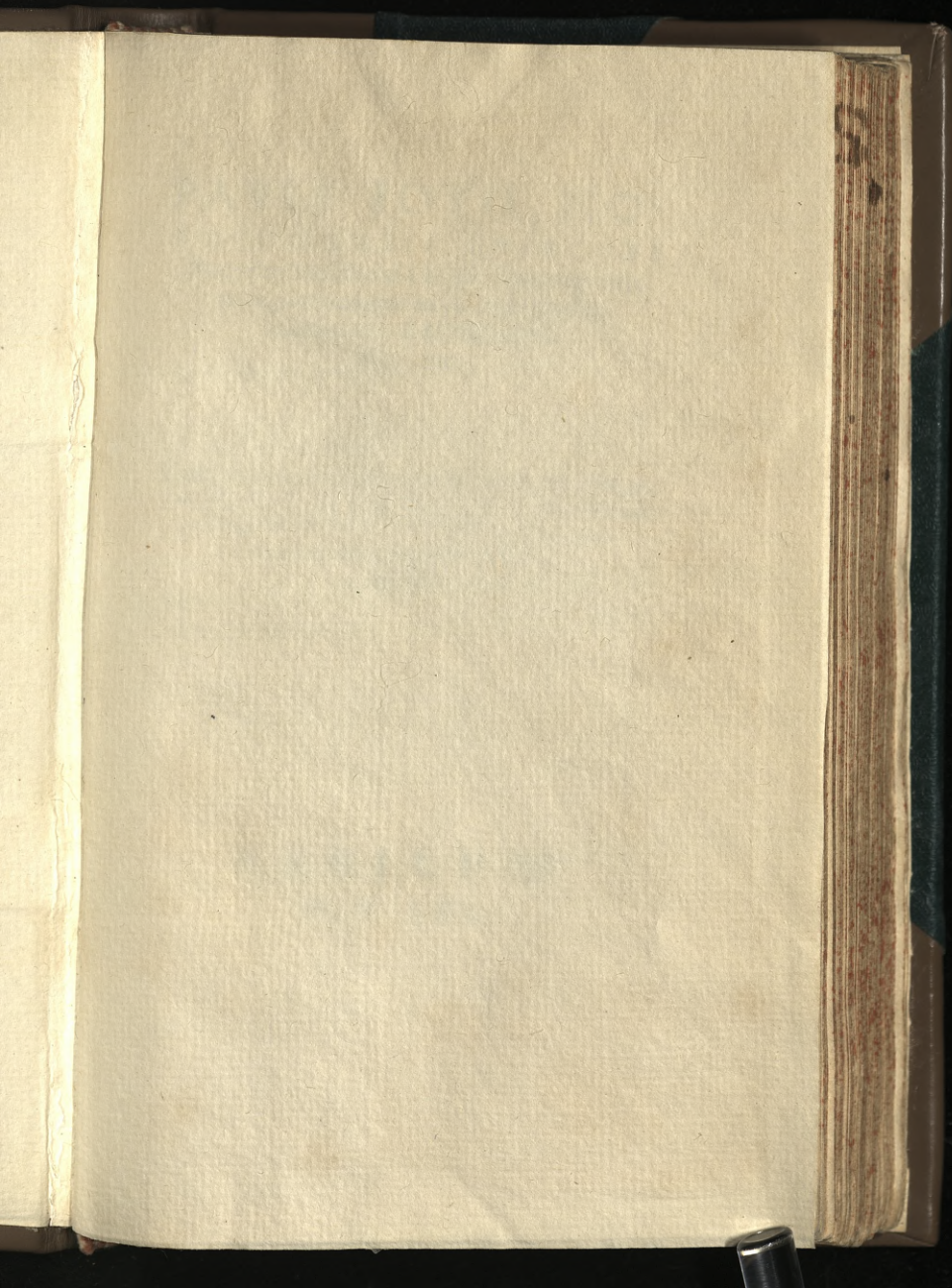










P
v
M

é
bo

PAVLI IOVII NO-
VOCOMENSIS EPISCOPI
Nucerini Moschouia, in qua situs regionis
antiquis incognitus, religio gentis,
mores, &c. fidelissimè re-
feruntur.

CÆTERVM OSTENDITVR ERROR STRA-
bonis, Ptolemæi, aliorumq; Geographæ scriptorum, ubi
de Riphæis montibus meminere, quos hac ata-
re nunquam esse, planè competi-
tum est.

B A S I L E A E
M, D, LXI.

HIERONY. DELII ALEX.

Moschouijs quando lucem das gentibus, omnes
Paule, tibi debent lumina Moschouij,
Sed quum Moschouiam per te quoq; noscitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem, debeat, orbis habet?

IANI VITALIS.

Vix olim ulla fides referentibus horrida regna
Moschorum, & Ponti res glacialis, erat,
Nunc Iouio authore, illa oculis lustramus & urbes;
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Ruse dicat Iouius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Iouij.
Felicem ô gentem, auspicijs quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius sub sydere nasci.
Quam sub sceptriferæ Palladis, atq; Iouis.

P. CVRSII.

Moschouiam, monumenta Ioui, tua culta reuoluens
Cœpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI IOVII NO

VOCOMENSIS, EPISCO

pi Nucerini Moschouia ad Ioannem Ru-
sum Archiepiscopum Co-
sentinum.



PFLAGITASTI amplissime
antistes Rufe, vt ea quæ de Mo-
schouitarū moribus à Demetrio
eius gentis legato, qui ad CLE-
MENTEM VII. Pontificem nuper venit, quo-
tidianis propè sermonibus didicissem, Latina-
rum literarum memoriæ commendarem, quū
pro vetere tua pietate atq; virtute, ad ampli-
candam Rom. Pont. dignitatem, pertinere ar-
bitraberis, si homines intelligerent, non fabu-
losi, aut omnino obscuri nominis regē, sed qui
numerossimis extremi Aquilonis populis
imperet, in causa religionis, omnibus nobiscū
sensibus coniungi, fœdereq; perpetuo colliga-
ri, opportunissimo tempore cupiuisse, quan-
do nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pie-
tate cæteris omnibus præstare videri volebāt
insana atq; scelestā defectione nō modò à no-
bis, sed ab ipsis etiam superis exitiabili errore
desciuerint. Cæterum id munus impositum,
quod certè grauioribus studijs occupatus iu-
re optimo poteram recusare, egregia volunta-
te, celeritateq; perfecī, ne nimia mora vel ac-
curatori castigatione gratiā nouitatis exue-

ret: qua vel vna re, meæ erga te veteris obseruatæ studiū, præstandiq; officij voluntas manifestè declaratur, quum honoris iacturam facere, si quis ex hac ingenij tenuitate speradus est, quàm desiderium tuum longè honestissimum diutius frustrari maluerim. Vale.



REGIONIS primò situs, quem Plinio Straboniq; et Ptolemæo, parum notum fuisse perspicimus, pressa breuitate describetur et in tabula typis excusa figurabitur. Inde gētis mores, opes, religionem, militiæq; instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historijs libellum de Germanorum moribus scitūxit, perstrictiore stylo narrabimus, eadem ferè sermonis simplicitate utentes, qua nobis ab ipso Demetrio curiosa ac leni uestigatione lacesito, per otium exposita fuere. Demetrius enim haud ineptè Latina utitur lingua, utpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, et insigni uariarum legationum munere functus, plures prouincias Christianorū adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriā, apud Sueciæ Daciæq; Reges, et magnum Prusici magistrum oratorem egisset, nouissimè apud Maximilianū Cæsare, dū in eius aula omnis generis hominum refertissima uersaretur, si quid barbarū quieto dociliq; ingenio inerat, elegantium morum observatione deterfit. Causam uerò huiusce suscipiendæ legationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui
quum

quum acceptis à Leone X. Pontifice commendatitijs literis, mercaturæ causa in Moschouiam peruenisset. cum Basilij Principis familiaribus ultro de consociandis utriusq; Ecclesiæ ritibus agitauit. Querebat enim Paulus insano, uastoq; animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama namq; cognouerat, quum in Syria, Aegyptoq; & Ponto negotiaretur, aromata ex ulteriore India aduerso amne Indo subuehi posse, atq; inde modico terrestri itinere superatis Paropanisdidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem, qui iisdem ferè montibus, quibus Indus oritur, aduerso fonte in Hyrcanum mare raptis secum multis annibus ad Strauam portum effunditur. Porro ab ipsa Straua tutam facilemq; nauigationem uideri usq; ad emporium Citracham ostiumq; Volgæ amnis, inde uerò aduersis semper annibus, Volga scilicet & Occha & Moscho, in urbem Moscham, ab Moscha autem terrestri itinere Rigam & in ipsum mare Sarmaticum, omnesq; Occiduas regiones facile perueniri posse, contendebat. Vehementer enim & supra æquum, Lusitanorum iniurijs erat accensus, qui India magna ex parte armis donata, occupatisq; omnibus emporijs cuncta aromata coemerent, & in Hispaniam auerterent, atq; ea, grauiore quàm antea pretio ac impotenti quæstu omnibus Europæ populis uendicare consueuissent, quin et diligèti adeò cura Indici maris litora perpetuis classibus custodirent, ut eæ negotiationes penitus intermissee, atq; desertæ uideantur, quibus per finem Per-

ficum, ac aduersum Euphratem, et per Arabici maris
 angustias, secundoq; demum Nilo per mare nostrum
 Asia omnis atq; Europa abundè & uiliore quidem
 pretio complebantur, deteriore etiam Lusitanorum
 mercimonio, quum remotissimæ nauigationis incom-
 modo, sentinæq; uitij aromata corrumpi, eorumq;
 uis & sapor, odoratusq; ille spiritus, multa demum
 mora in Olyssipponensibus conditorijs promercali-
 bus euanesce, atq; expirare uideatur, quū asseruatis
 semper recentioribus, uetera tantum & multo quidē
 situ mucida uenundari quereretur. Caterum Paulus
 quanquam de ijs rebus acerbissimè apud omnes disse-
 rendo, & Lusitanis ingentem conflando inuidiam,
 multo auctiora fore uectigalia regia, si id iter aperi-
 retur, & aromata ab ipsis Moschouitis, qui tantā eo-
 rum uim omnibus ferculis absumerent, uilius emi pos-
 se perdoceret, nihil tamen quod ad eam negotiationē
 pertineret, impetrare potuit: quoniam Basilus homi-
 ni externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caspium
 mare & Persarum regna aditum præberent, minimè
 aperiendas esse existimabat. Itaq; Paulus omnibus ex-
 clusus uotis, ex mercatore legatus factus, Basilij lite-
 ras Leone iam uita functo ad Hadrianum Pontificem
 retulit, quibus ille cum multo uerborū honore egre-
 giam uoluntatem erga Romanum Pontificem ostende-
 bat. Paucis enim ante annis Basilus ardente cum Po-
 lonis bello, quū Lateranensis conuentus haberetur,
 per Ioannem Daciæ Regem, huius Christierni qui nu-
 per regno expulsus est, patrem postularat, ut iter tu-
 tum

tum legatis Moschouitis ad urbem Romam præbere
tur. Verum quum eodem fortè die, & Ioannes Rex &
Iulius Pontifex ab humanis excessissent, sublato ad id
sequestro, consilium mittendæ legationis omisit. Ex-
arsit subinde bellum inter ipsum & Sigisfrundum Po-
loniæ Regem, quod quû insigni ad Borysthenem par-
ta uictoria à Polono feliciter confectum esset, Romæ
supplicationes sunt decretae ueluti deuictis casisq;
Christiani nominis hostibus, quæ Rex & Regem ipsi
Basilium, & uniuersam gentem ab Rom. Pont. haud
mediocriter alienauit. At quum Hadrianus Sextus
Fato extinctus Paulû iam secundo itineri accinctum
destituisset, successus ei Clemens VII. illum etiam
tum Orientis iter insano animo uoluantem, cum li-
teris in Moschouiam transmisit, quibus Basilium pro-
pensissimis adhortationibus inuitabat ad agnoscen-
dam Romanæ Ecclesiæ maiestatem, feriendumq; com-
munibus in religione sensibus perpetuû foedus, quod
illi maximè salutare atq; honorificum fore testabatur
ita ut Pontifex polliceri uideretur, se ex sacrosancta
authoritate Pontificia eum Regem collatis regalibus
ornamentis appellaturum, si reiectis Græcorum dog-
matibus ad authoritatem Romanæ Ecclesiæ se confer-
ret. Cupiebat enim Basilius Regij nominis titulum cõ-
cessione Pontificia promereri, quum id dare sacrosan-
cti iuris esse et Pontificiæ maiestatis iudicaret, quan-
do & ipsos quoq; Cæsares à Pontificibus Maximis
diadema aureum & sceptrum Romani imperij in-
signia accipere, inueterata consuetudine cognouisset.

quanquam & id pluribus à Cæsare Maximiliano le-
 gationibus postulasse ferebatur. Igitur Paulus qui fe-
 liciore aliquanto cursu, quàm multo cum quæstu per-
 currere terrarum orbem ab incunte ætate didicerat,
 quanquam senex et antiqua stranguria tentatus, pro-
 spero celeriq; itinere Moscham peruenit, ubi à Basi-
 lio humaniter est susceptus. Fuit interea in eius aula
 menses duos, diffususq; uiribus, & eius immensi itine-
 ris difficultate deterritus, quum Indicæ negotiationis
 spes omnes ac inexplicabiles cogitationes penitus ab-
 iecisset, cum Demetrio legato priusquàm cum in Mo-
 schouia peruenisse putaremus, Romam redijt. At Põ-
 tifex magnificentissima Vaticanarum ædium parte,
 ubi laquearia aurata, lecti serici, auleaq; eximij ope-
 ris uisebantur, Demetrium suscipi & togis sericis ue-
 stiri iussit, attribuitq; ei comitem, ac rerum diuinari-
 pariter & urbanarum monstratorem Franciscum
 Cheregatum Episcopum Aprutinum, longinquis sæ-
 pe ac dignissimis legationibus functum, qui ipsi De-
 metrio uel in Moschouia, Pauli sermonib; erat notissi-
 mus. Porro Demetrius, ubi aliquot dierum quietè re-
 creatus est, deterfis elotisq; sordibus, quas longo ac
 laborioso itinere contraxerat, assumptoq; insigni
 patrio habitu ad Pontificem deductus, eum de more
 supplex adorauit, munusq; Zebellinarum pellium
 suo, Regioq; nomine obtulit, tum uero Basilij literæ
 date, quas ipsi antea, & demum Illyricus interpres
 Nicolaus Siccensis in hanc sententiam Latinis uerbis
 transfulerunt. Clementi Papæ pastori ac doctori Ro-
 manæ

mana ecclesie, magnus dominus Basilius Dei gratia Imperator ac dominator totius Rusiæ, nec non magnus Dux Volodemaria, Moschouia, Nouogrodia, Pleschouia, Smolenia, Isseria, Iugoria, Perminia, Vetcha, Bolgaria &c. dominator & magnus Princeps Nouogrodia inferioris terræ, Cernigouia, Razania, Volotchia, Rezeuia, Belchia, Rostouia, Iaroslauia, Belozeria, Vdoria, Obdoria, Condiniaq; &c. Misistis ad nos Paulum Centurionem ciuem Genuensensem cum literis, quibus nos adhortati estis, ut uobiscum, cæterisque Christianorum Principibus consilio ac uiribus coniuncti esse uellemus, aduersus Christiani nominis hostes, ac nostris uestrisq; legatis ultro citroq; commeandi tutum ac expeditum iter patèret, ut mutuo amicitie officio, de amborum salute, & statu rerum cognosci possit. Nos autem Deo bene atq; feliciter adiuuante sicuti hætenus, aduersus impios Christianæ religionis hostes impigrè constanterq; stetitimus, ita & in posterum stare decreuimus. Itemq; cū cæteris Christianis Principibus consentire, et pacata itinera præstare parati sumus. Quas ob res mittimus ad uos Demetrium Erasmus, nostrum hominē cum hac nostra epistola, Paulumq; Centurionem remittimus. Demetriū autē celeriter remittetis, eumq; incolumem & inuiolatum usq; ad fines nostros esse iubebitis. Idem nos quoq; præstabimus si cum Demetrio legatum uestrum mittetis, ut sermone ac literis certiores de rebus administrandis reddamur, sic, ut perspectis Christianorum omnium uoluntatibus, nos etiam

optima consilia capere ualeamus. Datum in dominio nostro in ciuitate nostra Moschouia anno ab initio mundi septimo millesimo tricesimo, tertio Aprilis. Ceterum Demetrius uti est humanarum rerum, et facrarum præsertim literarū ualde peritus, occultiora de magnis negotijs mādāta habere uidetur, quæ mox cum priuatis cōgressibus expositurum speramus: nā à febre in quam ex celi mutatione inciderat, pristinas uires et natium uultus ruborem recuperauit, ita ut Pontificijs sacris quæ in honorem diuorum Cosmæ et Damiani, solenni apparatu, musicisq; concētibz confecta sunt, sexagenarius senex, et cum uoluptate quidem assiteret, et in senatum uenerit, quum Campegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primum rediens, à Pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur, quin et sacrosancta Urbis templæ et Romanæ magnitudinis ruinas, priscorumq; operum deploranda cadauera mirabundus inuiserit, ita ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cō legato Pontificio Episcopo Scarense, dignisq; acceptis à Pontifice muneribus in Moschouiam esse rediturum. Moschouitarum nomen recēs est, quanquā de Moschis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, et Plinius Moschos ad Phasidis fontes supra Euxinum ad Orientem constituat. Eorum regio latissimos habet fines et ab Aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq; Oceanum sub ipsis ferè Septentrionibus extenditur, campestris magna ex parte, et pabuli quidem ferax
sed

sed æstate pluribus in locis admodum palustris. Nam
ea omnis terra magnis frequētibusq; amnibus irriga-
tur, qui ubi niuib; Hybernīs multo solis uapore col-
liquatis & resoluta ubiq; glacie contumescūt, campi
passim in paludes abeunt, cunctaq; itinera continen-
tibus aquis et coenosa illuue, defœdatur, donec nouæ
hyemis beneficio restagnantia flumina, ipsaq; palu-
des iterum cogantur, & uias solidissimo constratas
gelu, uel trāsituris curribus præbeāt. Hercynia sylua
quotam Moschouiae partem occupat, ipsaq; passim
positis ubiq; ædificijs incolitur, iamq; longo labore
hominum rarior facta, non eam sicuti pleriq; existi-
mant, horridam densissimorum nemorum impenetra-
biliūq; saltuum faciem ostendit. Cæterum ea imma-
nibus feris plenissima per Moschouiam perpetuo tra-
ctu inter Ortum solis, & Boream ad Scythicum Ocea-
num excurrere traditur, ita ut spes hominū eius finē
curiosè scrutātium, infinita magnitudine sua semper
eluserit. Ea in parte quæ uergit ad Prusiam, Vri ingē-
tes & ferocissimi, Taurorum specie reperiūtur, quos
Bisontes uocāt, itemq; Alces ceruina effigie & cū car-
nea proboscide altisq; cruribus et nullo suffraginum
flexu Lozzi à Moschouitis, à Germanis uerò Helenes
appellati, quæ animalia C. Cæs. nota fuisse uidemus.
Præterea Vrsi inusitatæ magnitudinis, & prægran-
des Lupi atro colore formidabiles. Ab ortu Moscho-
uia finitimos habet Scythas qui Tartari hodie nunc
pantur, gentem uagam & bello omnibus seculis illu-
strem. Tartaris pro domibus sunt carricetonibus co-

rijsq; coniecti, ab quo uita genere Amaxouios antiquitas eos appellauit: pro urbibus uerò ac oppidis immensa castra, non sòsis aut materiæ claustris, sed infinita sagittariorum equitum multitudine uallata. Diuiduntur Tartari per Hordas, ea est eorum lingua consentientis in unum populi congregatio ad effigiè ciuitatis. Hordis singuli præsunt Imperatores, quos genus aut bellica uirtus dedit: sæpe enim cum finitimis bella gerunt, ac ambitiosè admodum & atrociter de Imperio decertât. Hordarum infinitum propè numerum esse constat, quippe Tartari ad Cathayum usq; celeberrimam in extremo ad Orientè Oceano ciuitatem, latissimas solitudines tenent. Porro qui proximi sunt Moschouitis, mercaturæ commercio & frequètib; eorū irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersoneso sunt Præcopitæ quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator uxorem duxit. Ii Polonis maximè sunt infesti, lateq; inter Boristhenem & Tanaim cuncta populantur, et cū Turcis sicuti religiòe, ita et cæteris in rebus mirificè consentiūt, qui in eadem Taurica Cassam Ligurum coloniam obtineut, Theodosiam antiquitus appellatam. Ii uerò Tartari qui inter Tanaim & Volgam amnem in Asia latos campos inhabitât, Basilio Moschouitarum Regi parèt, & Imperatorem aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij intestinis seditionibus laborâtes, quum antea opibus & belli gloria maximè ualuisent, paucis ante annis uires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam,
Casanij

Casani Moschouitarum amicitiam religiosè colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Ultra Casanios ad Boream sunt Sciabani multitudine armentorum, ac hominum potentes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum bellicæ laudis obtinent authoritatem. Eorum Horda quàm amplissima nullum habet Imperatorem, sed Reipublicæ Venetæ more, multa seniorum prudètia, strenuorumq; uirtute gubernatur. Ultra Nogaios haud magno ad Meridiem deflexu uersus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobilissimi oppida lapide constructa incolunt, regiamq; habent Samarcandam urbem eximie magnitudinis et claritatis, quam Iaxartes maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad cætum miliaria in mare Caspiū effunditur. Cum ijs populis ætate nostra Hysmael Sophus Rex Persarum dubio sæpe euentu bella gessit, timoreq; eorum adductus, dum uires omnes imminuentibus opponuntur, Selymo una acie uictori Armeniæ, Taurisumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda urbe ortus est Tamburlanes, siue ut Demetrius dicendum monet, Themürkuthlu qui Baiazetem Ottomanum huius Solymani tritauium apud Ancyram Galatiæ urbem ingenti prælio superatum cepit et per omnem Asiam ab se terribili maximi exercitus impetu deuictam, ferrea inclusum cauea in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plurima uestis serica adducitur. Cæterum mediterranei Tartari nihil præter equorū perniciem greges, et nobiles nulla filorum textura, sed coactis ex lanis, candidos

centones præbent, è quibus Feltrie uestes penula ad
 perferendam omnem imbrium iniuriam idoneæ, at-
 que pulcherrimæ conficiuntur. A Moschouitis autem
 laneas tunicas & argenteam monetam petunt, quum
 ab ijs omnis corporis cultus, superfluaq; supellectilis
 apparatus contemnatur, solo etenim centone ad ira-
 ti cæli contumeliam fortiter sustinendam contenti sunt
 & solis confisis sagittis hostem arcent, quanquam dū
 in Europam excurrendum esse decreuissent, Princi-
 pes eorum ferreas galeas & loricas gladiosq; falca-
 tos, à Persis nostra tempestate coemerint. A Meridie
 Moschouitarum fines iisdem ab Tartaris clauduntur,
 qui supra Meotim paludem in Asia & circa fluuios
 Borysthenem & Tanaim in parte Europæ planiti-
 em ad Hercyniam uergentem tenet. Roxolani, Getæ
 & Bastarnæ, antiquitus eam plagam incoluere, un-
 de Rusiæ nomen effluxisse crediderim: nam Lithua-
 niæ partem, Rusiam appellant inferiorem, quā ipsa
 Moschouia Rusia alba nuncupetur. Lithuania itaq;
 ab Cori uenti flatibus Moschouiam spectat, ab Occa-
 su uerò, mediterranea Prusiæ atq; Liuoniæ ipsis Mo-
 schouia finib. inseruntur, ubi mare Sarmaticū ab Cym-
 bricæ Chersonesi angustijs irrumpens, lunato sinu ad
 Aquilouem inflectitur. In extremo uerò eius Oceani
 litore, ubi Noruegia atq; Suetia amplissima regna,
 isthmo ueluti quodam continenti adheret, Lapones
 existunt, gens supra quam credibile sit, agrestis, suspi-
 ciosa, et ad omnis externi hominis uestigiū, nauigijq;
 conspectum, maxime fugax. Ea neq; fruges, neq; po-
 ma,

ma, neq; ullam omnino uel terræ uel celi benignitatē nouit. Sola sagittandi peritia cibum parat, uarijsq; ferarum tergoribus uestitur. Gentis cubilia, cauernula siccatis repleta folijs, cauiq; arborū stipites quos uel intromissa flāma, uel ipsa uetustas inducta carie fabri carit. Aliqui ad mare, ubi ingens est captura pisciū ineptis sed felicibus artificijs piscātur, duratosq; fumo pisces, tanquam suas fruges reconduunt. Laponibus exigua corporum statura, luridi cōtusiq; uultus, pedes uerò uelocissimi. Ingeniaeorū ne ipsi quidem proximi Moschouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi, exitialis insanie esse dicāt, magnis uerò copijs inopē rerum omnium uitam ducētes laceisse, neq; utile neq; omnino gloriosum unquam existimarint. Si cādidissimas pelles quas Armelinas uocamus, cum uarij generis mercimonijs permutant, sic tamen, ut omne mercatorum colloquiū conspectumq; defugiāt, adeo ut mutua rerum uenaliū collatione facta, & relictis medio in loco pellibus cum absentibus & ignotis sincerissima fide permutationes transigantur. Vlra Lapones in regione inter Corū, & Aquilonē perpetua oppressa caligine, Pigmeos reperiri, aliqui eximie fidei testes retulerūt, qui postquā ad summū adoleuerint, nostratis pueri denuū annorum mensuram uix excedant, meticulosum genus hominū & garritu sermonē exprimēs, adeo ut tam simiæ propinqui quā statura ac sensibus ab iustæ proceritatis homine remoti uideantur. Ab Aquilone uerò innumerabiles populi Moschouitarum imperio parent, qui ad Oceanum

Scythicum itinere trium ferè mensium extenduntur.
 Proxima Moschouie regio est Colmogora frugibus
 abundans, quam interluit Diuidna fluuiorum totius
 Septentrionis longè amplissimus, qui alteri fluuiio mi-
 nori in mare Balthèu erumpenti, nomen dedit. Is sta-
 tis & Niloticis similibus incremētis nec incertis anni
 temporibus circūiectos inundat campos, pinguiq; al-
 luuie, argentis cæli iniurijs, sæuisq; Aquilonis flatibus
 mirifice resistit, quū niuib; imbribusq; auctus infla-
 tur, adèd lato aluè in Oceanum per incognitas gen-
 tes in speciem ingētis pelagi defertur, ut expeditio na-
 uigio unius diei remigatione trāsire nequeat. Vbi ue-
 rò aquæ mox resederūt, uastæ passim insulæ fertilita-
 te nobiles relinquūtur. Frumentū nāq; terræ traditū
 nullo aratri beneficio prouenit, admirabiliq; celerita-
 te naturæ festinantis ac nouā superbi amnis iniuriam
 timentis, oritur simul, et adolescit atq; in aristas educi-
 tur. In Diuidnā influit Iuga amnis, in ipsoq; confluen-
 tium angulo celebre est emporium nomine Vstiuga à
 Moscha Regia urbe sexcentis miliaribus distans. In V-
 stiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgulicis, Pinna-
 gisq; ulterioribus populis præciosæ pelles Martarum
 Zebellinorumq; Luporū, Ceruariorum, & nigrarū,
 albarumq; Vulpium cōportantur, et ab ijs uario mer-
 cimonij genere permutantur. Zebellinos uerò leuiū
 pilorū tenui canicie probatissimos, quibus nunc Prin-
 cipum uestis fulcitur, & delicata matronarum colla,
 expressa uiuæ animantis effigie conteguntur, Permijs
 et Pecerri præbent, sed quos ipsi ab remotioribus etiā
 gentibus,

gentibus, quæ ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant. Permissi, & Pecerri paulo ante ætatē nostram more gentiliū Idolis sacrificabāt, nunc uerò Deum Christum colunt. Ad Inugros, Vgolicosq; per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperbo rei antiquitus fuerunt. In eorum iugis nobilissimi falcones capiuntur: ex ijs genus unum est candidum guttatis pennis, quod Herodiū dicunt. Sunt & Hierosolachi Ardearum hostes & sacri, & peregrini, quos antiquorum Principum luxus in aucupijs non agnouit. Ultra eos, quos modò nominauī, populos, Moschouitis Regibus tributa pēdentes, aliæ sunt nationes extreme hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognita, quando nemo ad Oceanū peruenerit, sed fama tantū ac ipsis plerunq; fabulosis mercatorū narrationibus audita. Satis tamen constat, Diuidnam innumerabiles trahentem amnes, ingenti cursu ad Aquilonem deferri, mareq; ibi esse longē uastissimum, ita ut illinc ad Cathayum legendo oram dextri litoris nisi terra intersit, nauibus perueniri posse certissima coniectura credendum sit. Pertinent enim Cathayni ad extremam Orientis plagam ad Thraciæ ferè parallelum, Lusitanis in India cogniti, quum proximè ad coemenda aromata per regionem Sinarum, Melacham usq; ad auream Chersonesum nauigarint, uestesq; ex Zebellinis pellibus attulerint, quo uel uno argumento non longē ab Scythicis litoribus Cathayum urbem abesse putamus. Ceterum quū à Demetrio quereremus an apud ipsos ulla de Gothis populis uel

fama per manus à maioribus tradita, uel ex ipsis literarum monumentis memoria superesset, qui ante mille annos, & Caesarum imperium, & urbem Romam omnibus iniurijs deformatum euertissent: respondebat & Gothica gentis, & Totila Regis nomen clarum esse atque illustre, in eamque expeditionem coiuisset plures populos, et ante alios, Moschouitas, creuissetque eum exercitum ex colluue Liuniorum & Circumuolganorum Tartarorum, sed propterea omnes Gothos fuisse appellatos, quoniam Gothi qui insulam Islandiam siue Scandauiam incolerent, authores eius expeditionis extitissent. Iis maxime finibus Moschouita ex omni parte clauduntur quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus, hodie autem à Moscho amne haud dubie sic dicti, qui & Regiæ urbi quam interfuit, suum quoque nomen indiderit. Ea est omnium Moschouitæ urbium longe clarissima, tum situ ipso, qui regionis medius esse existimatur, tum insigni fluminum opportunitate, domorumque frequentia, & munitissima arcis celebritate. Ob longo etenim ædificiorum tractu, secundum Moschi fluminis ripam ad spatium quinque miliarium extenditur. Domus in uniuersum sunt lignæ, distinctæ in triclinia, coquinas, et cubilia, capacitate amplæ, nec struaturis enormes, aut nimium depresso: trabes enim ingentis magnitudinis ab Hercynia sylua supportantur, quibus ad rubricæ lineam delibratis, & contrario ordine inter se ad rectos angulos coniunctis & confibulatis, exteriora domorum septa singulari firmitate, nec multa impensa, & summa celeritate constituntur. Domus
firmæ

fermè omnes, & ad usum olerum, et ad uoluptatē priuatos habent hortos, unde rarè urbis circuitus longè maximus apparet. Singulæ regiones singula habent sacella, sed cōspicuo in loco templū est Deiparæ Virgini dicatū celebri structura atq; amplitudine, quod Aristoteles Bononiensis mirabilium rerum artifex, et machinator insignis, ante sexaginta annos extruxit. Ad ipsum urbis caput, Neglina flumiolus qui frumentarias agit molas, Moschum annè ingreditur, peninsulamq; efficit, in cuius extremitate arx ipsa cū turribus ac propugnaculis admirabili pulchritudine Italorum architectorū ingenio constructa est. In subiectis urbi campis capreolorū et leporū incredibilis multitudo reperitur, quos nemini plagis & canibus sectari licet, nisi Princeps id ad uoluptatē intimis familiaribus uel peregrinis legatis indulserit. Tres fermè urbis partes duobus alluuntur fluminibus, reliqua uerò, latissima fossa, atq; ea multa aqua ex ipsis annibus corriuata præcingitur. Vrbs etiam ab aduerso latere alio flumine quod Iausa dicitur, munita est, id pariter in Moschum paulo infra urbem euoluitur. Porro Moschus ad Meridiem excurrentes in Ocham annem multo maiorem, apud oppidum Columnā sese effundit, nec magno inde itineris spatio Ocha ipse, & suis & alienis undis magnus & tumens exoneratur in Volgam, ubi ad confluentes sitū est oppidum Nouogrodia minor, de nomine maioris urbis ex qua deducta est ea colonia, nuncupatum. Oritur Volga qui antiquatū Rha fuit, è magnis uastisq; paludibus qui candidi

lacus appellantur. Sunt eæ supra Moschã inter Aquilonem & Corum, emittuntq; cunctos fermè amnes, qui diuersas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus uidemus, è quorum iugis ac fontibus Rhenũ, Padum ac Rhodanum, innumerabilesq; minores fluuios manare compertum est. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni scaturigine, humorem assatim præbêt, quum nulli omnino montes ea in regione multa etiã hominum peregrinatione reperiãtur, ita ut Riphæos montes & Hyperboreos toties ab antiquis celebratos pleriq; Cosmographiæ ueteris studiosi, penitus fabulosos esse arbitrentur. Ex ijs itaq; paludibus, Diuidna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais atq; Borysthenes oriũtur. Volgam Tartari Edilum, Tanaim uerò Don appellant: ipse Borysthenes, Neper hodie nũcupatur. hic paulò infra Tauricam in pontum Euxinũ decurrit. Tanais autem à Meoti palude, ubi Azoum est nobile emporium, excipitur. Volga uerò ad Meridiem Moscham urbem relinquens uasto circuitu ingentibusq; mæandris primò ad Orientẽ, mox in Occasum ac demum ad Austrum magna aquarum mole præcipitatus in Hyrcanũ mare deuoluitur. Supra eius ostiũ urbs est Tartarorum nomine Cytracham, ubi à Medis Armenijsq; & Persis mercatoribus nundinæ celebratur. In ulteriore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit, distat à Volgæ ostio Capisioq; mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilii

Basilii qui nūc regnat, Surcicum oppidum condidit ut in ea solitudine mercatoribus ac uiatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquietæ gentis motibus proximis finium præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Moschouitarum Imperatores uarijs temporibus, uti ex usu præsentium rerum fuit, uel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuersas urbes Imperij atq; aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogrodia quæ Caurum & Solem & ferè Occidentem spectat uersus Liuonium mare non multis ante annis totius Moschouie caput fuit, summamq; semper obtinuit dignitatem, propter incredibilem ædificiorum numerum, latissimiq; episcopi lacus opportunitatem & uetustissimi ac uenerabilis templi famā quod ante quadringentos annos Byzantium Cæsarium emulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogrodia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur: nam Polus Arcticum ab Orizonte sexagintaquatuor gradus eleuatum uidet, sex ferè gradibus ipsa Moscha ab Aequatore remotior, qua cæli ratione solstitij tempore propter exiguas noctes continuatis ferè solis ardoribus æstare perhibetur. Vrbs quoq; Volodemaria Regiæ nomen adepta est, quæ ad Ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat, eoq; sedem Imperij ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione translata ferūt, ut ex propinquo, quum tum bel-

præsidia aduersus Scytharū irruptiones opponerēt,
est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita qui
in Volgam euoluitur. Ceterum Moscha, uel ob eas,
quas diximus dotes, Regiæ nomine dignissima iudica-
tur, quoniam medio quodam totius frequentioris re-
gionis ac Imperij loco sapientissimè constituta, muni-
taq; arce & fluminibus, cōsensu omnium, præcellen-
tiæ meritam laudem honoremq; nulla ætate defutu-
rum sibi uendicasse ceterarum urbium collatione ui-
deatur. Distat Moscha ab urbe Nouogrodia quingē-
tis millibus passuum, medioq; fermè itinere Otto s'ria
Volgæ amni imposta occurrit. Is amnis uti fonti pro-
ximus, nondum receptis tot amnibus exiguis lenisq;
permeat: inde per nemora & campestres solitudines
Nouogrodiam peruenitur. Porro à Nouogrodia ad
Rigam proximū Sarmatici litoris portum paulomi-
nus quingentorum miliarium iter est. Isq; tractus su-
periore commodior putatur, quum frequētes habeat
uicos, urbemq; Pleschouiam uiae impostam, quā duo
amnes complectuntur. Ab Riga autem, quæ magni
magistri militiæ Liuoniorū ditionis est, ad Lubeccam
Germaniæ portū in sinu Cymbricæ Chersonesi milia-
ria paulo plus mille periculose nauigationis nume-
rantur. Ab urbe Roma uerò Moschā duobus millibus
& sexcentis miliaribus distare compertum est, bre-
uissimo scilicet itinere euntibus per Rhauennā, Tarui-
sum, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Vien-
nam Pannonicam, atq; inde superato Danubio per
Olnutium Morauorum usq; ad Cracouiam Poloniæ
regiam,

regiam, mille & cētum miliaria existūt. Ab ipsa uerò Cracouia ad Vilnam Lithuanie caput, quingenta, & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Borysthenem sitū, & à Smolenchō ad Moscham sexcenta cōputantur. Verū id iter quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo cōcretas gelu, lubricamq; sed multo attritu solidatam glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate cōficitur: æstate uerò nisi difficili laboriosq; itinere cāpestria superari nequeunt. Nam ubi niues perpetuis solibus dissolui eliquariq; cōperint, in paludes cœnosasq; uoragines abeunt, uiris pariter, & æquis inextricabiles nisi ligneis pontibus infinito propè labore consternentur. Terra Moschouia in uniuersum, neq; uitem, neq; oleam, neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem præter melopepones & cerasa producit, quum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatib. exuratur. Cāpi tamen tritici, siliginis, milij, panicij, & omnis generis leguminū segetes ferunt, sed certissima messis in æra, et melle cōsistit. Regio enim tota fecūdissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium aluearibus, sed in ipsis arborum cauīs probatissima mella conficiunt. Hinc per syluas, & opacissimos saltus, frequentia, ac nobilia apum examina ramis arborū pendentia uidere est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, ueteraq; mella deserta ab apibus, quū singulas arbores, in uastis nemoribus rari agrestes minime perscrutentur, ita ut in admirandæ

crassitudinis arborum stipitibus, permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omnium risu Demetrius legatus, ut est ingenio comi, & faceto, proximis annis uiciniæ suæ agricolam, quærēdi mellis causa in prægrādē cauam arborem supernè desiliisse, eumq; profundo mellis gurgite pectore tenuis fuisse haustum, ac biduo uitā solo melle sustinuisse, quum uox opem implorantis in ea sylvarum solitudine, ad uiatorum aures penetrare nequiuisset, ad extremum uerò desperata salute mirabili casu, ingentis ursæ beneficio inde extractū euasisse, quū fortē eius beluæ ad edenda mella more humano, se denūttentis, auersos renes manibus cōprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendū tum tractatu ipsō, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linū, & cannabum in restes, multaq; item boum tergora & massas ceræ ingentes, Moschouitæ in omnē Europæ partem mittunt. Nulla auri argentiue uel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos uena, secturæ reperitur, nullumq; est tota regione, uel gemmarū, uel preciosi lapilli uestigium. Ea omnia ab externis populis petūt: naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, uno pellium nobilissimarū mercimonio refarcitur, quarū precium incredibili hominū cupiditate et luxu adeo creuit, ut in singulas uestes suffulturæ, millenis aureis nummis ueneant. Fuit autē tempus quo hæc uilius emebantur, quū remotissimæ Septentrionis nationes politioris cultus, nostræq; adeo anhelantis luxuriæ penitus ignaræ, summa simplicitate,

plicitate, eas uilibus ac ridiculis sæpe rebus permutarent, ita ut uulgo Permij, atq; Pecerri, tantum pellii Zebellinarum pro ferrea securi rependeret, quatum earum simul connexarum ipso securis foramine, quo manubriū induitur, Moschouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos annos Moschouitæ gentilium Deos coluere, Iouem scilicet, Martem, & Saturnū, & plerosq; alios quos sibi infano errore hominibus ex industrijs, aut Regibus antiquitas sinxit. Tūc uerò primū Christianis sacris initiati, quū Græci Antistites haud satis constantibus ingenijs à Latinorū Ecclesia dissentire cœperunt, factumq; est, ut Moschouitæ eos religionis ritus quos à Græcis doctoribus acceperant, iisdem sensibus, & sincerissima quidē fide sequerentur. Spiritū enim sanctū tertiam in diuina Trinitate personam; à patre Deo solum produci persuasū habent, quū rectissima ueritate à patre simul Christo que filio proficisci credendū sit. Verū ea controuersia apud Conuentum Florentinū præsidente Eugenio quarto Pont. magna partium contentione agitata, eū exitum habuit, ut pertinacia Græcorum in sermone potius quàm in sensu castiganda uideretur, quū Græci Antistites euidentissimis cōiuncti rationibus, Spiritū sanctum à Patre per Filium produci faterentur. Sacramentum quoq; non ex azimo, uti iure debemus, sed fermentato pane conficiunt, idq; sub utraq; specie, sicuti soli apud nos sacerdotes, panis scilicet diuiniq; sanguinis, ab eorum presbyteris uniuerso populo cōmunicatur, quo maxime errore imbuti Boemi, paulo

ante patrum nostrorum memoriam à Latinorum ecclesia descuerunt. Caterum quod ualde alienum à Christiana religione esse uidemus, nullis sacerdotū suffragijs, nullaq; propinquorum, aut amicorum pietate iuari mortuorum manēs arbitrātur, fabulosumq; esse Purgatorij locū putant, è quo tandem piorum animæ, cum diuturna ignis pœna, tū multis parentationibus, indulgentiaq; summorum Pontificum expiata immortalū felicitatem beata in celi sede consequantur. Cateris in rebus easdem ferè ceremonias tenent, quæ à Græcis usurpatae sunt, Romanamq; ecclesiam ceterarū omnium Principatum obtinere, superbè et peruicaciter negant, sed ante alia, Iudæorū genus, uel memoria quidē horrent, nec eos intra fines admittūt ueluti pessimos atq; maleficos homines, qui etiam nouissime Turcas aenea tormenta conflare docuerint. Christi uitæ miraculorumq; omniū historia ab Euangelistis quatuor cōscripta, itemq; Pauli epistola, dum sacra sunt, è suggestu clariore uoce recitatur, probataq; uitæ sacerdotes homelias Ecclesiae doctorum publice legunt, etiam ijs horis quibus sacra minimè cōficiuntur: non enim oratores cucullatos qui aduocato populo concionari, et ambitiosè nimis atq; subtiliter de diuinis differere soliti sunt, admittere fas putant, quoniam rudes imperitorum animos simplici potius doctrina, q̄ altissimis arcanorum interpretationibus ad sanctiorem morum frugem euadere, uiri solidæ religionis arbitrantur. Hos, quos modò diximus, sacros libros, itemq; noui ac ueteris instrumēti enarratores præterea

præterea Ambrosium, Augustinum, Hieronymum atque Gregorium, in linguam Illyricam traductos habent, religiosęq; custodiunt. Antistites, Principesq; minorum sacerdotũ singulis urbibus, pagisq; præfecti sacra curant, cõtrouersias dirimunt, et moribus deprauatos summa quadam uindicadi potestate persequuntur. Regem sacrorũ quem ipsi Metropolitam uocant à Constantinopolitano Patriarcha petunt. Archimandrita autem et Episcopi, cõiectis in urnam meliorum nominibus, sorte ducuntur. Eorum uerò hominũ qui humanis cupiditatibus ultro renuntiarunt, diuinarũq; rerum contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicarunt, duplex est genus, utrunq; cœnobita incolit, sed alterum est uagum et paulò solutioris uitæ, sicuti apud nos diuorum Francisci atq; Dominici sectã profitentes, alterũ constat ex sanctioribus monachis, quorum ordinem diuus Basilius instituit: ijs ne limine quidem uel in suprema uitæ necessitate, pedem efferre fas est. Procul enim ab oculis profanorum singulari duritie uitã in occultioribus adytis degunt, summãq; subactã carnis & confirmati in religione animi opinionem præbent. Vniuersus populus quater in anno & pluribus semper diebus ieiunare consuevit, abstinensq; ab esu carniũ, ouorum, & lactis. In Vere primum, more Latino post diem Cinerum, mox adulta Aestate in honorem diuorum Petri et Pauli, & initio Autumni demum, quum assumptæ in cælum Mariæ uirginis memoriam celebramus, postremò sub ipsam Hyemem quum aduentus Domini pronuntiatur.

Per hebdomadam uerò, diem Mercurij sine carnibus diem autem Veneris sine ouis lacteq; traducunt, sed Saturni dies mensa omnibus obsonijs opiparè referta hilariter excolitur. Caterum secus ac nos solemus, nullas festorum dierum uigilias obseruant. Religiosissime templa uenerantur, adeò ut ea neq; uiros neque foeminas Veneris pollutos complexibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis abluantur. Saepeq; accidit ut còplices utriusq; sexus sacra audientes extra limen consistant, & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinètia notati, facietis aliquando nutibus salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptista, & in Paschate, trium Magorum, presbyteri sacratos panes paruos, toti populo largiuntur, quorum esu febribus confectatos allenari existimant. Alia quoq; sacra, certo anni tempore apud flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata nobilitate, hymnos numeroso concentu pronunciant sacraq; lymphæ multa aspergine, profluentem purificant, & solenni ceremonia stratum & consecratum circumcisa & reuulsa glacie protinus aperiunt. Iis rebus rite confectis, si qui adsunt languentes uel morbo si, in flumen desiliunt, & sacris aquis abluuntur, quàm ob id elui morborum sordes persuasum habeant. Defuncti uti apud nos, mediocri funeris pòpa comitanti bus presbyteris efferuntur, capite mappa uelato. Caterum non in templis, uti apud nos, impia propè, uel abominabili certè corruptela usurpatum est, sed in septis ac exterioribus templorum uestibulis sepulture tradun-

traduntur, ijsq; more nostro quadragenis diebus parentant: quod certè mirum uidetur quum in Purgatorio loco expiari animas & criminū poenam ullis amicorum supplicijs, ulloq; pietatis officio mitigari penitus negēt. In cæteris, eadem quæ à nobis de religione sentiuntur, constantissimè credunt. Moschouitæ Illyrica lingua, Illyricisq; literis utuntur, sicuti & Sclauī, Dalmatæ, Boemī, Polonī, & Lithuani. Ea lingua omnium longè latissima esse perhibetur: nam Constantinopoli Ottomannorū in aula familiaris est, & nuper in Aegypto apud Memphiticum Sulthanū & equites Mamaluchos haud ingratīs auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo sacrorū librorū, industria maximè diuī Hieronymi & Cyrilli, trās lata est. Præter quoq; patrios annales, Alexādri etiā Magni, Romanorumq; Cæsarum, itemq; M. Antonij & Cleopatæ memoriā ijsdem literis commendatā tenent. Philosophiam uerò & syderalem scientiam, cæterasq; disciplinas & rationalem medicinam nunquam attingere, ijsq; pro medicis se gerūt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ uires, se pluries obseruasse profitentur. Anni apud eos non à natali Christi sed ab ipso mundi initio numerantur, qui non à mēse Ianuario sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices, summa Principum & iustissimorū hominū æquitate conditas, & propterea populis ualde salutare, quoniam eas ullis Causidicorum cauillationibus interpretari, atq; peruertere non licet. De furibus, sicarijs & latronibus supplicium sumunt. Quā

de maleficijs quæstionē habēt, reos multa gelida aqua
 supernē demissa persundunt, quod intolerandū tor-
 menti genus esse perhibent. Nonnunquā obduratis et
 contumacibus, ut confessio criminis exprimatur, li-
 gneis cuneolis digitorū unguēs conuelluntur. Iuuen-
 tus omnis uarijs ludis sed militiæ proximis sese exer-
 cet, in stadio cursu contēdit, in palestra colluctatur,
 pernicipitati equorū studet, omnibusq; præmia et præ-
 fertim sagittariorū peritissimis proponuntur. In uni-
 uersum Moschouite statura sunt mediocri sed qua-
 drata et ualde torosa, cæsiq; omnibus oculi, prolixē
 barbæ, crura breuia et uentres extenti. Equitat cōtra
 etis admodū cruribus, et peritissime uel auersi et fi-
 giētes, sagittas emittunt. Domi opiparē potius quā
 lautē uiuant: namq; omniū fermē cibariorū quæ uel à
 luxuriosissimis desiderari possunt, mensæ eorū et par-
 uo quidē pretio passim instruūtur. Gallinæ siquidem
 et anates singulis sæpe argenteolis tenuibus nummis
 ueneūt: maioris minorisq; pecoris incredibilis est co-
 pia, et occisæ media hyeme iuuenæ, concretis gelu
 carnibus duorū serē mensium spacio nō putrescunt.
 Venatione, et aucupio, uti apud nos, nobiliora obsō-
 nia parantur: nam uenaticis canibus, et plagis omnis
 generis feras capiunt, et asturibus, atq; falconib. quos
 mirificos regio Pecerra præbet, nō modò phasianos,
 et anates, sed cyenos, et grues consecrātur. Astures
 ex genere infimo aquilarum, uel miluorum: falco-
 nes uerò accipitrum nobile genus antiquis fuisse pu-
 tamus. Capitur quoq; anis subnigra, puniceis superci-
 cilijs,

celijs, magnitudine anseris, quæ pulparū sapore phasianorū superat dignitatē. Moschouitica lingua Tetræo nūcupata quæ Plinio Erythræo uocatur, Alpini populis cognita, & maximè Rhetis qui saltus ad Abduæ amnis fontes ineolūt. Ingētes etiam sapidissimosq; pisces, et ante alios sturiones, quos siluros antiquitus fuisse putamus, Volga præbet, & ij quidē hyc me multa inclusi glacie, recētes pluribus diebus asseruantur. Aliorūuero piscium multitudinē fermē incredibilem, ex candidis, quos diximus, lacubus expiscantur. Vino natiuo quū penitus careant, aduectitio uti solent, sed in festis cōuiuijs tantū, & sacrificijs. Ante alia Creticum subdulce, maximo in honore habetur, sed in usum medicinæ tantū, uel principalis luxuriæ ostentationem, quū miraculi loco sit, eductum Creta per Gaditanas fauces, et tātis cōchysi maris, Oceaniq; fluctibus agitatum incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues, ebibisse. Popuius uerò Medonem bibit ex melle lupulisq; decoctum, quod picatis in cadis ueterascit, & ex antiquitate nobilitatē adsequitur. In usu quoq; sunt birra atq; ceruisia sicuti apud Germanos Polonosq; uidemus, quæ ex tritico, zeaq; uel ordeo decoctis, omni cōuiuiio circūferuntur. Hanc quadā cognata cum uino potestate, largius cōpotantibus ebrietatem inducere adfirmāt. Medonem ac birram per æstatem infrigidare infusa poculis glacie, uoluptatis gratia solēt: nā ingētia glacci frustra nobilium in cellis subterraneis singulari studio recondūtur. Sūt, et qui in delitijs habeant succum ex

subausteris cerasis expressum, qui perspicui, & purpurisantis uini colorem, & saporem iucundissimum refert. Vxores & foeminas non in eo honore sunt apud eos uti apud cæteras gentes: nam propè ancillarum loco habentur. Viri insignes earum uestigia mirum in modum obseruant, & pudicitia diligentissime cauent. Non enim adhibentur conuiujs, neq; sacrorum causa remotiora templa petere, aut temere in publicum egredi permittuntur. Ceterum uel ab externis hominibus, & exiguu quidem pretio ad Venerem omne uulgus foeminarum facile pellicitur adeo ut parum earum amoribus studere uiri nobiles existimentur. Basilius ante uiginti annos Ioannem patrem amisit. Is Sophiam Thomæ Paleologi qui latè in Peloponneso imperabat, Constantinopolitaniq; Imperatoris erat frater, uxorem duxit. Ea tum Romæ erat Thoma patre, Turcarum armis Græcia pulso, ex hac quinque liberi felici fecunditate suscepti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio et Simeone iam pridem morbo absumptis, Basilius Salomoniam Georgij Soborouij, eximia fidei atq; prudentia consiliarij filiam, in matrimonium sibi collocauit cuius foeminae singulares uirtutes una sterilitas obscurat. Solent autem Moschouitæ quum de uxore ducenda deliberant, omnium toto Regno puellarum uirginum delectum habere, ac forma, uirtuteq; animi præstantiores ad se perducere iubere, quas demum per idoneos homines, fidelesq; matronas inspicunt, ita diligenter, ut secretiora quoq; ab ijs contrectari explorariq;

rariq; fas sit. Ex ijs uerò magna, atq; sollicita parentū expectatione, quæ ad Principis animum responderit regijs nuptijs digna pronuntiatur. Ceteræ uerò, quæ de formæ pudicitiaq; & morum dignitate contendunt, sæpe eadem die in gratiam Principum, proceribus atq; militibus nubunt, sic ut mediocri loco natæ plerunq; dum Principes, regie stirpis clara stemmata contemnunt, ad summum regalis thori fastigium, uti & Turcas Ottomānos solitos esse uidemus, pulchritudinis auspicijs euehantur. Basilius quadragesimum septimum ætatis annum non attingit, specie corporis eximia, animi uirtute singulari, suorumq; studio, ac beneuolentiâ & rebus gestis, progenitoribus suis antefereendus. Nam, quum per sex annos cum Liūōnijs, qui septuaginta duas urbes fœderatas in eius belli causam trahebant, armis contendisset, paucis legibus datis potius quàm acceptis, uictor discessit. Polonos quoq; initio statim ipsius Imperij, acie profligauit, Constantinumq; Ruthenum copiarum ducem captū, & catenis uinctum Moscham perduxit. Sed ipse aliquanto post ad Borysthenem supra Orsam urbem, ab eodem Constantino, quem dimiserat, magno prælio est superatus, ita tamen ut Smolenchum oppidum quod antea Moschouitæ occuparant, post tantam etiam uictoriam à Polonis partam, in ditione Basilij relinqueretur. Sed aduersus Tartaros & maxime Europæos Præcopitas, sæpius secundo prælio à Moschouitis est dimicatum, ulciscendis fortiter iniurijs quas illi repentinis incurfionibus intulissent. Suprà

enim centum & quinquaginta milia equitum Basilius ad bellum ducere consuevit distinctis per vexilla turmis, quæ suos duces sequuntur. Regiæ alæ vexillo inscripta est Iosue Hebræi imago illius, qui ut sacræ referunt historiæ, à Deo maximo longissimum diem, retardato solis cursu pijs precibus impetrauit. Pedestres copię nullo propè usui sunt in illis vastis solitudinibus, tum ex ipsa ueste quæ fluxa talarisq; est, tum ex hostium consuetudine, qui cursu potius & equitandi celeritate, quàm ui statariæ pugnae, uel ipso congressu militiam exercent. Equi eorum statura infra mediam existunt, sed robusti & uelocissimi habentur. Equites præpilatis hastis, clauisq; ferreis & sagittis rem gerunt. Paucis falcati sunt gladij. Corpora uerò clypeis rotundis, ut Asiatici Turcæ, uel inflexis & angularibus parmis, more Græcorum, itemq; lorica & galea pyramidalı proteguntur. Basilius etiam sclopetariorum equitum manum instituit, multaq; anea tormenta Italarum fabrorum artificio conflata, suisq; imposita curribus in arce Moschæ uisuntur. Ipse insigni apparatu & singulari comitate, qua tamen regia maiestas nulla ex parte corrumpitur, publicè cum proceribus atq; legatis epulari solet, magnumq; inaurati argenti pondus duobus abacis expositum eodem triclinio conspicitur. Nullam prætoriani militis cohortem, præter ipsam familiam corporis custodiæ causa, circum se habere uel alibi alere consuevit. Ab urbana enim fideli multitudine stationes habentur: nam unaquæq; urbis regio, foribus, cancellisq; sepi-

tur,

tur, nec temere per noctem, aut sine lumine in urbe
usgari licet. Aula omnis constat ex regulis & ex ipso
militum delectu, qui per statos mensium circuitus, fre-
quentandæ, nobilitandæq; regiæ causa per uices ad
implenda comitatus officia è singulis regionibus ac-
cersuntur. Porro exercitus omnis quum bellum in-
gruit, uel hostibus indicitur, ex euocatis ueteranis, no-
uisq; prouinciarum delectibus cogitur: nam cunctis
in urbibus præfecti militia iuuentutem inspiciunt, i-
doneosq; in ordines militum transcribunt, quibus ex
ærarario prouinciarum, certa pacis tempore sed ea quæ
dem exigua stipendia persoluuntur. Verum qui mili-
tant, immunitate uectigalium gaudent, & cæteris pa-
ganis præstant, regiæq; gratia omnibus in rebus potē-
tes existunt: patescit namq; ueræ uirtuti nobilis locus,
quum bellum geritur, siquidem egregio & in omni
rerum administratione salutari instituto, ad suum
quisq; spectatum facinus, uel perpetui
præmij uel ignominie sempiternæ
fortunam adsequitur.

BENEDICTI LAMPRIDII.

Hos dono Iouius mittit tibi Ruse labores,
 Anfractus longos, & spatia ampla maris.
 Hec quoniam nemo melius te iudicet, unum
 Vlla nec terræ, nec maria ulla latent.
 Magna quidem Iouius donat tibi Ruse, sed ipse,
 Longè maiori munere dignus eras.

P

D



nu
 co
 illu
 tu
 cre
 tu
 fin
 pro
 uar
 illu
 fin
 can
 ad
 nu
 salu
 qu
 me

PAVLI IOVII DE-

SCRIPTIO LARII LACVS.

DIONYSIVS SOMENTIVS

Nicolao Sfondrato, Comiti Riperiæ, Regiõ-
que senatori ampliſſ. S. D.

VM proximis ſuperioribus die-
bus Larium mihi lacum adire
contigiffet, illuc ab ampliſſ. ordi-
dine veſtro tui gratia miſſus, vt
quorundam maleficorum homi-
num, homicidij reorum, ditionis tuæ cauſam
cognoſcerem, magna animi voluptate viridẽ
illum, & verẽ gemmeũ lacum inſpexi, pulchri-
tudinẽ eius totiusq; orẽ illius amœnitatem
crebra oppida, frequentesq; populos admira-
tus, inter alia ad aſpectum Bilatij, eiusq; altiſ-
ſimi promontorij, duos vel potius tres lacus
proſpectantis, obſtupui. Adeo tenet animum
uarijsq; modis afficit, & delectat longiſſimus
ille tractus aquarum, dextra, læuaq; iucundif-
ſimum oculis ſpectaculum præbens. Quid di-
cam de magnificentis. edibus ac Regijs, quas
ad medium ferẽ collem habes, quantumuis
numeroſæ familiæ capaces? quid de perenni
ſaluberrimaq; in ſuperiore môtis parte aqua?
quid de pulcherrimis hortis à citreorum, &
medicorum pomorũ amœnitate beatiffimis?

Quid de toto colle, ficu, olea, cuiusvis generis
 fecundis arboribus, viteque in primis gene-
 roso vino exuberante, vestito atque ornato?
 Ut præteream mirabilem illum aditum, ascen-
 sumque ab imo lacu ad summum montis per
 scalas, quæ per octingentos amplius gradus
 miro artificio è durissimo lapide fabricatos
 facilem ascendentibus viam præstant. Ad
 summam, nunquam aliàs iucundiorem vidi lo-
 cum: quem tu per iocum, cum me satietas hu-
 manarum rerum ceperit, gratissimam mihi se-
 dem, laborumque quietem destinas, ac offers.
 Munere illo functus domum cum rediissem,
 tibi que quid mihi de regione illa visum foret,
 percunctanti, quantam cœpisssem voluptatē,
 exposuissem, dixisti velle te mihi delectatio-
 nem eandem renouare, oculisq; loca eadem
 sine vlllo viæ labore subijcere, proferri que sta-
 tim ex bibliotheca tua Pauli Iouij libellum
 quendam iussisti, quo ille iucundè simul & e-
 leganter totius Larij lacus amœnissimum si-
 tum, locorum, ac hominum vtranque ripam
 habitantium, nomen, ingeniumque describit.
 Hunc ille libellum in gratiam patris tui, viri
 clarissimi, & nunquam satis laudati, olim scri-
 pserat. Auidè paucis horis totum perlegi, vi-
 susque mihi dignus est, qui publicè cunctis
 legendus præberetur, pulchrumque in pri-
 mis tibi, & honorificum esse iudicaui, si in ma-
 nus hominum exiret. Magna enim ex parte
 in describenda ditione tua est occupatus,
 quam ad Larij dexteram ripam magnam am-
 plamq;

plamque summa eum dignitate obtines, &
iustissimè regis. Rectè itaque iudicio meo fe-
ceris, remque tibi ac nobilissimæ familiæ tuæ
honorificam, si tam elegantis opusculi copi-
am orbi quàmprimum impertiueris. Quod te
facturum pro summa prudentia tuâ, amoreque
erga cuncta studiorum genera mihi faci-
lè persuadeo. Vale. Medio.

lani, Calend. Iunij,

M. D. LVIII.

6 4

PAVLI IOVII LA-
RIVS,

AD FRANCISCVM SFONDRATVM.



OMENSEM Lacum, Franciscæ Sfon-
drate senator amplissime, ab Etruscis La-
rium, uti omnium Italiæ principem, an-
tiquitus appellatum fuisse, Cato in Origi-
nibus tradit. Ad quod Virgilius Maro, antiquitatum
eruditissimus, quum in Georgicis, TE LARI MA-
XIME, diceret, alluisse videtur. Eius oram, in qua e-
ximie nobilitatis tetrarchiam tibi & posteris tuis uir-
tute quæsiuisti, periucunda nauigatione percurrimus
annotauimusq; diligenti commensuratione utrinque
litora lambendo, sinus, promontoria, peninsulas, fon-
tes, sigillatimq; oppida, & uicos, ac in his quæ litera-
rum memoria, et laude digna uidebantur, ut id, quod
à me proximis diebus optimo iure postularas, cumu-
latè, nec sine celeritatis gratia solueretur. Efficit autè
Larium, aut certè in immensum adauget Abdua, lim-
pidissimus amnis, qui ab Adua monte, à quo nomen
accipit, excelsò Rheticarum Alpium iugo delapsus,
raptis secum multis torrentibus in Larium per Vol-
turenam uallem euoluitur. Adulam pro Adua cor-
ruptè legimus apud Ptolemaeum: nam ea uox Græ-
cè inaccessum significat, ita ut hinc liquido constet,
montem à Græcis nomen accepisse. Is enim & hodie
Graius

Graius appellatur, maximorum annuum fontibus nobilis, siquidem Danubij, Rheniq; origines in aduersa Aduæ regione referuntur. Adiacet Graij radicibus Burnium oppidum, ad urbis effigiem maximè turritum, aquarum calidarum balneis ad pituitæ morbos percelebre: nec multum inde absunt Abduæ fontes, argenti fodinæ, secturæq; ferrariæ, & in rigentibus gelu cautibus crystallus, pari periculo, quæstusq; à montanis hominibus colligitur. Hæc Aduæ rupes Claudianus Poeta, quum Stiliconem aduersus Gothos armato exercitu in Germaniam penetrantem celebraret, iucundissimè descripsit his uersibus:

Protinus umbrosa uestit quæ littus oliua
Larius, & dulci mentitur Nerea fluctu,
Parua puppe lacum præteruolat ocyus, inde
Scandit inaccessos brumali fidere montes.

Et alio in loco,
Sublimis in arcton
Prominet Hercyniæ confinis Rhetia syluæ,
Quæ se Danubij iactat Rheniq; parentem.

Et in alio loco,
Sed lacus Hesperia, quo Rhetia iungitur oræ,
Præruptis ferit astra iugis, panditq; tremendam
Vix æstate uiam. multi ceu Gorgone uisa.
Obriguere gelu, multos hausere profundæ
Vasta mole niues: cumq; ipsis sæpe iuuenis
Naufraga candenti merguntur plaustra baratro.
Interdum subitam glacie labente ruinam
Mons dedit, & trepidis fundamina subruit hastis,

Pendenti malefida solo, per talia tendit
Frigoribus medijs Stilico loca.

Ab his Alpibus Abdua sexaginta milliū cursu, in-
Larium decurrit, mediam Volturrenam uallem pro-
scindens, adeò multis mæandris tortuosus, ac ingenti-
bus impeditus saxis, ut nec tuiò rates sine remige pro-
fluenti cõmittantur. Eam uallem, celebritate insigniū
oppidorum & præstantissimi uini fecunditate ditis-
simam, C. Sempronio, uetustissimo Italicarum rerum
scriptori, notam uidemus. Id uinū facile inueteratur,
& in multos sæpe annos perdurat, sitq; odoratus,
quum maximè canescit, tanta potestate, ut ab honore
mensarum in uarios medicinæ usus transferatur, mel-
leo utiq; liquori, quàm perspicuo uino, similis. In in-
fima uallis parte ad ostium Abduæ Larium influentis
Volturrenæ urbem florentibus Etruscorum rebus
ædificatam fuisse, Paulus Longobardus assue-
rat, de cuius situ, ruinisq; suo loco dicemus. Decet enim
à Como patria, unde et hodie nomen, descriptionem
lacus exordiri. Nam portu urbis egressi ad leuam e-
nauigauimus usque ad extremum lacum, ut inde per
aduersa demum litora confesso circuitu reuertere-
mur. Orobiolorum stirpem esse Comum, Cato in Origi-
nibus tradit. Nam Græcos, qui colonijs suis terrarum
orbem compleuerunt, auctore Cornelio Alexandro
magnam Italiæ partem imperio tenuisse constat. Hi
crescentem à paruis initijs urbem, Græco nomine Co-
mum, id est Vicum appellauere. Caterum à Gallis Se-
nonibus, qui Etruscos, Græcā gentem, uictricibus ar-

mis summa Italiae parte depulerant, Comum adau-
ctum, & planè conditum fuisse, Trogius Pompeius au-
ctor est, eo ferè tempore, quo Mediolanum, & Ber-
gomum, & Brixiam ab iisdem Senonibus edificatas
legimus. Verùm Comenses, supra uetustatem origi-
nis, Caesaris dictatoris magnificentia & patrocino no-
bilitantur, quando incomparabili iudicio uir, oppor-
tunitate, amoenitateq; situs, ut credi par est, inuitatus,
in eam urbem nouos colonos deduxerit, in quibus ad
quingentos nobiles Græcos fuisse Appianus, & Sue-
tonius tradūt, unde & Græcorum familia honestissi-
mi nominis apud nos adhuc uiget: & id Græcis lite-
ris inscripti silices abundè testantur. Verùm nō aliun-
de magis claritatem appetimus, quàm ab ipsis Roma-
nae magnificentiae monumentis, quae passim & in ur-
be, & in agris uel nihil tale indagatibus occurrunt.
Ea diligenti, eruditoq; studio Benedicti Iouij fratris
excerpta, relataq; in iustum uolumen, quum histo-
riam patriam scriberet, apud exteras gentes lecti-
tantur. In aedes quoq; nostras nuper translulimus in-
gentis epistylj fragmenta, Caesariani, uti arbitror,
theatri titulum cubitalibus literis longè pulcherri-
mis exprimentia, eiusq; triumphum marmore candido
calata effigies in amplissima tabula è ruinis emer-
sit: & ad nos quoque summa cum uoluptate delatum
est Caesaris dictatoris caput, colossæ propemodum
statuæ habitu Pontificis maximi, insula uelatum, ui-
persimilem uidere licet in numismatibus argenteis,
ita ut aliquando speremus, ad publicam dignitatem,

ex eodem loco statuae truncum, & non multis quidē operis eruturos. Orta igitur à Græcis urbs nostra, condita à Gallis, à Romanis illustrata, duos Plinius æternæ dignitatis uiros protulit: et paulo ante Cæciliū poetam, Catulli sodalis sui carmine celebratum, Atiliūq; grammaticum, Plinij Cæcilij laude, & marmorea base apud nos illustrem. Promeruerat enim ille uirtutis & pietatis ergò à gratissimis ciuibus, quū liberaliter artem professus, ex testamento uniuersam substantiam suam ad rempublicam pertinere uoluisset. In eius basis latere, & hoc quoq; præter titulos suauissimum distichon incisum est,

Morborem uitæ & uitæ mala maxima fugi:

Nunc careo pœnis, pace fruor placida.

L. quoq; Fabati, qui Plinij Cæcilij prosocer fuit, eximia magnitudinis elogia uisuntur. Is Fortuna, & dignitate amplissimus, auctore Cornelio Tacito, aduersus Neronem orbis portentum, uel hoc uno consilio illustris, generoso spiritu coniurarat. Et eius Caninij quoq; liberalitatis marmorea monumenta extant, qui sub Traiano bellum Dacicum Græco poemate exorsus, crebris Plinij cohortationibus accēdebatur, ut aliquid ederet, quod esset perpetuū suum. Neque mirum est, Cæsarem, hunc potissimum deducendæ colonie situm delegisse, inhabitasseq; eam, aut frequentasse summæ claritatis uiros, quum Plinius Cæcilius, & Castiodorus ad copiam rerum omnium præcellentem, ad incomparabilem subuectionum commoditatem, ad celi temperiem, & deniq; ad ipsas humani generis

neris delicias constitutam fateatur. Quicquid enim mirum in modum exculte montium radices ferunt, quicquid syluosa, excelsaq; nemora humanis usibus præbet, quicquid in herbis ac insertis calo alpium iugis armenta progenerant, subiectus, & seruicus lacus excipit, urbiq; domine facili conuentione dilargitur: qui demum undiq; piscosus, & passim olea, uite, lauro, citreisq; nemoribus litora redimitus, letissima facie nauigantibus arridet. Quatuor montes quadrata facie planitiem includunt, in qua urbem ipsam fluuiatili cancro persimilem positam, ab alto conspiciamus. Duobus enim suburbijs, Coloniola scilicet, & Vico influentem, lunato sinu Larium duabus ueluti chelis amplectitur. Ab aduersa uero parte suburbiũ, quatuor ferme stadijs inter Orientem atq; Meridiem exporrectum, molliter inflexam extendit caudam. Vbi uero coeuntium inter se montium fauces itinera coarctant, pinnate quadrati lapidis ingentes portæ, singulos aditus præcludunt, opportunæq; totidem in excelsis arces ingressus militares tuentur. Ab ortu Castrum nouum apparet, fatiscente iam subitus tota rupe, ruinæ modo collapsum. A Meridie Baradellus, Luiprandi Regis opus, Turrianorum Principum carcere insignis, in edito iugo conspicitur saxosæ uia, quæ tendit ad Heluetios. Ab Occasu insidet Carnesinu castrum, cuius conspicua turris in priuata uilla peristerium abiisse uidemus. A Septentrione autem Larius consumpto cursu in urbem diffusus, ueluti mole sua, summotis late montibus, ipso portu subiectæ ur-

bis excipitur. Intra hæc circuentium montium septa,
 campi aliquot stadiorum urbem circundant, aut sege
 te nobiles, aut uirentibus pratis iucundi, aut horten-
 sibus delicijs florentes, quæ omnia ad ocij uolupta-
 tes, & hippodromon, & gestationes, & amœna am-
 bulantibus spatia præbent. Montes ipsi castigatis api-
 cibus, & compresso ad æquissimam planitiem dorso
 uel in summa iuga carris permeabiles, ab aprico lito-
 re uinetis, & frugiferis arboribus exculti, ornatique
 frequentibus uillis & templis, spectantium oculos mi-
 re implent, nec tamẽ exatiant: quin ad salubritatem
 uentos arcent, Boreamque præsertim flexuosis o-
 bijcibus frangunt, ita ut mirum, uideatur, niuosis in-
 clusos montibus mitiorem experiri hyemem; & di-
 uersa pariter ratione, neque æstuosos solstitij dies,
 ingentibus protecti umbris, neque per noctes ar-
 dentis Canicula uestigia, sed aerem suauibus auris
 mitigatũ sentiamus, quando Mediolani tã prope per
 hybernos dies rigidior matutina aura, uti ab expe-
 dita planitie rapidius incidente, gelata ora hominum
 abradantur, & in refertissima urbe immodicis æstate
 feruoribus torreamur. Porro ab aduersa parte, quæ
 in se ipsos obiecti solibus cadentes umbras excipiunt,
 præalta nemora ostentant ad uenationes, ad aucupia
 opacissimòsque recessus, ita ut passim ueluti æsti-
 uis uoluptatibus arridente natura, & frigidi fontes
 subsiliant, & auculæ decantent, & umbrosa diuer-
 ticula ad quiescendum uiatores alliciant. Sed ne dul-
 cedine patriæ fusiùs lasciuires uideamur, subiiciemus
 epistolam

epistolam Cassiodori, qui hæc poetico more iucundissimis tractibus celebravit. CASSIODORVS Gaudio-
so, Theodorici Regis epistolarum magistro salutem
dicit. Cum multis itineribus Como ciuitas expe-
tatur, ita se eius possessores præucredorum assidui-
tate suggerunt esse fatigatos, ut equorum nimio cur-
su ipsi potius atterantur, quibus indultu regali be-
neficio præcipimus custodiri, ne urbs illa positio-
ne sua libenter habitabilis rareseat incolis, frequen-
tia lesionis. Est enim præter montium deuia et laci-
purissimi uastitatem, quasi murus quidam planæ Li-
gurie, quæ licet munimen claustrale probetur esse
provincie, in tantam pulchritudinem perducitur, ut
ad solas delicias instituta esse uideatur. Hæc post ter-
gum campestria culta transmittit, amoenis uectationi-
bus apta, et uictualibus copijs indulgenter accômo-
data. A fronte sexaginta millibus dulcissimi æquoris
amoenitate perfruitur, ut et eius recreabili delecta-
tione satietur, et piscium copia nullis tempestatibus
subducatur. Merito ergo Como nomen accepit, quæ
tantis letatur compta muneribus. Hic profecto lacus
nimis amplissima uallis profunditate susceptus, qui
concharum formas decenter imitatur, flumini litoris
albore depingitur, circa quem conueniunt in coronæ
speciem excelsorum montium pulcherrimæ summi-
tates; cuius oræ pratorum liminibus decenter orna-
te, quasi quodam cingulo Palladiæ syluæ perpetuis ui-
riditatibus ambiuntur: super hæc frondosæ uineæ late-
ra montis ascendunt. Apex autem, quasi quibusdam

capillis castanearum densitate crispatus, ornante natura depingitur. Hinc riui niueo candore relucetes in arctam lacu altitudinem præcipitati descendunt, cuius finibus ab Austro ueniens Abdua fluius faucibus apertis excipitur. Qui ideo tale nomen accepit, quòd duobus fontibus acquisitus, quasi in proprium mare deuoluitur, qui tanto impetu uassissimi æquoris incidit, ut nomen retinens, & colorem in Septentrionem obesiore alui uentre generetur, putes quandam lineam fusciorum in aquis albescentibus esse descriptam, miroq; modo influentis discolor natura conspicitur, quæ misceri posse simili liquore sentitur. Hoc & in marinis quidem fluctibus fluminiarum inundatione contingit. Sed ratio ipsa uulgariter patet, ut torrètes præcipites limosa fece corrupti, uitreo sint æquori discolors. Hoc autem iure putabitur stupendum, quòd simile tantis qualitatibus elementum per pigrum stagnum uides ire celerrimum, ut annem per solidos cæpos putes decurrere, quem se peregrinis undis non uideas colore posse miscere. Quapropter incolis harum rerum iure parcitur, quando amœna omnia delicata sunt ad labores & facile onus afflictionis sentiunt, qui uti similibus delicijs consueuerunt. Fungantur ergo munere regali perpetuo, ut, sicut gaudent natiuis epulis, ita eos exultare faciat munificentia principalis.

Hanc urbem beatam delicijs, florentem opibus, & libertate, fortunâq; sua gaudentem, cõspiratione quatuordecim ciuitatum Mediolanenses ab hinc annis quadrim-

quadringētis, imperante Lothario in cineres redege-
runt, auctore & principe Iordane Clivio eorum an-
tistite. Is trinis castris post diu obsessam, oppugnatam
que urbem cō Comenses; ab insulanis socijs desertos
adegit, ut, desperatis rebus, cum liberis, ac uxoribus
classe profugerent, & urbs deserta, spectante ciuium
classe, cremaretur. Huius diri belli historia inepto, sed
robusto carmine decantata, in archiuijs Comensium
religiosè custoditur: cuius auctor est M. Cumanus,
qui bello interfuit, & pleraque alia pedestri de-
mum stylo in tanta eius seculi scriptorum orbitate,
nobis gratissima scriptitauit: sic enim tumido uersu
opus orditur:

Bellum, quod gessit populus cum gente superba;
Annis ab ea clade uigintitribus, quum ingruēti in Ita-
lia Federicō Aenobarbo Cæsari, Comenses uindictæ
libidine, præsto fuissent, in quota solatij parte Medio-
lanum barbarorum sæuitia deletum uiderunt. Tum
uerò Cæsar, ut socijs gratiam referret, Comum resti-
tuit: immunitate, libertateq; donauit. Eam uerò libe-
ralitatem Cæsar Augustali diplomate ex latissimis
membranis, quæ adhuc incorrupta seruantur, beni-
gnè testatus est: eius quoq; auspicijs, quæ uideamus,
mœnia, & turres eximij operis Comenses ædificarūt:
auctaq; demum est opibus ciuitas, mercaturæ, lanifi-
cijq; præsertim industria, quum laneos pannos in O-
rientem usq; transmitteret. Industria ergo opulentia
fecit, è qua mox superbia orta est, quæ intestina bella
peperit: atq; ita insanis factionibus seruientes Vicani

Rufconiq; familiæ principes, alternante Fortuna partiu successus, urbem euerterunt. Eo modo attriti multis cladibus, urbe late incendijs deformata, tædio calamitose libertatis, ultro in ditionem Actij Vicecomitis concesserunt. His ab Actio ducentis annis bis urbs nostra rediuiuis opibus resurgens, direpta est semel à Pandulpho Malatesta, imperante Insubribus Ioanne Maria, cui inhumana crudelitas dignum uitæ exitum parauit, iterū ante sexdecim annos ab Hispanis, quū syncerè deditis auuiditate prædæ fidē uiolassent. Secutum demum est execrabile id bellum inter Cæsare, & Franciscum Sfortiā, quod toti Italiæ fatale fuit, ut omnium simul fortuna concideret: quo tempore Petrus Arias Hispanus inusitata tyrannide ita Comenses afflixit, ut sub hoc prægrauī tributorum pondere fatiscerent, quo nunc premimur, nihil iam de salute speremus, nisi hoc Gallico bello Cæsar aut optimam pacem, aut optimā uictoriam sibi & nobis attulerit: sed cum hæc amariores nos reddant, ad Larij delicias reuertemur. Igitur ad læuam ē Vici suburbano soluenti bus, ubi opacissima Plinij Platanus olim fuit, epistolis eius celebrata, in cuius memoriam honoremq; Musarū, et Apollinis, iucundissimi prospectus Museum nostrum ædificamus, occurrunt quinq; uillæ ad radices Olympini montis, qui contra portum respicit, Grumellia, Succota, Cerasia, Tabernula, Gerentiana, æquis ferè spacijs inter se distantes. Hinc uertente se in orbem Olympino in Larium effunditur Blefia flumē & lapideo ponte oblongo, & frumentarijs molis, &

in ostio Troctæ piscis captura insignis. Eum piscē antiquitus Lupū appellatū fuisse, in libro de Romanis piscibus abundē monstrauimus: datur enim ei palma, qui Maio mense in ostio Blesæ sit captus. Vltra pontē cœnobium, oppidulum ex ambustis ædificijs, & strutura interrupti portus paucis ante annis opulentū. Paulo supra cœnobium, ad secundas excelsi Busbini montis radices, uisuntur Platea, Rubenna, Toldiniū, rara, sed eximij tritici fruge gaudentes. In summo cacumine cum templo Deiparæ uirginis specula est admirabili prospectu. Inde Larij fluctibus alluuntur Garinnia, & Speciana, honestissimorum ciuium uillæ. Sequitur nobile ficetis, & tegulari lapide Multrasiū in ualle algida sonantis amniculi umbrosis cotibus impositum. Inde recto itinere sequuntur Furij geminæ sacræ turres, & mox Caractum, lapicidis & naualibus fabris frequens. Hinc paulum sese Larius ter-
ris insinuat, & dum rursus refugit, Lellium exigua cuspide in undas porrigitur, oliueta passim & in primis Curtianas elegantes uillas ostentans. Inde demum lunatis utrinq; ripis Turregiæ promontorium excurrit, adeo ut à Careno oppositi litoris non amplius decem stadiorum spacio distet: neq; alibi Larius angustior reperitur. Is uicus agrum habet accliuī & ob id gradata planitie, uite, olea, lauris, et fontib. peramoenū, ita ut is situs toto lacu mihi potior uideatur, q̃ aliquo priscæ elegantiæ, et arridētis fortunæ uiro luculentis ædificijs debeat exornari. A Turregia rursus litora sensim curuātur, prolatatoq; sinu uisitur Bien-

nium in ardua, & aprica montis radice propendēs. Inde duodecim ferme stadijs adest Arcennium, in intimo recessu perampli sinus positum, ædificijs, arce, priuatis turribus, & lapideo ponte nobilis uicus. Interfluit enim medium annis ex umbrosa ualle delapsus, quā iter est octo millibus passuum ad Lugani lacum, per Inteleuinam uallem multis frequentem pagis uenationeq; & aucupijs iucundam. Ab Arcennio stirpem ducunt Lauizarij, uigente olim Vicana factio ne Comi opibus potentes: quorum unus hodie Arcennij Georgius multa hospitalitate nobilitatis nomen tuetur. Dum Arcennij sinu euehinur, ad læuam in arduum montem, & subamaro quidem ascensu, unde illi Græcum nomen, suspicitur Picra oppidum cum arce, frumenti candoris, & magnitudinis eximia ferax. Gloriatu & rapis Nursinis æquē similibus. In ora cum fornicato ponte, qui regiam uiam sternit, Camogia torrens, atq; inde Colonium ignobilis pagus: Tum uerò fons largus, frigidus, perennis, ab oliuetis inumbrantibus nomen accipiens. Is saxeo naturali cratere tantisper retentus, dum uiatores & nauæ potant, in lacum effunditur. Sala demum pagus occurrit, cum uetusta arce in adito, negotiosis piscatoribus frequens. Hinc enim incipit Euripus ille Gemmeus Cecilij Plinij, à multa intercurrentium piscium captura pernobilis. Contra id Salaniani litoris spatium porrigitur insula, protenso in longitudinem dorso, cadauer antiquæ urbis decreto Comensum nauigantibus ostentans, ut eius poenæ exemplo Lariani populi pa-

li parentem suam Comum urbem fidelius colere mo-
neantur. Fuit hæc clara Gothorum temporibus, qui
tantum in eius urbis munitione confidebant, ut in ea
totius gentis thesauri conderentur. Paulus Longobar-
dus in historijs scribit, Comacinam insulam in Lario
lacu ab Ariperto, Longobardorum Rege, captam, e-
uersamq; fuisse, quum fortè in eam Ausprandus, Luit-
perti pueri Regis nutricius & tutor, prælio ad No-
uariam uictus profugisset. Ceterum post Caroli Ma-
gni aduentum, qui Longobardicum regnum euertit,
instauratam insulam inuenio. Ab hac Iouiorum fami-
lia nostra originem trahit, extantq; opulentiae maio-
rum nostrorum monimenta, diuæ Mariæ Magdalene
templum, in Stabio uico contra insulam per Euripū
breuissimo duorum stadiorum traiectu distans. Ei ma-
iores Iouij agros ex fundis suis, in alimenta egeno-
rum, uiatorumq; liberali pietate contribuerunt: &
per sexcentos annos manet apud nos incorru-
pta dicendi præfecti, & sacerdotis prerogatiua. Pro-
pterea et hodie quoq; in gentilitio insigni, ad argumē-
tum originis, castellum Insulæ, ambiente Lario, impo-
situm, gestamus, addita Romana Aquila, qua Federi-
cus Aenobarbus domum nostram honestauit; sicut
& dudum columnas Herculeas, munere Caroli V.
Cæsaris, studijs nostris impensè fauentis addidimus.
Post deletum uerò Mediolanum, Comenses, Aeno-
barbi opibus adiuti, recentem Insulanorum perfidiā
uindictantes, Insulam funditus euerterunt, Insulanis
Varenam migrare iussis, ad publicam seueritatem de-

creto adiecto, ne quis unquam in Insula edificaret; ita ruinis ingentibus deformata, quadringentis annis permansit; hodieq; durante tantum templo, quod religione inuiolatum fuit, solis cuniculis habitanda relinquitur. Contra Insulam, Spuranum, Stabiumq; & ulterius Canonica uocatum templum archisacerdote & reditu celebre. Inde Balbianum, quod Insule suburbanum fuit, ubi maiorum nostrorum reliquias, fundum scilicet, & ruinosas magnificentie singularis ædes possidemus. Balbianum à Campouico, interlabente Perlana, infestissimo torrente dirimitur. Is à ualle prærupta defluit, in qua antiqui monachi in syluestri admodum loco diui Benedicti templum posuerunt, non longè ab Offucio uico largissimi fontis, & olearum copia celebri. Cæterum à Campo oppidulo Isthmus incipit, quo promontorium Lanactum, nemo oso dorso, & excelsæ arcis uestigijs superbum, terris innectitur. Id magno ambitu adeò in diuersa litora porrigitur, ut superioris Larij tractus, & ipsi Insule, & ijs, quæ notauimus, quinque pagis penitus abscondatur. Humani capitis effigiem id Lanactum præbet, ita ut Isthmus ceruicis locum obtineat: distât uerò litora minus stadijs quinq; , intercedente peramœna planitie, cuius iugera propter eximiam rerum omnium fertilitatem uiginti aureis auidè coemûtur. In angusta ceruicis margine turris Vacania uisitur, Aquilonibus hyeme perslata, sed æstate umbris iucundior. Sequitur concauo litore Lennum, templo, & sacerdotibus, edificijsq; pluribus, & priscae antiquitatis

quittatis monumentis memorabile. Ad Lennum proculdubio uillam Plinij fuisse indicamus; quam ille Lario incumbentem, à depresso litore Comœdiam appellare solebat, atq; inde facile è fenestris, & è lectulo piscabatur. Supra suspicitur coenobium, ab algido fonte Aquas frigida nuncupatum, unde ab excelsa per amœnaq; porticu cuncta litora, & nauigantium cursus despectare licet. In extremo uerò promontorio diui Ioannis templum fluctibus alluitur, è quo per turbidas tempestates noctu, tanquam è Pharo, sacerdotes nauigantibus lumen præbent. Inde rursus litora recedunt, efficiturq; Larius lato pelago similis. Nec multum abest à Lenno Buzanicum, & mox diui Laurentij templum ad litus. Hinc molli flexu terreni colles, confiti uinetis, paululum excurrunt, donec producta cuspide ad læuam recedant introrsus. A Tremetio pago Griantei uini præstantia, & fœcunda planitie per celebri, aliud promontorium, nequaquam scopulosa, aut montuosa collium prominentia, sed plana, redimitaq; oleis, & uitibus, in Larium procurrat. Hinc Catene Apie nomen nauarum temulentia fecisse uidetur: qui ibi, ueluti expleto mediæ nauigationis cursu, à remigij labore libentissimè conquiescunt, quum nullibi liberalius, aut meracius caupones præternauigantibus propinent. Inde se litus ad Occasum recuruat, sinumque efficit, in quo positum est Minacium, Francisco Caluo poëta nobile, & maximè clarum, marmoribus prisca quæ Minicij, Flaminiis T. Vespasiani titulos ostendunt.

dunt; memoria nostra honestissimis uiris, atq; diuitijs
 florebat; nunc factionibus, & bellorum incommodis
 diu quassatum, exusta magna testorum parte, penè
 funditus interijt. Minacianis finitimi sūt Caneriones
 qui uallem incolunt ad Lugani lacum pertinentem.
 Id genus hominū ingenio factioso, sagaci, & maximè
 cruento, perpetuas, dirasq; in ea uicinia contentio-
 nes exercet. Sequitur Nobilius uicus, atq; inde abru-
 pte cautes, quæ Saxa raucida uocantur: per eas inci-
 sa est uia militaris, quæ in Germaniam ducit, & Re-
 gia uocatur. Illac, ad sagittæ iactū, nemo sanus eques
 transit, quum, fallēte uestigio in subiectum à præalta
 rupe lacum, horribili despectu uertente oculos, faciliè
 prouoluantur. Inde Caieta accliuī et aprico sinu gau-
 det, patrum memoria consito Creticis uitibus, his e-
 tiam nunc dignitatem originis prædulci sapore tuen-
 tibus. A Caieta statim illæ rupes, sed iam nemorose
 nec iumētis omnino difficiles, in Larium exeunt timi-
 do quodam procursu, donec Aquæ seriæ profluentis
 impetu frangantur: ita Saxa raucida desinunt. Supra
 Serie uallem, eiusdem nominis, & paulo editius posi-
 ta uisitur Breia. Inde recto litore Calaguritani ordi-
 nis cucullatorum cœnobium aditur, cum Deiparæ
 Virginis insigni templo, in uestibulo populetum ha-
 bens, quod fluctibus alluitur, hortosq; citreis & me-
 dicis arboribus longè latissimos. Ibi uetustæ ingen-
 tis arcis radices uidere est, quibus opportunè super-
 edificatum esse templum animaduertimus. Duobus
 inde stadijs, æquissimo, per amœnoq; litore, Rhetio-
 nicum

nicum abest, oppidum uiris ac edificijs frequens, & copijs multarum rerum abundans: nam montes, qui supra sunt egregie percoluntur ab indigenis hominibus maxime laboriosis, & faciende fabrilis operæ longinquas regiones magno quæstu petentibus. Commendatur & id oppidum Turrianæ familiæ antiqua stirpe, è qua nomen ducit Paulus contribulis noster à lectissimarum literarum elegantia medicus insignis. Oritur statim à Rhæticonico eiusdem nominis promontorium, turrita arce conspicuum, atq; inde litorea sinuoso tractu ad Musium oppidum reflectuntur. In medio sinu duo tēpla, quæ inter se paucis stadijs distant, fastigiatis eleganter sacris turribus conspicua, Vito, & Martino diuis dicata. Porro Musium, ab se uæ infestæq; arcis memoria cunctis frē Larij ac colis execrabile, portum habet quadratis silicibus constructum. Ad surgit uerò supra ascēsu multis gyris, & flexibus uerrucosa rupes, in qua sita erat summa arx & specula totius lacus, trinis per gradus castellorum munitionumq; coronis circumdata. Eam paucis ante annis extruxerat Triuultius, bello clarus, & demum Iacobus Medices Insuber, per occasionem bellorum custodiæ impositus, occuparat. Hunc demum graui bello domitum inde expulit Franciscus Sfortia, adiutus Heluetiorum, Rhetorumq; auxilijs, qui eas arces finitimis funestas, cum ingenti ruina tantorum operum radicitus euerterunt. In Musiani promontorii latere maiores nostri cādidi marmoris fodinas inuenēre, quo templū maximum Comi, magnificè con-

structum, exornatumq; unius seculi labore, conspici-
 mus. Ea uerò rupes, uti diximus, in ostetationem
 tot castellorum exporrecta, alterum sinum aperit,
 Musio aduersum interuallo, per cōuexa montis mil-
 le passuum. In hoc Aduncū oppidum cubat, et ipsum
 multis uicis exiguis per latera montium sparsis, opu-
 lentum. Rursus ab Adunco, quod ab effigie litoris na-
 men accepisse uidetur, æqua planities, uinetis cōsita,
 proficissaq; aratris, terrenam linguam sensim effert,
 absconditq; Grabadonam, quæ secundum Bellanum,
 de quo mox in dextro litore dicemus, toto Lario sum-
 mam obtinet claritatem. In prominentia sunt gemi-
 næ sacræ ædes conspicuis turribus, et paulo altius à
 litore Augustiniani ordinis cueullatorum cum exi-
 mio templo coenobiū. Inde ipsa sinuatis ripis Graba-
 dona in longum producit. Ibi nuper Curtonum
 familia domestici apparatus lautitia, honestissimis o-
 pibus, et clarorum uirorum hospitalijs florens, inte-
 stina rabie per mutuas cædes se ipsam ad non dubiū
 interitum confecit. Sequitur in proximo Domasium,
 Grabadonæ par, si utriusq; agri dotes æstimemus. In-
 de rursus planum, et arborosum litus paululum pro-
 minet, occultato Geræ uico, ad quem paucis inde sta-
 dijs Suriciū succedit, quod ultimum consummati cur-
 sus portum nauigijs grauioribus prebet. E regione
 Surici Volturrena uallis petitur, breuissimo tractu,
 sed maxime uadoso, propter Abduæ supra irrumpen-
 tis impetum. Suis enim uorticibus, nihil propè commi-
 sus, sed discolor Larianis aquis, arenæ cumulos tra-
 hit.

hit. Propterea auiorum nostrorum memoria Picininus, clarissimus Imperator, quum acie dimicaturus cum Venetis copijs, exercitum trajicere properaret, tardantibus nauigijs, subitarij operis sublicitate pontem incredibili celeritate constituit, atq; inde mox prouectus, insigni parta uictoria, hostes cecidit. Earum sublicarum exesi stipites adhuc apparent apud Oloniam turrem, quam nuper Rhæti diruerunt. Non longè ab Olonia Volturrenam urbem antiquitus fuisse constat, quæ ualli nomen dederit: uisunturque hodie uestigia diruta urbis ad Burgum franconem, unde fossa nauigabilis ad Delebium usque perducitur; sed ea per æstatem tabanis, & culicibus infamis stagnante ibi Lario, & inclementem reddente aerem. Existimant id fuisse opus Francilionis, qui Mauricij Cæsaris auspicijs, cum Longobardis ad Comum, & in Comacina insula, Volturrenæque ualle bellum gessit. Ab Olonia turre ad Liuionem excelsum montem, recta margine desinens Larius paludes relinquit, quæ Volturrenæ uallis frontem aperiant. Ea in dextram inter Aquilonem, & Orientem solem, ut diximus, ad Aduam montem, Burniûmque oppidum extenditur. A proximo autem Larij litore octo millibus passuum distat Morbonium, ab intemperie earum paludum nomen accipiens. Id magnitudine, & diuitijs urbi persimile, nundinis, & frequenti mercatu celebratur. Medio fermè itinere montibus adiacet Delebium, ut diximus, Venetorum clade & templo, quod in ipsa uictoria dux uouerat, insigne.

Ceterum de Volturrena alijs sit peculiare negotium: nos ad Larium conuertimur. Abdua tota ualle demissus, nequaquam recta per campos in Larium discursus habet; sed ad leuam in saxa Coderiæ montis distortus inuchitur, deuoratisq; radicibus tandem ingentiū cautiū obice refractus in Larium pellitur, adeo irato, & contumaci cursu, ueluti indignatus, ut permisceri nolit, & inter uitreas & liquidissimas undas spumosus, & turbidus deferatur. Ab eius ostio excurrit Larius ab Boream, alto ueluti alueo per octo millia passuum inter altissimos montes usq; ad eum uicum, qui è re nomen habet, Summolacum. Ibi dextrorsus excipitur Mera fluuius, qui Clauennam oppidū præterlabens, octo millium spacio per uallem cursum intendit. Hæc per interiora Alpium iter habet ad Curiam Rhetiarum. Porro à leua, redeuntibus Suricum non longè ab ostio Meræ amnis, Metiola uicus, & Nouatum, materiæ copia, & disectorijs machinis notum. Coderiæ enim montis iuga, quibus Volturrena, & Clauennatium ualles dirimuntur, & larice, et proceris abietibus sunt referta. In asperrimis autem saxis caprearum, & ibicum greges uisuntur, & eius generis syluestris caper, cui Stambuco nomen est: is colore, & magnitudine, uel procerum asinum æquat, oblonga & falcata in humeros cornua demittens, quibus, admirabili naturæ subsidio, morte se eripit, quæ à uenatoribus in extremam rupium oram compellitur, contractis siquidem pedibus, insertaq; pectori ceruicæ, in orbem se conuoluit, atq; ita cornuum abside protectus

protectus terga nobili decreto, præcep̃s rotæ modo
illesus aer derupta prouoluitur. Huius generis esse
putauerim capreas, quas in tetricæ Sabine iugis Ro-
tas appellari M. Varro prodidit. Ceterum à Nouato
Rhæti dudum per latera cautium, ultra Abduæ ostiū
præcis, excauatisq; cautibus uiam duxerunt, ut i-
de pedibus Volturrenam intrent. A dextro uerò late-
re, petentibus Suricum, Dacium ignobilem pagum ui-
demus. Igitur descripturis aduersam è Surico regio-
nem, interiacente Lario Lineonis montis cacumina
spectātur. Is altissimus omnium perhibetur, à quo fe-
runt reliquorum montium seriem perpetua ueluti ca-
tena usq; in Dalmatiam extendi. Sub Lineone sunt u-
beres campi, à capite lacus nomen sumentes, accipi-
trum aucupijs (nam coturnicibus abundant) ad oble-
stationem aptissimi. Ceterum tria omnino promon-
toria ab his campis in Larium esseruntur, quæ toti-
dem piscosos sinus efficiūt. In his piscatores uimineæ
caucas per autumnum in profunda uada demittunt;
et quum hyeme in his pisces stabulentur, ad prima
ueris signa omni piscium genere plenissimas finibus
educunt. In primo castellum cum turre conspicitur,
et introrsus sinu in medio situm est Colecum uicus.
Secundum uerò promontorium edificijs caret. At ter-
tium cæteris amplius, ac amoenius humani pedis simi-
litudinem repræsentat, ueluti per extremam tibie
partem litoribus adiuncti, ita ut talo Comum, planta
Aduncanum litus, digitis uerò superiora duo promō-
toria respiciat, tāta litoris enormitate, ut à digitis ad

tibi iuncturam oblongo, & angusto sinu lacus ir-
rumpat, penè effecta insula in Euripum abiturus, si
præcisa ceruice paucorum passuum Isthmus æquare
tur. In eius promontorij digitis cœnobium, quod Plo-
nam uocant, ædificijs agrisq; opulentum uisitur, cum
uiridarijs perpetuo muro præcinctis, & peculiari ad
eas delicias extructa mole, quæ portum efficeret: sed
ea per contemptum Christianæ religionis, auarissimè
neglecta, direpta penitus obolescunt. Ab hoc uerò
Plonæ promontorio regna tua panduntur, in quæ
peruenimus. Incipiunt enim ab Isthmo statim Do-
rensiuineta Musiano promontorio aduersa sicuti
Plonæ cœnobio è regione Grabadona conspicitur.
Inde stadijs fermè duodecim saxo adiacet Corenum
cum arce, unius Sigismundi Medici iucundis ædibus
clarum: nam ex perenni, & largissimo fonte, qui in
hortis multo cum murmure muscosa è caute profilit,
hilariter potat, & è fenestris, hamis, & arundine pi-
scatur: ita ut eam uillam non ineptis coniecturis esse
arbitrer, è qua ille apud Plinium fœdissimi morbi ul-
cere consumptus, uitæ tædio in Larium se proiecit,
sequente uiri casum admirabili charitate uxore for-
tissima. A Coreno sensim litora cuneantur, & in cam-
pos abeunt: in his situm est Delphium, fertili planitie
oppidum, in proximo monte arcem uetustam osten-
dens. Inde Varro defluit amnis, qui campos interse-
cat. Aperiunt sese montes paulò supra arcem, atq; in-
de est iter in Introciam uallem. Sequitur Bellanum ad
paruæ pernobilis urbis effigiem, omnibus eruditæ ar-
tis ornamentis, & naturæ dotibus admodum illu-

Stre, quod uelut in ditone tua Metropolis, portum
habet è quadrato lapide clasium capacem, insignè-
que prætorium iuri dicundo, atque item augusta fa-
cie templum, quæ Actius Vicecomes, & Ioannes pa-
trius Mediolanensis archiepiscopus, pari magnifi-
centia, & religione condiderunt. Adiacet Bellano
Cultonius ager, generoso uino percelebre: quem de-
missus à præalta ualle, ubi arx est, Plumierna fluuius
inundat. In tergo sunt nemorosi montes cum opulen-
ta Saxina ualle, è qua Turrianos Insubrû Principes,
oriundos fuisse constat; qui postea à Vicecomitibus
pulsî, imperio deciderunt. Bellanenses hyeme pluri-
mum algenti: sed eorum frigora propinquitate sylua-
rum facîle luculentis ignibus superantur. In eo op-
pido cæteris præcellunt, quum salubri admodum
cælo æstates uerna temperie lætissimas traducant
Hieronymus, & Dantes Stupanij, fratres, à multo
splendore urbanae uitæ elegantissimi senes: sanam-
que oppido ingenij dotibus affert Nicolaus Boldo-
nius, in gymnasio Ticinensi medicinam docens; quo
comite, monstratoreq; tertrachie tuæ oram descri-
psimus. A Bellano Varenam petentibus, in medio fe-
rè cursu, promontorium Murca: ad id Cultonius
ager finitur. Inde Saxi in circulum sese flectentibus
imposita occurrit Varena: cuius oppidi uinetis ni-
hil generosius, nihil hortis à citreorum, & medico-
rum pomorum amcenitate beatius. In aprico enim,
& erecto litore odorata syluæ perpetuo uirent, ita
aptè exceptis in orbè solibus, ut Varenatibus Bella-

nensium, alterna sorte, autumnus prælongus, & suo
 tempore suavis, contusa duritie hyemis, cum uerna
 temperie coniungatur. In ea saxa coloniam Varenam
 ducere coacti sunt Insulani, Comensium proditione
 infames; qui & sacra secum tulerunt, quum illi uni
 eius tractus, Ambrosianos ritus non sequantur. Aedi-
 ficauere noua in sede binas arces, alteram in humero
 dextro ad Larium, alteram in edito montis iugo, im-
 minentem edificijs, & speculam toto à lacu præben-
 tem. Ibi enim maxima Larij latitudo, trifariam se in
 diuersa proscindens, ad Pythagoræ literæ similitudi-
 nem, uti mox in descriptione Bilacij referemus. Ne-
 gat se ortum ab Insulanis, quum genus suum altius de-
 ducat, Ioannes Maria Scotus, iuriconsultus inter Va-
 renates facile princeps. Porro in Meridiem molli fle-
 xu, circumacta Varenæ saxa per amœnum sinum a-
 periant: in quo sacratarum uirginum templum, &
 mox Lacteus annis, qui statis temporibus oritur, &
 deficit. Effundunt medij montes ingenti occulto spe-
 cu, per tubũ magnæ fenestræ persimilem, spumosum,
 & propterea aspectu lacteum amnem adulto uere. Si-
 fitur uerò totus paulo ante brumam, adeò exhaustis,
 ut credi par est, interaneis cauernis, ut sine humoris
 uestigio, arduus ille in accliuĩ alueus penitus in are-
 scat. Cupiuere nonnulli periculosa curiositate, cum fu-
 nalibus per fauces intrare antrum, ut eius profluen-
 tis admirabilem ortum, atq; obitum deprehenderent:
 sed in tenebris ad multum spatium progressis reuer-
 beratus in ora spiritus cum sibilo faces extinxit. Fe-
 runt

DESCRIPTION

65

runt autem pastores, in illa nascentium alpium con-
gerie, ingenti amphitheatro parem, inter montes de-
pressam, & concavam planitiem reperiri, in quam
uernis solibus liquatæ niues ueluti subiecto cratere
excipiantur, poroso quidem fundo, & sensim conce-
ptas aquas in profundos specus instillante, expletæq;
obiter occultas quasdam mensuras, unde postea redi-
dantibus labris expansus, & præcipiti momento tem-
poris decedens effundatur. Lactei amnis aquæ natu-
ra est, ut euecti pisces in ea demersi durante rigore in-
triduum seruentur, uiui autem, uel dudum capti, con-
tracta lymphæ, celeriter expirent. Propterea ad litus
infra molas frumentariæ, quas suo impetu decedens
conuoluit, ædificata sunt morientium uiuaria, ut in-
de pisces iumentis ad fora insubrum exclusa tabe dese-
rantur. A Lacteo, sub perpetuis uinetis, Vaternianæ
exile promontorium, & post id, paucorum stadio-
rum intervallo, aliud eiusdem nominis multo minus,
nauigantibus occurrunt. Tum uerò prominet Lier-
na: & peninsulam in Lariū extendit, in qua uestigia
muniti olim castelli, & priuata ite ædificia uidemus.
Hic ager culturæ nequaquam ingratus, aspectu &
fertilitate singularis uidetur. In eo enim tractu, quum
hinc Larius, atq; inde subducti montes certatim rece-
dant, planitiem oleæ, & uitibus pulcherrimam relin-
quunt. Inde sequitur Oleium olei ferax, nec lapididi-
nis ignobile, & queis nigerrimus lapis exciditur, quo
pilares columnas in templo maximo Comi maiores
nostri adfabrè fecerunt, quū nondum Musiana mar-

mora reperissent. Ab Oleio uico statim abrupta illa
 cautes ad Larium intumescit, ita ut contegat ex pro-
 pinquo Mandellum oppidum, positura, celo, campis
 ubertate nulli postferendum. Despectat subiectum
 portum eximij operis quadrangula turris: quam tu
 integere, ornareq; instar prætorie domus cogitas: sed
 meo iudicio rectius, et luculentius feceris, si designa-
 tam in id opus pecuniam feliciore sumptu in alium
 locum facili instauratione transuleris. A Mandello
 longè maximus eo tractu sinus oritur, ad Roboreum
 usque promontorium pertendens. Introrsus sunt di-
 ui Georgij templum, mox Teolum, atque inde Lau-
 rentiana aedes, Abbatiaq; uicus, et iuxta prominen-
 tiam cœnobium Seruiliiani ordinis. Hinc ultima cu-
 spis sex tantum stadijs ab aduerso litore distans, è qua
 Sfortiani duces nuper, inito successu, catenam in ad-
 uersum litus protendere cogitarunt, ut hostilium clas-
 sium excursiones impedirent. Reflecit se statim Ro-
 boreum, panditurq; lacus in suam latitudinem. At in
 intimo cubiti flexu diui Martini templum eminet, et
 in alto procul à litore Dorbinium oppidulum cum
 torrente, qui in duas partes Roboreum discindit: inde
 aspera glabraq; cautes uiam militatem ad litus coar-
 ctant, ita ut propugnaculo, et porta aditus præclu-
 datur, qui dicitur Calodrius. Sequitur Cessimia re-
 gio, uino subaustera iucunditate admodum clara: de-
 snit ea in præcisas Ludouici Sabellij cautes, miserabi-
 li interitu infames. Is Calendis Maij, quum in excel-
 sis montibus, festa hilaritate, frondosæ ad ornamenta
 domo-

domorum arbores de more à Leucensium iuuentute succiderentur, fallente uestigio prolapsus in sinum excelsissimæ cautis decedit, suspensusq; exili ramusculo tam diu hæsit, donec, nunciato à præternauigantibus casu, qui pendentem conspexerant, ad ferendam opem ab uniuerso oppido concurreretur: uerum infelix, quum nec demissos funes occupatis manibus deprehendere, nec ardentissimum solem diutius ferre posset, quinque horarum cruciatu superatus, inter suspicientium parentum, amicorumq; lachrymas animum despondit, & corruit, frustra ante substrato solo, quum penè prius, quàm illideretur, uipsum proficisci aeris exanimatus concidisset. Circumuecti eas rupes Leucum adimus, munitionis fama, & fori celebritate frequentatum. A Clarentio, & Calendone annibus includitur. Cingitur muro, & propugnaculis, arceq; turrita ad portum opportunè firmatur: nā in proximo sūt Veneti imperij limites. Inde Abdua è Lario auctiores undas trahens seipsum rapit, peruenitq; ad incomparabilis structure pontem; quem tribus inter se diuisis exemptili ponte castellis & turribus, totidemq; custodum fidei commendatum Vicecomites animi magnitudine prisca Romanis comparandi, ab hinc ducentis annis edificarunt. Inde Abdua, pluribus anguillarum excipulis strangulatus, insulam efficit ad Pescarenum uicum, rursus que arctis faucibus erumpit, & in lacum contento cursu diffunditur. A summo lacu, Mereq; ostio per Yarenam, & inde ad exitum, ad Abdiam triginta

octo miliarium mensura colligitur. Contra Leucum montis Barri excelsa cacumina assurgunt. In dextro Barri humero, Michaeli templum constituit Desiderius Longobardorum Rex ultimus, sicuti & alij superiores Christiana pietate memorabiles, diua Mariae sanum in iugo, quod hodie pro specula uisitur, et cœnobium Cliuatense in proximo opulenta cum dote condiderunt. In ea montis parte, quæ uertitur ad Occasum hybernum, Barræ uetustissimæ urbis uestigia spectantur, non longè à Galbiato pago: de Barræ interitu Plinius memorat. At, emissio iam Abdua, Larius molliter assurgentis Barri ipsius radices fluctibus alluit, & ad Malgratum uicum paulatim latiore pelago se insinuat, sed mox excurrente promontorio castigatur: in eo castellum eminet. Sequitur autem in cano flexu contra Malgratum per Isthmum nomine Parietes uicus, ueteris oppidi speciem præbens. Inde radices in fertiles campos æquatur, pertinentq; à Parietibus fauces peramcenæ ad Eupylim lacum, qui, uti alio loco ostendimus, subito tremore, quassata tellure, cæco aliquo telluris hiatu repente haustus, in minores aliquot lacus abiit, altioribus scilicet uadis subsidente aqua, quum eminentiores desereret. Ex his maximus est Pusianus tuæ ditionis, ab eo Cliuatensis & Annonius ferè cōiuncti, demumq; Serius ipse, qui pisces ostio Lambrum emittit, omnes Percarū præpinguium captura notabiles. Plebis Incini lacus, corrupto uocabulo, hodie dicuntur, quum ibi nobis ciuitas fuerit Licinoforum, quam Plinio notam uidemus.

Ceterum

Ceterum Larius, ubi camporum margines lambēdo
præterijt, latera demum Regalis montis fluctibus
pulsat. Is est editissimus, contra Roborem ad-
uersi litoris promontorium, ubi breuissimum tra-
iectum esse, superius ostendimus. Inde recto, nemoro-
soq; & nusquam uite consito litore Ouiū sub rupe e-
xeja, monosyllabo nomine uocatū, unde aperitur ual-
lis Asinae regio, Lambri fontibus, & familijs ex uetu-
stissima Romanorū nobilitate insignis. In illa enim flo-
rent Curiones, Carbones, & Billieni, qui omnes im-
perio tuo latē parent. Id, intercedente lacu, apricana
Mandelliani agri frontem respicit. Sequitur Vassen-
na agro syluoso, & uinetis Ouio melior. In eius por-
tu quadrata facie scopuli pedamentum ingentis tur-
ris ad nobilitatis indicium ostentant. Inde Alimonta
Ambrosianorum cucullatorū secessus, Liernæ oppo-
sita. Moxq; Piscalium cum sacratis uirginibus, atq; ē
modico sinu erumpēs Bilacium promontorium; quo
nihil spectatius, iucūdius, salubriusq; reperitur. In iu-
go Pliniana fuit uilla; quam ille Tragœdiam, quod grā-
dibus scopulis, ueluti focculis sustineretur, appellare
solebat, quum inde duos lacus, ueluti duo maria, de-
spectaret. Condita demum fuit in eo cacumine arx no-
bilis ē lapide quadrato, quam, uti asylum maleficorū
hominum, ante centum & quadraginta annos Ioan-
nes Galeacius Vicecomes, Philippi pater, salubri con-
silio diruit, decreto adiecto, ne in posterum instaura-
ri posset. Propterea Marchesinus Stanga, quum Lu-
douici Sfortia, ē summo gratia loco, fortunis utere-

tur, non in summo, sed media montis regione, ad Meridiem uersa fronte Regiam uillam constituit; quam nefaria Cauernionum libidine incendio deformatam aliquot annis uidimus. Infra ad Occasum Bilacium oppidum undis alluitur, totius Larij præfectura, et nobilitate ædificiorum, molisq; perample ante intestina bella clarissimum. Eo promontorio Lariius defluens, ab Olonia turre, ueluti ingenti rostro discinditur, exitq; in longè maximam aquoris planitiem, tribus in diuersa discursibus Pythagoræ literæ figuram representans. Triquetrum siquidem interuallo, et fermè æquali, Bilacium, Varena, Minaciũ, sex millium passuum occupante pelago dirimuntur. Inde ad leuam in aduerso Piscalijs litore, Lopia uicus cum templo æmulatione religionis sacratarum uirginum domo insigni. Inde sancti Ioannis pagus, cucullatis diui Dominici uberrimas uindemias reddens. In ceruice quoq; Bilacij promontorij, quod penè præterieram, quæ à litore distet, cœnobium Augustiniano rum cucullatorum conspicitur, medicis arboribus, et cultissimis uinetis refertum, ita ut sacratæ uirgines Piscalianæ, Lopianæq; horum cœnobiorum seueritate atq; præsidio pudicitiam commodissimè tueantur. Inde sexdecim fermè stadijs Grosßgallia Saxa crebris repulsi à Lauactio Larij fluctibus uerberantur: ea Saxa ingentes habent specus, in quos burburi pisces statueræ hominis magnitudinem æquantes, æstæ se recipiunt spectanturq; tantum, uitreo in fundo captates umbram, quum retia uehementis impetu effringant, grauiq;

graviq; squamarum serie thoracati sagittas uitent. Sequitur Lecenum, in quinque tenuēs diuisum pagos, quos inter densissima uineta directo litore conspici-mus. Aquosa inde uina, sanæ uappæ proxima, ægris expetuntur; quibus famam auctoritatemq; attulit Ludouici Sfortiæ gustus probantibus medicis, qui æ-stuosis uisceribus, calidisq; podagris aptissima iudica-bant. Nos autem Grianteo, aut Vareniano, cum mu-sta feruent, ad medietatem Leceniana nobili tempe-ramento permiscemus, quæ demum delicatas uires spirant, & nitido casio colore salienti in poculis si-tientibus arrident. Succedit Cauancole promonto-rium Arcenniano sinu, quem diximus, ad interloquē-da litora auido procursu insertum. In eo templum est cum uberrimo fonte, & quadrati lapidis parua mole. Aedituus laternam cum lumine, præbentibus oleum nautis, ad subsidia tēpestatiū, paucis ante annis protē-debat, ut corriuarent qui à Lanacteo pharo turbidis noctibus descendebant. Hinc ille sinus maximè incur-uus ad Turnium usq; promontorium per quadraginta stadia distenditur. In quo præcipuam Nesium op-pidū, in algida caute suspensum, ad æstiuas uoluptates obtinet claritatem. Id præcipiti, frigidissimoq; amne diuisum, lapideo ponte coniungitur. Ibi captare perē-nes auras, & conspectu Larij, frondosorumq; mon-tium placidè frui festinèque item ad marmoream mensam coenitare pingui eo secessu gaudentibus li-cet. Non procul à Nescio recurui montes cubitum o-stant in quo fontem à fuga Seria nuucupatum,

multo murmure, strepētis aquæ nauis frequentatum
 incumbentes supra castancæ arbores connexis in-
 ter se ramis decenter à solibus defendunt: nec postea
 toto illo sinu ædificia ad litus uisuntur, præter exi-
 guas ad stationes nauium domos, quæ superioribus
 pagis certis tramitibus respondent. In conspectu e-
 nim sunt Carenum, Quartianum, Pomponiana, &
 cæteris fortunatius sita Palantia, eximiarum cepa-
 rum fertilitate pernobilis, atque item Lemna, Moli-
 næque. Supra hæc nequaquam ardui, & pabulosi
 montes in acutos apices attolluntur, per quos pasto-
 ribus sæpiissime agmina ceruorum occurrunt. Hinc
 ad pauca stadia fons ille duorum Pliniorum præco-
 nio, & admirabili fluxus, & refluxus uarietate me-
 morabilis; quem descriptione attingere, non ine-
 ptum modo, sed nefas esse putauerim; ne, æmulatione
 parum ingenua, aliquid rectè addere uideamur;
 quando illi, diuino florentes ingenio, cuncta, quæ ho-
 die nihil immutato naturæ miraculo contemplamur,
 incomparabili styli iucunditate nobis expresserint.
 Succedunt inde syluæ, uinetæque Turnensium, & su-
 pra ea in edito mons Platus, sacratarum uirginum
 templo & præalta specula longè spectabilis, & mox
 ipsum lunato litore Turni promontorium; in quo op-
 pidum per gradus ædificatum, noua instauratione
 reflorescit. Quum enim afflicti aduerso belli successu
 Gallicum nomen contumacius, uel, uti uideri uolunt,
 constantius coluissent, incendio patriæ intempesti-
 ui studiij sui poenas dederunt. Eandem quoque fortu-

nam tulit Parlasca, paucis ante annis oppidum insignie incolarum nobilitate, & excelsis domorum structuris, quod modò singulari cum dolore luctuose cladis præterijmus. Inde sequitur Blenum, & ipsum uinetis suis, quoniam Orientem solem non uideant, apud languentes stomacho, dignitatis, & gratiæ famam inueniens, quum uina leuitate quadam innoxia à tenui innatòque uigore refractis, & dilutis præferantur. A Blenio peruenimus ad uberrimæ scaturiginis fontem, quem ab aquarum copia iure optimo Magnum appellant. Inde sequitur Mirabella domus pendenti imposita scopulo, & mox duobus inde stadijs Genium promontorium, in quo uastiæ amplitudinis ædes cum templo, & uiridarijs, Decurionum decreto pestilentia morboſis reſeruantur. Inde statim ſelectentibus ſeſe ad læuam ripis: urbs ipſa Comum undique turrata conſpicitur. Nos uerò ad ſuburbana Coloniolæ uertèdo proram, uincta, uillas, hortos legimus, & ſexto die completo uniuerſæ ad nauigationis curſu, qui per oram centum & uiginti millibus paſſuum conſicitur, unde ſolueramus, intra portus fauces nauem intulimus. Tu uerò, qui harum rerum præclarus es æſtimator, qua fide ſcripſerimus, facile uidebis. Nihil enim tributum eſt fabulis, ita ut hinc diſſolutæ, uagæq; narrationis ueniam impetrare non deſperem; quando etiam abs te iuſſa, eſſagitatæque nō meo quidem, ſed alieno potius ſtylo tractauerim. Nec tamen diſpuDET tantisper ab hiftoriæ ſeueritate diſceſſiſſe, ut ſtudioſum noſtrum uel hac una erga te

liberali comitate testaremur: nā qui tanto ore raptā
Helenā ceciniſti, remiſſiore fortasſe muſa Larium de-
cantabis, uel uno Bembi exemplo, qui Benacum Gi-
berto Maccenati noſtro, iucundiſimè deſcripſit. Ta-
bulam quoque huic ioculatorio labori noſtro con-
iunximus, ad locorum meſuras exactiſimè deli-
neatam; quæ fortasſe erit ipsis Commentarijs, lenoci-
nante pictura iucundior. Sed hoc imperiti ui-
derint. Tu certè intelliges, mutas, & in-
anes fore tabularum figuras, niſi
literarum lumen ac-
ceſſerit.

F I N I S.

PAVLI IOVII NO-

VOCOMENSIS MEDICI, ET

*Episcopi Nucerini de Romanis Piscibus libel-
lus, ad Ludouicum Borbonium Car-
dinalem ampliss.*



VADES Reuerentissime ac illustrissime Domine qui etiã iure optimo compellere potes vt ea literis tradam, quæ de Romanis Piscibus eruditè atq; subtiliter fuere disputata, quum te & Ioãnem Lotharingum præclarissimi ingenij Cardinalem Clemens Pontifex familiari conuiuio, veluti animũ remissurus, hilariter excepisset. Res est cognitu, tractatuq; difficilis, cùm propter infinitam ferè naturæ piscium varietatẽ, quæ me & plerosq; alios admodũ curiosos hactenus irritò labore fatigauit, tum propter incredibilem scriptorũ discrepantiã, qui ex multiplici linguarũ varietate perpetuas huiusmodi studijs tenebras offuderũt. Quibus de causis necesse est, vt animus rei difficultate permotus, totũ hoc munus, quod maiorib. doctrine, exactiorisq; neruis esset extẽdendũ, haud mediocriter reformidet. Sed ea est dignitas, amplitudoq; tua, & morũ suauitas cũ singulari optima rũ literarũ cupiditate cõiũcta, vt honoris mei vel gloriolæ, si qua ingenuis studijs parta est,

iacturam planè facere, quàm honestissimo de
 syderio tuo penitus deesse malim. Verùm tu
 postea iudicaueris, an ego qui rem tam diffici-
 lis argumenti & maiorem omnino ingenij fa-
 cultatem postulantis suscepi, impudentiæ cul-
 pa vacauerim, quum eius nominis veniam ià
 deprecet, vt officiosus & perhumanus appa-
 reā. Proinde hunc libellum ab acrioribus cen-
 soribus minus seuerè iudicari velim, quando
 eum festiua quadam hilaritate ueluti ludibun-
 dus, dum multi per hæc Saturnalia, alex cæte-
 risque voluptatibus vacarent, antiquis meis
 earum rerum obseruationibus memoria repe-
 titis, excogitauerim, & aliqua ex parte perfec-
 erim. Eritque hic male feriati hominis inge-
 nuus labor, fortasse præludium iusti, absolu-
 tique operis, si qui literis ac industria pollent,
 proposita oculis, & à me quasi per trāsennam
 commonstrata, accuratius contemplari, ac ve-
 berioribus interpretationibus illustrare vo-
 luerint. Ego certè hoc munere, & tibi in-
 primis, & illis gratum fecisse videbor, animus
 que etiam meus tanquam amœniore diuerticu-
 lo recreatus ad institutas absoluendæ hi-
 storix lucubrationes & firmior & alacrior re-
 uertetur. Exhibet enim in publicum prope-
 diem huiusmodi laboriosissimi operis pri-
 ma decas non sine aliqua spe immortalitatis,
 & tùm quidem multo auctior & ornatior, si
 eam tibi & Francisco Regi tuo, quem libera-
 libus studijs delectari audiuius, aliquan-
 do

do placuisse cognouero. Vale. ex Vaticano.
 III. Calendas Aprilis. M, D. XXIII.

PISCIVM, QVI IN HOC OPERE
 continentur, singula Capita.

De Piscibus in genere	Cap. I.
De Capidolio	Cap. II.
De Boue bellua & Canicula	Cap. III.
De Sturione	Cap. IIII.
De Vmbrina	Cap. V.
De Tynno	Cap. VI.
De Lechia	Cap. VII.
De Coruo	Cap. VIII.
De Spigula siue Lupo	Cap. IX.
De Cephalo	Cap. X.
De Aurata	Cap. XI.
De Dentice	Cap. XII.
De Fragolino	Cap. XIII.
De Salpa	Cap. XIII.
De Sargo	Cap. XV.
De Capone	Cap. XVI.
De Laccia	Cap. XVII.
De Trigla	Cap. XVIII.
De Sauro, Tracuro & Scombro	Cap. XIX.
De Afello & Merula	Cap. XX.
De Boca	Cap. XXI.
De Gobijs	Cap. XXII.
De Scorpena	Cap. XXIII.
De Perca & Melanuro	Cap. XXIII.
De Rombo & Passere	Cap. XXV.
De Solea	Cap. XXVI.

De Citula siue sancti Petri pisce.	Ca. XXVII.
De Torpedine	Cap. XXVIII.
De Raia & alijs	Cap. XXIX.
De Congro	Cap. XXX.
De Murena	Cap. XXXI.
De Acu	Cap. XXXII.
De Anguilla	Cap. XXXIII.
De Lampetra	Cap. XXXIII.
De Trocta	Cap. XXXV.
De Tinca	Cap. XXXVI.
De Lucio	Cap. XXXVII.
De Rayna siue Burbaro	Cap. XXXVIII.
De Polypo, Sepia & Loligine	Cap. XXXIX.
De Locusta	Cap. XXXX.

PAULI IOVII LI-
BELLIDE PISCIBVS RO

manis. Cap. I.

SINGVLORVM piscium nomina,
naturāq; indagare, sicuti infiniti propè
laboris est, et doctrinæ haud mediocris
ita præsentis non erit instituti, quū Græ-
ci authores qui naturæ rerum abdita diligentissimè
perscrutati sunt, suāq; nomina singulis rebus indide-
runt, de toto aquatiliū genere uarijs uoluminibus a-
bundè cōscripserint. Neq; ipsum Plinium ciuē meum
penitus imitabor, qui ut Græcorū inuēta Romanis li-
teris exprimeret, tota natura ubiq; mirificè represen-
tata, non modò conclusi maris, ac fluminum pisces, ue-
rū etiam ipsas belluas toto Oceano fugientes perse-
cutus est. Itaq; nostrorum litorum sinibus non abscē-
dam, atq; ij tantū pisces, è quibus Romæ generosa
parantur obsonia, è Thyrreno mari, flumijs, ac lacu-
bus Italiæ citabuntur. Neq; mirum curiosis esse debue-
rit, si quæ ueteres prodidere, nostræ tempestatis pesca-
tioni, omni ex parte minimè cōsenserint. Nam, et si
easdem semper animantium species perpetuo naturæ
ordine terra mariq; fuisse, nequaquā sit dubitandum
multa tamen uarijs de causis uariata, atq; immutata
uidentur. Insani siquidem Principes quibus opes lu-
dibrio erant, sicuti hominum, ita et piscium colonias
aliquando deduxēre, ut luxuria in promptu ha-
beret, quæ paulò ante frustra concupisset, et nouos

inde incolas ipsa litora miraremur.

Scarum enim illum prænobilem in Græcia piscem quem Ennius poeta, ob excellentiam Iouis cerebrum uocitabat. Optatus Tyberij Cæsaris libertus, ut ante eum Lucullus, cerasum Campanis litoribus importauit, cuius sobolem uel penitus interijisse, uel, ut credi par est, longo patrij maris desiderio abductum, in Græciam remeasse putamus. Acipenser quoq; ille Regum mensis usurpatus, & conuersa in caput squamarum serie insignis, eadem ratione, quod fortasse fuerit inquilinus, hac ætate proculdubio euauit. Peregrinantur enim sua sponte pisces, sæpiusq; natalibus locis demigrant, tædioq; litorum, uel ab innata lasciuiâ, ad quærendas nouas sedes per immensa pelagi spatia deferuntur. Nouos etiam pisces retibus exceptos piscatores admirati sunt, quos de extremis maris recessibus, imisq; profundi gurgitibus prouenire, uel per Gaditanas fauces in nostrum à uastissimo Oceano irrumperè credendum est, sicuti etiam certis annorum curriculis inusitati generis aues è diuersa terrarum regione in Italiâ aduolasse traduntur. Multa quoq; piscatoria artis instrumenta defecere, quum eius præcepta, aut per manus tradi, aut literarum memoria, intercidentibus ueterum libris, demandari nequiuissent: & contra nouæ fraudes, aliæq; insidiæ à recentioribus sint excogitate, quæ res non mediocrè ad dinoscendos pisces difficultatem attulisse uidetur, ita ut existimare liceat quosdam pisces, uno argumento quòd nusquam appareant, uitare retia, atq; astus nostrorum

nostrorum artes ludificari, aliquos uerò frequētius,
 quàm antiquis euenerit, capi, de quorum nomine nūc
 maxime dubitemus. Constat nonnullos pisces, aliās in
 nullo censu, quòd mirè principum gulæ placuissent,
 summam per aliquod tempus publica quadam assen-
 tatione claritatem obtinuissē, qui postmodum extin-
 cta cum his regibus raritatis opinione, quum omnes
 saporem ipsum æquali ac libero totius populi iudicio
 metirentur, uilissimo demum pretio uenierunt, uti
 modò Merlucciæ plebeio admodum pisci Adrianus
 Pontifex sicuti in administranda republica hebetis
 ingenij uel deprauati iudicij, ita in esculentis insulsis-
 simi gustus, supra mediocre pretium, ridente toto fo-
 ro piscario, iam fecerat. Nec mirum esse debet, quum
 diuersum alij atq; alij palatū habeāt, numerosioraq;
 obsonia mari petantur, quàm terra, siquidem nō mo-
 do uolucres, cæterasq; sylvarum animantes fecundis-
 sima maria gignunt, sed ex ipsis piscibus etiam instru-
 menta, stupenda uarietate, quæ homines imitentur, in-
 fabriles usus abundè præbeant, nihilq; animo con-
 cipi uel oculis uideri possit, intra hoc cœlū, quo nos
 tegimur, quod ipse Neptunus pater, in opulentissi-
 mis profundi regnis non habeat, & benignè largia-
 tur. Sed & maior piscium copia, maiorq; uarietas,
 quàm nunc conspiciere contingat, antiquitus Romæ
 uisebatur, quum in summo luxus fastigio peregrini
 pisces à remotissimis Ionij, Siculiq; litoribus peteren-
 tur: ob idq; expeditissimi myoparones essent instituti
 quorum remigio quicquid Brundisij, Messanæ, Ta-

rentiꝫ excelleret, Romanis culinis protinus inferretur, eosqꝫ tum maximè sapos pscs aestimarèt, quos & maximo piscantium labore, & summis sumpibus quesiuissent. Sed hoc certè parum fuerit, Ionij incolae perforatis inclusos caueis captiuos trahere, aduidenti busqꝫ remis ac uelis longinqua uerrere maria, ut Magnæ Græciæ obsonia non recentia modò, uerum adhuc spirantia Romani lurcones absumerent: quum in quibusdam Casaribus ea quoqꝫ prurientis gulæ petulantia fuerit, ut in maritimis regionibus pscs fasti dirent, quos postea in montanis, locisqꝫ mediterraneis quum essent, ueluti sordescente uenatione per dispositos equos, & quidem multa timentium seruorum diligentia adduci curarent. Adiuuentæ quoqꝫ fuère piscinæ, quas ad mare insano quidem sumptu extruebant, ut seuientium aliquando uentorum rabies & hac quoqꝫ hominũ industria uinceretur, nec castigari luxuria posset, etiam si Aeolus atqꝫ Neptunus, cæteraqꝫ ponti numina, insensa ac infesta epulantibus esse uoluissent. Itaqꝫ nullo anni tempore, nullisqꝫ in locis, etiam à mari procil remotis, egregij Romanis mensis pscs desuère. Siquidem studium eius rei, curamqꝫ illam, inueterati gentis mores excoluerant: quando nulla uel frigidulo (ut poetice dicam) digna equite cœna censeretur, quæ marinis dapibus caruisset. Nos uerò contra, nisi lege coacti piscibus uescimur, quum certis diebus uolucrum aut quadrupedem esitasse, piaculum sit. ita ut, si animi religione soluerentur, nunquam profectò pscs ipsos, sed capum.

pum, perdicem, ganeones pro Mulis, auratis, ac Lupis sectaturos appareat, atq; hos tantum fortasse, quum gula quotidianis expleta ferculis, noua sibi ad inuiandam samā diuerticula quæsiuerit. Tantumq; abest, ut pisces cupidius affectemus, ut quadragenis illis Verni ieiunij diebus, neq; Deorum metu, neque infamia permoti, aliquando ad uorandas carnes, detestanda cupiditate rapiamur. Quibus de causis effectum est, ut neglecta piscatione, uetera piscium nomina penitus exoleuerint. A nostris enim Vere tantum ipso, enixe, certatimq; piscantibus omnis generis pisces minimè capiuntur. Etenim pisces pro uarietate temporum, modò uagantur, modò latibula querunt, in quibus se condant, neque illorum captura est nisi certis serè temporibus.

Clupeæ ad prima statim Veris signa, quum ciconiæ aduentant, subire Tyberim solent, inclinâte Vere nusquam apparent. In Lario etiam lacu Pigus piscis ille clauis caligaribus insignis, ut Plinius refert, non aliis unquam à me, hoc etiam curiosè quærente, conspicui potuit, quàm Vergiliarum ortu, quibus maximè diebus Turdi gregatim ab alpibus in uineta deuolare consueuerunt. Sed id præsertim in caussa est, cur sæpius fallamur & difficillimè uera ea uocabula deprehendamus, quod alijs atque alijs nomini- bus diuersi litorum tractus (ut Plinianis uerbis utar) eosdem pisces appellent. Nec mirum, quum rem Romanam, ita uolentibus Fatis, Barbaræ nationes

affluxerint, ipsaq; Europa externarum gentium repleta colonijs, iam pridem ueras literas, & antiquam dignitatem amiserit.

De Capidolio Cap. II.

Maximus inter pisces qui hæc litora attingât, Capidolius ab Romanis appellatur. Vnum ex his, paucis ante annis, uasta corporis magnitudine oculis ac dentibus truculentum, irata maria ingentibus propulsum fluctibus humilia in uada detruserunt non longè à Grauisca in ora Tuscorum. Inhæsit multa reciprocantis pelagi iactatione fatigatus arenæ, quam pondere suo impetuq; sulcauerat. Neq; inde sua oppressus mole circumagere sese præ inertia, aut euadere potuit, quâ maria modò tantis inflata fluctibus, subsecuta tranquillitate, frustra eluctantē frequentibus prægrandis caudæ flexibus, fugamq; in altum multo gemitu molientem, quieto, uadosoq; in litore destituisent. Ergo perpetuis ueluti circumuallatus aggeribus, crebro multoq; reslatu indignabundus & exspirans circūsus populis prædæ atq; spectaculo fuit, membratimq; securibus cæsus, & subditus prælis in lucernarum usus liquorem præbuit. Tanta erat belluæ uastitas, tantaq; eius dorsi altitudo, ut faciliè utrinque pariter equitatibus mutuum aspectum eriperet. Fuit miraculo ingentia ossa in templorum uestibulis suspensa, & in his præsertim oculorum receptacula, quæ orbem prægrandis dolij æquabant. Sed ea res mox in prodigium uersa est, sicuti tristi admodum euentu

uentu statim apparuit. Quum enim aestiui soles foeda putrescentis belluae uiscera feruoribus excitata sanie corrupissent (quanquam aggesta materia teterrimi odoris fastidio cremaretur) breui tamen adeo foetido noxioq; uapore regionem suapte natura pestilentem infecit, ut ea inauditi spectaculi uoluptas multis incolarum funeribus eo autumnno constiterit.

Non multis quoq; ante annis alia eiusdem generis bellua non longè ab Arni fluminis ostio, seuiente austri flatibus tempestate, uadis illisa est, quam morbo ac senio multaq; agitatione confectam similis accolaru concursus dissecuit, extractisq; ad spectaculum coctis, spineq; spondylis, continuo concremauit, ne graui eo haliu adfectus insalubrior redderetur. Capidolum à Plinio Orcam uocatum esse crediderim, quam spectante populo Romano Claudius Caesar Ostiensi in portu, longo plagarum ordine conclusam, ueluti maximo in circo, uel ipsa naumachia, Prætoriana classe inuectus, circumfusoq; milite, expugnauit atq; confecit, nec minore quidem spectaculi gloria, quam antea serpentem ad Bagradam Attilius Regulus admotis castris, & directis catapultis atq; balistis oppresserit. Orca cum Balenis continenter bella gerunt, & toto Oceano cruentissimis inter se prælijs dimicant, utraq; Gaditanum fretum aliquando ingrediuntur.

Est & in Oceano cetarij generis Rota, quam uidit Lusitana classis, dum extremum Aethiopiae promontorium superaret: geminas dorso rotas gestare uide-

batur, ad earum similitudinem quæ frumentarias molas impellente uento editoribus in locis circumducunt. Extimere tantæ bellæ congressum periti nautæ qui modo ignoti maris immensos fluctus, certaq; pericula contempserant, satiusq; uisum conuersis uelis fugam capere, quàm expectare belluam, terribili fragore uasta, spumosaq; maria proscindentem, & superbo fremitu ueluti conspectis hostibus prælium ciuentem. Neq; eam terrere excussa nauibus tormenta quorum boatibus ea maria resonabant, fugientesq; proculdubio immanis bellua uastis mæandris adnataando fuisset consecuta, uentis ac uelis celeritate cedentibus, nisi mirabunda substitisset, quippe quæ perpetuam intententibus fugam satis gloriosa insectatione uictoriam expresse uideretur.

Conspicitur & Physter piscis extra colūnas Herculeas, Flator ab Latinis appellatus, qui frequenti re flatu præaltas undas euomere solet, ita ut procul nauigiorū uela ob spumantis aquæ cādorem appareāt. Eæ bellæ superiore biennio quibusdam Cesarianis è Britannia in Hispaniam traicientibus magnum terrorem incussere, quum Gallorum nauigia ea uelorum specie è longinquo representassent, qui tum ardente bello, ea maria infestis classibus obsidebant. Sed iam Oceano suas belluas relinquamus, quum ferula mensarum potius, quàm naturæ maris tam multa miracula simus narraturi.

De

De Boue bellua & Canicula
Cap. III.

SED antequàm ad eos pisces, qui conuiujs inferruntur, proposito ordine ueniamus, Bos ille ingentis latiq; corporis, natantium hominum deuorator, minime erit prætereundus. Is admirabili calliditate in mari nostro grassatur, portusq; & exculta edificij litora sæpius frequentat, inde occultus & quasi torpens simulata segnitia natantes adoritur. Bendiuellus Saulus Cardinalis sæpius referre solebat, se ad modum adolescentem cum alijs eius ætatis sodalibus natandi studio, non longè à portu in mare altius prouectum, in huiusmodi belluam inciðisse, quæ sedato ac maxime tranquillo in mari quæta & immobilis distinctè atq; perspicuè uidebatur, cuius aspectu adeò expauerit, ut timore præpediente ab solita natandi peritia penè destitutus, ægrè se receperit: Aethiopem uerò qui peregregius erat urinator, quiq; ipsis adolescentibus corpora eorum ac animos maris periculis paulatim insuefacièdo, natandi artè tradebat, subsidèti in insidijs belluæ obuium celeri natatu prodijisse, siue ut pauentium mentes, eius monstri incur su consternatas, despecto periculo confirmaret, uel ut ipse ad referendū miraculum belluæ effigiem propius intueretur: sed belluā præde intentā illū temere adnatantē immani exceptū hiatu confestim deuorasse, neq; alia infelicitè pereūtis Aethiopis edita signa præter spumā cruentam, agitato in mari ebullientem, ita ut

prius multiplici & peracuta dentium serie confixus, quam deuoratus esse crederetur. Oppianus homicidā bouem elegantissimè descripsit, cuius sententia à Lipopo pulcherrimis uersibus Latine tralata est, quum ceteri authores de hoc nullam ferè mentionem fecissent.

Est & infesta natantibus ipsa Canicula, quæ morti feris potius dentibus mordicus homines dilacerat, quam deuoret, quum capite tantum saeva, castigatum habeat uentrem, & in prælongam ac tenuem exeat caudam, cuius astus, naturamq; multo simul metu, multaq; audacia memorabilem, si referre conarer, insulsissimè facerem, quum Plinius incōparabili elegantia breuitateq; uti miri eius ingenij mos fuit, suo loco eam expresserit.

De Sturione Cap. III.

EX omnibus piscibus, qui lautioribus apponuntur mēsis, nullus est toto mari uel annibus ipso Sturione procerior atq; sapidior. Siquidem ubiq; terrarum & maximum pretium & summam dignitatē hac etate semper obtinuit. Maria hunc gignunt, sed eum flumina maximè nobilitant, pinguescit enim dulcium aquarum haustu, subagrestemq; illum saporem exuit, qui præalto in mari cocipitur. Magnos annes perquam libenter subit, propterea in Nilo, Tanai, & Danubio, Padōque fluminibus maximè reperitur. Caput eius rostratum est, & ad effigiem quadratæ pyramidis protensum. Os illi est sine maxillis, sine dentibus

dentibus, diuersum pepitus ab reliquorum pisciū forma, idq; sub mento in ipsa propè iuguli parte ad similitudinem fistulæ harundinæ rotundum, semperq; patens, et chartilagineum et summè candidum, cuius hiatus in procerioribus hasta brachij crassitudine haud facile impleteret. Cæterum totum caput dura potius et callosa chartilagine, quàm certis ossibus cōstat, quod ex lento quodam et præpingui mucore cōcretum esse uidetur. Naribus autem omnino, quæ illi pertenuēs sunt supra rostrū, refrigeratur, quū branchijs omnino latis careat, et si quā hauriēdo recipit aquam, illam eodem prono ore statim regerit. Toto autem dorso crassiores quædam squamæ ossæ duritie, certo numero ordineq; distinctæ, intercurrente spinæ acie ad elegantiam eminent, uti in magnificentioribus ualuis hodie uidemus, quas ferrei atq; inaurati clauī certa seriatim confixi decentissimè figurāt, cæteræ corporis partes cuticulari et scabro admodum operimento potius quàm perpetuis squamis integuntur, idq; ad subuiridis atriq; coloris speciem.

Quo nomine autem ab antiquis Sturio fuerit appellatus, haud facilè diuinauerim, quando grauißimi nostræ tempestatis scriptores uarijs sententijs inter se dissentiant, quæ quidem magno etiam interuallo à ueritate discrepant. Et has quidem sententias uanis innixas coniecturis aliquanto facilius erit confutare, quàm uerum certumq; nomen celebratissimi piscis in medium asferre. Satis tamē fuerit, curiosos de alienis erroribus admonuisse, ut aliud ipsi accommodatiu

ac melius inuestigent, si nos fortasse minus proprium nomen inuenisse uidebimur. Raphael Volaterranus, qui laboriosissimum cunctis de rebus uolumen condidit, arbitratus est cum hodie Sturionē esse, qui apud Græcos Labrax, apud Latinos uerò Lupus fuerit, cuius opinionem pleriq; Romanæ Academiæ procures & ante alios Thomas Phædrus & Portius Camillus omnibus conuiujs probauerunt, his maximè adducti argumentis, quod Lupus Tyberinus longè omnium piscium apud Romanos esset laudatissimus, & is maximè qui cloacas Urbis intraret, atque inter duos pontes caperetur, qua una modò conditione Sturiones omnium iudicio summam saporis commendationem accipiant, sicuti eos Horatius & Iuuenalis, itemq; M. Varro & Plinius & Macrobius celebrarint: referre etiam ad prisca nominiū coniecturam, Sturiones hodie à nostris piscatoribus Lupos appellari, solereq; eos capto eo pisce, quum retia trahunt, clariore uoce præ lætitiâ, Lupi nomen ingeminare. Quæ coniectura multis rationibus mihi admodum firmiter uidetur, quum id genus argumētū apud Dialecticos fallacissimū sit: Lupi Tyberini sunt delicatissimi, sed Sturiones Tyberini sunt delicatissimi, igitur Sturiones sunt Lupi. In hoc enim non comparatur totum Luporum genus cum alijs piscibus, sed eorū qui in Tyberi capiuntur, ab his, qui in alto degant mari, differentia exprimitur. Ridiculum enim esset etiam apud mediocriter intelligentes Parasitos Laciniam, Spigolam, atq; Lampetram in Tyberi pariter captos,

captos, qui mox Latine nominabuntur, uno prælato Sturione in secundis dignitatis gradibus collocare, quum Sturio non semper sit gratissimus, ut poit qui in medijs tantum solstitij feruoribus laudetur. Poggius doctioris Pogij filius in senectute non modò eruditus, sed usque ad iracundiam in conditura ferculorum morosus, & uehemens Parasitus, quum Sturionem apud antiquos Lupum fuisse & ipse crederet in pontificijs, quas maxime sectabatur, canis, dicere solebat, ueteres in sulsum habuisse palatum, quòd tantopere Lupum celebrassent: eum enim carnes habere cum præduras, tum multa glutinosioris succi exuberantia insuauis, quæ prius appetentes satient & expleant, quàm delectent. Propterea non domini, sed familiæ potius mensis apponendum esse censebat uno tantum excepto capite, cuius elixi & leucophago conditi latebras & recessus omnes ipse furcula simul ac digitis auidiſſimè scrutabatur. Sed ne in refellendis eorum argumentis nimium immoremur, dicamus Lupum alium esse piscem à Sturione, Spigolam uulgarì nomine nuncupatum, quo probato, Sturionem illis sine nomine relinquemus. Spigola hodie apud Romanos est, qui in Venetia Varollus, Lupacius in Liguria, in Heitruia Araneus, & Lupus in Hispania uocitatur. Romanus inter Tyberinos captus pontes, omnium consensu palmarè obtinet: constat enim piscatorum testimonio, qui pluris illum quàm in alto captum mari, lautorum obsonatoribus uendunt. Is admodum vorax subire

eloacas solet, & mediae cryptas intrare Suburra, ut ait Iuuenalis. Circa sterquiliniaet eiectionis sordes moratur, obuia quaeq; deuorat, nec piscibus ullis, uel corruptissimis escis parcat. Paucis ante mensibus quum in foro piscario ingens spigola exenteraretur, oblongus serpens in uentre repertus est. Quibus de causis in Tyberi mirum in modum pinguescit & adolescit: nec abnucrim etiam Sturiones subire amnem, & pinguioribus aquis gaudere, eosq; tanto sapidiore esse quanto magis a maris litoribus recesserint. Sed hac ratione lupus & Sturio idem esse minime probatur, quum utraq; differentia ambobus aequae conueniat: subire enim amnem Tyberinum, & ea passione gaudere atq; pinguescere, proprium potius spigolae, quam Sturionis esse uidetur, quoniam non comparamus Sturionem in alto captum, cum eo quem in urbe expiscamur, quum nunquam fere Sturio uel certe rarissime in praesto mari capiatur, ut piscatorum testimonijs clare deprehendimus: at contra spigola & ex alto mari & ex amne Tyberi quotidie hamis uel retibus extrahatur, ita ut Horatium id innuisse clare admodum existimemus, quum dicit:

Vnde datum sentis, lupus hic Tyberinus an alto
Captus hiet, pontesne inter iactatus, an amnis
Hostia sub Tusci laudas insane trilibrem
Mulum, in singula quem minuas pulmēta necesse est,
Ducit te species uideo, quid pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit, his breue pondus.

Icinius

ieiunus stomachus raro uulgaria temnit.

Patet igitur lupos capi & in alto, & inter pontes, quod euidentissimum in spigolis hodie contingit.

Facit etiam ad coniecturam non contemnendam, illud, Captus hiet. Quis enim unquam Sturionem uidit hiantem? Quum os sub rostro habeat, & immobile & angustum, quodq; nullo uel uertebrae uel ductilis mandibula beneficio dilatari potest, in spigola autem sit repandum & latum, uti semper in ipsis uidemus, soleantque ad elegantiam obsonatores malo arancio lassatas illas hiantis oris maxillas adimplere.

Neq; illud obfiterit quod dicere solebat Amiterni nus pertinax Grammaticus, qui perpetuas cum syllabis lites exercuit, Horatium scilicet dixisse proceros odisse lupos, ut significaret paruos maioribus esse praestantiores, quod ad amussim Sturionibus ipsis congruere uideatur, quando lurcones & diligentissimi quiq; ganconum paruos Sturiones, quos Porcelletas appellant, repudiatis maioribus consecretentur. Plurimum enim à poetæ sensibus bonus ille Grammaticus aberrabat: Nam Horatius proceros lupos cū seipsis minoribus non comparauit, sed cum mulis trilibris, sicuti paulò post apertissime declarat, dicens maiorem à natura modum lupis esse datum, qui mulis parum crescentibus sit denegatus: uerum is tū egregie, & magno quidem cum ioco, quum superbe contenderet, à nobis coarguebatur: interrogantibus enim quem nam antiquitus piscem fuisse spigolam putaret

quam adeo libenter ipse edere soleret, si Lupus Sturid diceretur, respondebat illam esse Squillam, ridendo quidem errore, ut in proprio capite de Squilla, quum de Iuuenalis uersibus agetur, diffusè narrabimus. Sed id me plurimum mouet, quòd Spigola hodie in Hispania Lupus appelletur, quæ una terrarum Latinâ linguam magna ex parte incorruptam conseruauit, ipsiq; Ligures proximum Latino eius piscis nomen pronuncient. Ceterum ad tollendam huius questionis ambiguitatem Aristotelis sententiam adducemus: Ait enim Lupum esse squamigerum, & quaternis pinnis innatare: quæ differentiæ ipsum Sturionem excludere uidentur, quum non squamis, sed cute potius aspera contegatur, nec quaternis pinnis ad natandi usum instruatur. Præterea Galenus in tertio de Alimentis: Lupum ait, subtiliorem generare sanguinem, & propterea cum perdicis carnibus quadam similitudine conuenire, quod nemo sanus medicus Sturioni attribuire audebit, quum crassum potius humorem adgeneret, & ualde lentum, quod uiscosum dicunt, ipsiq; aptius adultæ uitulæ carnibus, quam perdicum leuissimis pulpis equiparetur. Cornelius quoque Celsus ad corroborandam Galeni auctoritatem, Lupum & Mulum inter pisces leuioris esse alimenti apertissimè dicit, quod & nostra quoque experientia cotidie comprobatur. Porro ipse diuus Ambrosius in Hexahemero, teneritudinem in Lupo mirificè laudat, sicuti Plinius in eodem molli-

molliciem extollit, quum nec Sturionis pretentura
sint carnes, & Luporum longè tenerrimæ consensu
omnium habeantur. Putauere etiam Plinium quum
Lupos à candore lanarum Lanatos dictos asserat, de
Sturione intelligere uoluisse, quòd Sturionum car-
nes plurimum albicare uideantur quasi Lupi, uel ar-
gentearum squamarum candore, uel summo illo la-
ctearum carniū albore, ceteros omneis pisces non
superent. Illud quoque Martialis: Lancus Euganei
Lupus excipit ora Timauī, eorum opinionem aper-
tè redarguit, quoniam Timauus flumen in finibus
Aquileiensiū, cuius ostia celebrata à Vergilio, ho-
die magna ex parte extenuata, oblimataque, Sturio-
nes non habet, qui tamen Varollis & Troctis abun-
dat. Quòd si dicatur Martialem pro Timauo Me-
doacum, qui hodie Patauinorum Brenta est, accipere
uoluisse, eadem ratione respondemus, quum Brenta
manifestè, aut nullos, aut certè paucissimos, & qui-
dem minutulos Sturiones ferat, ita ut Martialis cele-
braturus Sturionem insulsiè admodum ad Timauum
recurrissi uideatur, quum in propinquo Padum ha-
beret, & sua magnitudine insignem, & multa Stu-
rionum copia longè clarissimum.

Ad certiore[m] quoq[ue] opinionis nostræ fidem perti-
nere uidetur, id quod à piscatoribus non sine miracu-
lo de Spigolis hodie recitatur, quos ut hamo hæserint
statim discurrere magno nixu, dilatareq[ue] uulnera
referunt, ut hamorum insidiæ excarnificato sponte
gutturē excidant, atq[ue] eo modo in libertatem se uen-

dicare, id quod distinctè Plinius ipse Aristotelem secutus, commemorat.

Ex aduerso autem constat Sturiones solis retibus capinūquam uerò hamis, præsertim si cubito maiores fuerint, eosq; piscatores referunt magno impetu plagarum sepe maculas dilatare & abrumpere consueuisse, proptereaq; accidere, ut hamis nō capiantur, quoniam Sturiones lambendo, sugendoq; potius, quam uorando, inepto ad escam corripendam ore, sine controuersia alantur. Cæterum id me plurimum admonet, ut lupum Sturionem esse non posse certissimè credam, quoniam & lupi omnium ferme scriptorum testimonio & spigolæ hodie, hamorum lineas dentibus ferratis abrodere soleant, quod Sturiones ipsos, quī dentibus manifestè careant, efficere posse nemo sanus affirmauerit. Extat quoq; apud Columellam dictum illud Philippi admodum luxuriosum, qui apud hospitē Cassino in oppido lupum sibi in coena appositū gustabundus expuit, addens, Percam, inquit, nisi piscem putauī, quasi uellet innuere, solos Tyberinos lupos piscis nomine dignos esse, cæteros autē lupos inter quisquilias potius quā inter pisces esse reponendos: ex quo ego planè conicio, illū lupū Sturionē esse minime potuisse, quando eius tractus amnes qui sunt in Cassinate agro & in Arpinatiū finibus, Sturiones nō ferāt. Quisnā autē fuerit ille lupus M. Philippi palato ingratus, docebimus, quum de troctis agetur.

Secunda opinio de nomine Sturionis Franciscum Philadelphum principem habuit, in qua etiam nunc quosdam

quosdam è nostris Transpadanis exoletæ admodum
 eruditionis, esse uideo. Is ut erat inter imperitos au-
 dax, utpote qui rudi illa tempestate Græcarum litera-
 rum notitia clarus atq; insignis euaserat, Sturionem
 Latine esse Attilum, pluribus per totam Italiam epi-
 stolis super ea re scriptis diuulgauit, indoctos appel-
 lans non sine uerborum contumelia, qui secus ac ipse
 crederet, de ui eius uocabuli sentire uoluissent. Sed tã-
 tum abest, ut uerum nomen inuenerit, ut ipse dum a-
 lios inscitie bonarum literarum arguere contendit,
 in alium aliquanto grauiorem errorem pueriliter sit
 lapsus. Scribit enim Sturionem nullo modo Lupum
 esse, quoniam Lupus sine controuersia, is hodie sit pi-
 scis, qui ab omnibus Lucius appellatur, quoniam Ly-
 cos Græcæ, Lupus sit, qui postmodum inmutata lite-
 ra in Lucium, deprauantibus Latinis abierit. Expri-
 mitq; Philelphus effigiem illius Lucij oblongi piscis,
 extenti capitis & oris maxime denticulati, qui sur-
 uas per trāsuersum fascias habet, dorsum item atrū,
 & uentrem admodum candidum, quiq; annibus ac
 lacubus totius Italiae maxime sit familiaris, quasi præ-
 properus senex nō animaduernerit Lupū quadrupe-
 dem lycum, piscem uerò Labraca à suis Græcis appel-
 lari. Sed per Deos immortales, quæ nam insania fue-
 rit, Lupos tantopere ab omnibus authoribus com-
 mendatos, dicere eosdem esse, qui uulgo Lucij uoci-
 tentur, quum Lucij plebeia potius inter obsonia cen-
 seantur, quàm Romæ nobilium usurpentur mensis, i-
 ta ut nunquam, nisi in summa marinorum penuria

sicut aliquando accidit piscatione tempestatibus sublata, in mensam ueniant, & id tunc etiam ad honestandum potius patinam, ut dicunt, quàm ad conuiuas edulio conciliandos. Dicebat Poggius Lucio, etiam ex Cimino lacu, & ei quidem præpingui nullam unquam inesse gratiam, nisi cum solus in maxima conuiuiarum inedia prandijs apponeretur. Miror quoque tantæ lectionis hominem apud Ausonium ea carmina minime lætuisse, quibus Lucius ignobilis piscis alijs à Lupo, apud Belgas & Britânos frequens nominatur, ut proprio capite de Lucio mox dicemus. Neque mirum esse debet, si Lucius apud antiquos parum celebratus esse uideatur, quum paucos præter unum Ausonium, authores curiosius etiam lector sit inuenturus, qui de lacuum & fluuiorum piscibus fecerint mentionem: quando Lupum inter marinos pisces, qui tamen flumina subeant, ab omnibus adnumerari, Lucium uerò nunquam intrare maria, uno totius Europæ consensu manifestissimè constat. Caterum Philelphus Sturionem antiquitus fuisse Attilum asserbat, unius Plinij authoritati innixus, qui in nono Naturalis historiæ, quum de Thynnorum magnitudine loqueretur, dicit: Sunt & in quibusdam annibus haud minores, Silurus in Nilo, Esos in Rheno, Attilus in Pado inertia pinguescens, ad mille aliquando libras catenato captus hamo, nec nisi bouum iugis extractus. Quibus ad ductus uerbis, Attilum non posse esse aliud à Sturione putauit, quum Sturiones illos prægrandes, qui in Pado caperentur, piscium eius annis longè ma-

gè maximos arbitraretur, quod manifestè falsissimū est. Nam Attilus is est, qui à Ferrariensibus Adelus seruato antiquiore uocabulo nuncupatur, piscis inquam ipso Sturione amplior, & effigie, sapore, pretio, & tota ferè natura ab eo dissimilis, atq; adeò diuersus, ut in prouerbiū Ferrariæ uenerit, quum duas inter se res maximè distantes significare uolūt, eas sic differre, ut Sturionem ab Attilo dicant, uti nuper nobis etiam confirmauit Ferrariensium legatio, ab Alfonso Atestino ad Clementem Pontificem missa, cuius erant principes Casellius celeberrime iure consultus, & Antonius Costabilis grandæuus senex, usu rerum & uitæ splendore insignis. Tertia opinio Sturionem apud Plinium Torsionem fuisse affirmat, cuius præcipuum authorem Theodorum Gazam extitisse complures arbitrantur. Eam paucis ante annis acerrimè defendebat Longolius Gallus singularis doctrinæ iuuenis, & qui proculdubio summum Latine eloquentiæ fastigium fuisset adeptus, nisi mors immatura eum in medio optimorum studiorum cursu sustulisset. Adducebatur ea maximè ratione, quòd Plinium uidebat Sturionis formam atque naturam in capite de Torsionibus expressisse, quum dicit: Delphinorum similitudinem habent, qui uocantur Torsiones, distant & trisitia quidem aspectus: abest enim illa lasciuiæ, maximè tamen rostris canicularum maleficientia assimilati. Horum enim uerborū testimonio, Sturiones iidem qui Torsiones esse uidebatur, atq; ea præsertim cōiectura, quòd

quum minorem quàm in Delphinis uideamus, cùm aspectu ipso, tum natatu lasciuia præ se ferant, etiam fistulam habeant, uti in Delphinis conspicitur, quâquam diuerso modo à natura sit indita. Nam Delphini per suam expirant & refrigerantur fistulam: ea autem pro ore Sturiones utuntur, quum, uti supra diximus, & per nares & paruas branchias aerem pro uitalibus refrigerandis attrahant: nouitiumq; hoc Sturionis nomen, antiquo Torsionis uocabulo primum alludere, ipse Longolius arbitraretur. Quibus adductus argumentis Theodorus Gaza, ut erat in transferendis Græcorum sensibus, Plinianorū uerborum obseruator atq; imitator diligentissimus, apud Aristotelem in octauo de historia Animalium Phocænam, Torsionem uerterit, ueluti ab ipso Plinio uocabulum mutuatus. Ceterum si bona cum uenia bonis mortuis licet refragari, nos docebimus Theodorum Torsionem pro Sturione nequaquam acceperisse uel si acceperit, plurimū errauisse: Plinium quoq; per Torsionem ipsum, quem nunc querimus, Sturionem significare minimè uoluisse: Siquidem Gaza quum Aristotelem Latine interpretaretur dicentem in octauo de historijs Animalium: In pōto fera nulla est, præter Delphinum & Phocænam, pro Phocæna Torsionem dixit, quæ Phocænam sciebat ab Aristotele inter uiuiparos pisces esse connumeratū, quum Aristoteles alios pisciū esse ouiparos, alios aut uiuiparos, id est, gatulos parcerē, dixisset. Nemo aut adeo imperitusest ut nesciat Sturiones esse ouiparos, ut ex cotidiano usu deprehen-

deprehenditur, & ex salsamentis Caiarijs, quæ ex
 ouis Sturionum sine controuersia conficiuntur. Neq;
 enim credendum est, tantæ eruditionis ac diligentie
 hominem, uti fuit Theodorus, adeo pueriliter fuisse
 hallucinatum, præsertimq; cum hûc ipsum locum ali-
 ter à Plinio fuisse cõuersum animaduertetet, qui pro
 Phocæna non Torsionem, sed Vitulum marinum sub-
 stituerit, ut diligenter Hermolaus in Castigationibus
 annotauit.

Præterea apud Aristotelem Phocæna Sturio esse
 non potest, quum in sexto de natura Animalium, ubi
 eius effigiem exprimit, clarissimè dicat, Phocænas o-
 mnino carere branchijs, sed branchiarum loco fistu-
 lam habere, quod Sturionibus minimè accidit, quo-
 niam præter fistulam oris, uti diximus, branchias ma-
 nifestè habent, quanquam paruas & angustas, si illas
 tantæ molis pisci comparemus, ita ut Sturio nullo mo-
 do Phocæna esse possit. Subiungit quoq; Aristoteles
 Phocænam nasci in Ponto, quod de Sturione minimè
 dixisset, quando Sturiones omnibus ferè in maribus
 facile reperiuntur, magnamq; eorum copiam insignes
 fluij alant, siue in mare nostrum, siue in ipsum Occa-
 num euoluantur. Quòd uerò Plinius Torsionem Stu-
 rionem esse putauerit, minimè crediderim uel hoc u-
 no argumento, quòd Sturionis & magnitudine et fre-
 quentia, & ipse deniq; pretio admodum celebrati pi-
 scis, ab ipso Plinio nullam præterquam hoc uno in lo-
 co, mentionem factam esse uideamus, quum uel mini-
 mos & in eduljijs etiam prædamnatos pisces, nõ mo-

dō in nono peculiari Aquatiliū libro, sed in alijs obiter locis sepius nominet atq; depingat. Vnde putandum est Plinij Torsiones, sicuti Aristoteles assererat, in Ponto Euxino potissimum uersari, nec temere per alia maria, extra Hellesponti, Thraciæ Bosphori angustias euagari. Porro Plinius, si uerba Aristotelis cōsideremus, pro Phocæna Torsionem intellexisse uidetur, qui Torsio eodem teste, maleficus est, quoniam Canicularum rostris assimiletur: & ipsa quoque Phocæna ab Aristotele ueluti maximè malefica ferè nomine nuncupatur. Sed Sturio quomodo maleficus esse possit, non uideo, quum dentibus omnino careat sic fortasse à natura formatus, quoniam piscibus non alatur: Ridiculum enim esse dicere, Sturionem in pisces grassari per ipsam tantum lasciuiam: Nam magni pisces alios persequuntur, ut interemptis ueluti proprio pabulo uescantur. Sed ut hanc inueteratam de Torsione opinionem penitus conuellamus, paulò post alium à Torsione & quidem sepius ab ipso Plinio celebratum piscem Sturionem esse monstrabimus. Quarta opinio Hermolai Barbari fuit, uiri nobilissimorum studiorum gloria insignis, qui rogatus sententiam in tanta eruditorum dissensione, per epistolam Paulo Cortesio respondit: Sturionem antiquitus Hyccam fuisse ex testimonio Athenæi hac coniectura adductus, quòd Hyeca porcum significet, Sturionem autem porcelletam, quum præsertim sit paruus, appellari à nostris magna eius nominis conformitate. Nihil enim melius hæcenus inuenerat

Hermolaus,

Hermolaus, utpote qui ingeniosus & prudens inc-
 ptas iam de Lupo, Attilo, ac Torsione opiniones repu-
 diarat. Potuit eum mouere Ambrosius, qui in Do-
 minica passione dicit, Gutto siue Gulo Porcellum a-
 mat, ut comedat, quasi per Porcellum Ambrosius
 Hyccam expresse-rit: & in Hexahemero ait, Iudæos
 marinis Porcis uesci, quibus terrestribus non uescan-
 tur. Sed hæc coniectura frigida admodum uidetur,
 quum alius sit in mari Porcus piscis, diuersus à Stu-
 rione, hodièque plures obesi pisces, & qui præpim-
 gue abdomen habent Porci à piscatoribus appel-
 lentur, sicuti Thynnum à Strabone & à Polybio, Por-
 cum appellatum esse uidemus. Ceterum ipse Her-
 molaus in Corollario quod Dioscoridis interpreta-
 tionibus appendit, Iulidas ait uocatos esse Porcos,
 qui tamen longè diuersissimi sint à Sturionibus: Sya-
 grim quoque piscem appellari potuisse à nomine
 suis. Athenæus quoq; qui Hyccam autoritate Calli-
 machi, sacrum ueluti ob saporis excellentiam appel-
 lari dicit, mentionem de alio pisce intulit, quem Hyn,
 id est, suem uel aprum nūcuparint. Alij etiam Græco
 rum Porcum marinum Psammatida uel Psammitin co-
 gnominatum putant, ut clarè appareat Hermolaum,
 Hyccam Sturionem esse, pro constanti in ea episto-
 la affirmare minimè debuisse, præsertim quum in Ca-
 sfigurationibus Plinianis, & in ipso Corollario, de nomi-
 ne Sturionis plurimum ambigere uideatur. Quem
 modò Tomum Thurianum posse esse dicat à Thurijs
 oppido Italiæ in Brutiorum ora, ut ipse opinatur

dictum, alludente uocabuli similitudine, præsertim
quum Athenæus asserat Tomum Thurianum in Ita-
lia delicatissimum esse obsonium, modo cum pulet
esse Galeotē uel Xiphiam Strabonis autoritate, mo-
do eum dictum fuisse affirmet Scyllam & Lamiam et
Carchariam, ad extremum uerò tot nominum diuer-
sitate perplexus fateatur, uel Sturionem antiquitus
his appellationibus uocitatum esse, uel sic dictum à
Thuriano Tomo delicatissimo obsonio, quod tanto pe-
re à Græcis celebretur. Sed illud me præsertim mo-
uet, quòd nemo authorum, quos legerim, præter unū
Athenæum de Hycca pariter & Tomo Thuriano fe-
cerit mentionem, quando Sturio celebratissimus pi-
scis, ut sæpius dixi, certo clarioq; nomine fuerit appel-
landus. Verum hæc nostra inuenta, quæ ludendo ex-
cogitauimus, in bonam partem à lectoribus accipi ue-
lim, atq; eo animi candore quo scripsimus à doctiori-
bus perpendi. Non enim is sum, qui obtrectatione a-
liæ laudis eruditior uideri uelim, quum ulla in par-
te cum his, quos supra redargui, uel ingenio, uel eru-
ditione minime sim conferendus. Igitur in tanta crudi-
torum aliteratione licebit & mihi propriam attulisse
opinionem, ita tamen ut cum præfatione prius at-
tester, me tandiu in ea sententia permanfurum, do-
nec aliud, quod magis arriserit, diligentiores inuene-
rint. Dicamus igitur Sturionem ab antiquis Silurum
fuisse appellatum, quem pro Glani Theodorus apud
Aristotelem interpretatur. Sed de hoc, quum plures
apud me certiores sint cōiecturæ, hoc uno tamen ma-
ximè

ximè argumento adducor, ut Sturionem opiner esse
 Silurum, quoniam mirum hercle uideatur, quòd hac
 etate, quis nam piscium antiquitus Silurus fuerit, pe-
 nitus ignoremus, qui adeò in mari ac fluuijs testimo-
 nio Aristotelis, Plinij, Athenæi, & Ausonij sit celebra-
 tus: ex aduerso autem de Sturionis antiquo nomina
 plurimum dubitemus, qui sit omnium ferè totius or-
 bis fluuiorum incola longè notissimus. Neq; enim cre-
 dendum est, ueteres adeò insulsi fuisse gustus, ut arbi-
 tremur eos Sturionem minimè cognouisse, aut Silurū
 ipsum ueluti aliquo naturæ defectu, tota eius generis
 extincta sobole, penitus euanuisse. Silurus, authore
 Plinio atq; Ausonio, fluuiatilis pariter ac marinus est
 & quidem prægrandis, sed præcipua magnitudine
 in Nilo & Gange, ueluti amnium maximis, ceterum
 carne prædulci, nullis ossibus uel spinis intersitis, ro-
 stro item, caudaq; Delphino simillimus, ita ut com-
 pellare eos libeat, qui propterea Torsionem Sturio-
 nem esse uolebant, quòd effigie ac rostro Delphinis
 assimilaretur. Id uerò me etiam plurimum mouet,
 quòd in Nilo, Borysthene, atq; Danubio, uti Plinius
 de Siluris ait, etiam nunc frequentissimos Sturiones
 esse cognoscamus. Nam in omnibus Nili ostijs & su-
 perius propè Memphim Aegypti Sturionem expi-
 scantur. In Borysthene uerò, qui hodie Neper est am-
 nis, Phasiq; & in ipso Tanai apud Tanam emporiū
 tanta eorum est copia, ut cetaria ibi instituta sint offi-
 cine, in quibus ea salsamenta ex Sturionum ouis sali-
 tis, quæ Cauiaria dicimus, itemque ipsa schinalia ex

summo Sturionis spinali dorso, sale, fumoq; inueterata conficiantur. In Danubio autem adeo frequentes sunt & magni, ut ex eo minores etiam amnes subeant qui in ipsum influunt, sicuti Drauam, Sauum, & Tybiscum, & ut mirum non sit eos etiam Menim amnem subire, sicuti Plinius ait, propter Lisboun, in quo Siluri, ut in Danubio, innatantes equos deprimant. Menim autem cum Hermolao cum amnem esse putauerim, qui alio nomine dicitur Oenus: is Sueuorum gentem è Vindelicia ab Austris, qui Norici sunt, diuidit, Danubioq; miscetur, ita ut ab Istro Istrionem piscem hunc esse dictum putem, quo in anne sit insignis, ut bodie uidemus & Athenæo placet, qui Silurum Istrianum siue Danubianum honoris atq; excellentiæ causa ubiq; nominauit. Sed audiamus Ausonium de Siluro in Mosella canentem, qui ignobiles etiam Tincas minime præterijt:

Nunc pecus æquorum celebrabere magne Silure
 Quem uelut Actæo perductum tergora oliuo,
 Anniculam Delphina reor, sic per freta magnum
 Laberis, & longi uix corporis agmina soluis,
 Aut breuibus defensa uadis, aut fluminis uluis,
 Aut quum tranquillos moliris in anne meatus
 Te uirides ripæ, te cærule turba natantum,
 Te liquide mirantur aquæ, diffunditur aluco
 Aestus, & extremi procurrunt margine fluctus
 Talis Atlantico quondam Balena profundo.
 Quid enim certius notari, exprimere potuit his uersibus quàm pro Sturione Silurus? Qui et magnus et fluuiatilis

uiatilis pariter ac marinus, et Delphino similis, ac ipsso tergo uerum olei colorē referre uideatur. Conueniunt profectō hęc omnia Sturioni, & quidem ad amūsim, ita ut necesse sit eos qui id negauerint, & asferre aliquem magnum piscem ex his fluminibus pro Siluro, qui sit à Sturione diuersus, & alium ostendere apud Ausonium, per quem Poeta Sturionē uoluerit demonstrare. Non enim credibile est, eum qui minimos quosq; fluuiatiles propria nomenclatura persecutus est, ipsum Sturionē proculdubio uel sua magnitudine, uel dignitate annicularum Regē adeo somniculose præterisse. Illud quoq; opinioni nostræ aliqua ex parte suffragatur, quod in Canariæ insule amnibus (ea ad Atlanticum uergit Oceanum) multi ac optimi Sturiones piscatione capiantur, uti Hispani, Lusitaniq; referūt, qui dum nouas incogniti Orbis terras inusitata ac admirabili nauigatione per immensum Oceanum quærūt, Fortunatis insulis aquationis gratia quotidie applicant: Cuius Canariæ amnes ipse Plinius Siluris abundare commemorat. Neq; mirum est, quum is piscis omnium magnorum amnium sit familiaris, uti in Thamesi Britannia, alijsq; amnibus qui in Oceanum erumpunt, manifestē conspicimus. Hispania autem omnis Sturionem, Sulum appellat, ita ut parum ea uox à Siluro qui item & Sulus dicitur, abesse uideatur: Quando, ut ante dictum est, una terrarum Hispania ueterem Romanæ linguae sonum atq; ipsa uocabula non sine rubore dediscantis Italiae retinuerit. Quomodo autem Siluri in Sturiones

abierint, nuper docuit, & quidem, ut arbitror, felicissime inuenit Michael Syluius apud Clementem Pontificem Lusitaniæ Regis legatus, qui uti est optimarum literarum atq; omnis antiquitatis scientissimus, testatur Silios longè optimos, omnium confessione in Asturia reperiri, unde Asturiones dicti sint, ueluti ab regione nobilissimos producente nouum cognomen, uetere repudiato nomine, retulisse uideantur. Diuus quoq; Ambrosius opinioni huic nostræ astipulatur, quum dicit: Silurus de aliorum piscium uermibus uiuit. Sturiones namq; uti diximus, gradusculos pisces deuorare nequeunt, quum ore sub rostro à natura cōstituto, non facile nisi minutissimos corripiant, & propterea solis suctionibus nutriantur, ut etiam Albertus Magnus asserit, apparetq; hodie in his euisceratis, in quorum uentriculo, qui perangustus est, nunquā deuorati pisces reperiantur. Subdit tamen Ambrosius, inutilis sepe præda piscatium, ut uideatur in edulij Silurum minimè commendare, sed ego, in syllabam temere à librarijs additam putauerim, siquidem Silurus apud Athenæum dicitur sapidissimus. Quū enim Latum piscem Siculo in mari frequentem uellet laudare à carnis candore suauitateq; eum Danubiano Siluro comparauit. Neq; illud Plinij parum conuenire Sturioni autumauerim, quum dicit: Silurus carne prædulci, nullis osibus spinisue interstitis, quum Sturionem habere ossa manifestè appareat. Existimo enim Plinium intelligere uoluisse Silurum una tantū perpetuus, quæ traiecitur, spina esse contentum, nullasq;

lasq; subinde spinas (uti in alijs accidit) à spondylis oriri, quibus tota caro, corporisq; ambitus ueluti costis sepiatur, delicatæq; illæ pulpæ multo cùm fastidium periculo comedentium contineantur. Cæterum, uti ego arbitror, Sturiones non eo in pretio fuere antiquioribus, ut nostris temporibus uidemus, siue quòd eius caro per se dura, & multo mucore pinguedinis repleta, celeriter sui desiderium primis mensæ congressibus auferat, siue quòd pergrauis ac molesta tenuioribus stomachis esse deprehendatur. Videtur & nonnullis Iuuenalem, uilem omnino piscem Silurum annotasse quum dixit: Vendere municipes fracta de merce Siluros: sed ueditorem potius uilem quàm mercedem ipsam, hoc est, Crispinum ab Aegypto, Iuuenalẽ innuisse crediderim, qui Siluros fractos, id est, membratim cæsos, uti hodie uidemus, aliquando in humiliore Fortuna uenditarit. Quo in loco Iuuenalis, Georgius Merula oculatissimus Grammaticus, Siluros non esse multum absimiles à Sturionibus arbitratur, utpote qui iam animaduertit illos qui Lupum, Attilumue, Torsionemq; & Hyccam, Sturionem dicerent, à ueritate plurimum errauisse. Quantum autem pertinet ad piscis naturam, dicimus eum tardè concoqui, & propterea ex eius excretionibus multam generari pituitam. Vitium eius carnis aliqua ex parte tolleretur, si in tabellas pollicis digiti crassitudinem secaretur, torrereturq; in craticula, & quidem ex præcepto Galeni, oleo, sale, acetoq; leni, atq; iterata aspergine inditis, sed qui palato potius quàm stom-

cho studere uidentur, elixum cum cum leucophago
passim comedunt. Is quū toto serē capiatur anni cir-
cuitu, estate tamen adulta lōgē probatissimus aestima-
tur. Siluri felle cū Attico melle permisto suffusos boū
oculos ueteres inungebant, ut Aetius affirmat, qui me-
dicæ artis præcepta Græco sermone conscripsit. Sed
id potius ex eius humoris acredine, quā ab occultio-
re Siluri piscis proprietate prouenire putauerim,
quum etiam ex felle quadrupedum ac uolucrum, &
inter alias perdicum, ægris hominum oculis nota col-
lyria inijcere soleamus.

De Vmbrina Cap. V.

Secundum Siluros, Sciena ē grādibus primam sa-
poris obtinet claritatem. Eam M. Varro & Co-
lumella Vmbram appellant, quam & Ennius quoq;
celebrauit, ut ex Apuleio deprehenditur dum ait: Me-
lanurum, Turdum, Merulamq; Vmbramq; marinā.
Hæc tota latioribus squamis integitur, denticulata
est, & Aristotelis, Plinijq; autoritate in capite lapi-
dem habere consuevit: agilis est & plurimum uorax.
Propterea Aufonius ait, Celer Vmbrā natatu. Capitur
cum Siluris frequenter circa ostia fluuiorum & in
alto etiam, quod Siluris non contingit. Ipsa quoque
diebus Canicularib. pinguescit, pariq; serē pretio cū
Siluris æstatis tēpore uenundatur: eam hodie Roma-
ni Vmbrinam uocant. Capita Vmbrarum, sicuti et Si-
lurorum Triumuiris rei Romanæ conseruatoribus
dono dantur, qui piscatores inueterata quadā consue-
tudine

tudine eorum capitum tributum nomine uestigiales fecerunt. Capiti enim summa inest gratia, autoritate etiam Archestrati, qui in parandis obsonijs, quod eorum ingeniosissimus esset artifex, Dædalus à Græcis appellabatur. Is Umbrini capitis nobilem quandam condituram, ut apud Athenæum uidere est, multis carminibus expressit: propterea hodie etiam, quæ pretio parari non possint, gulosi ea capita quam audivissimè consecretantur. Extat adhuc in ore quorundam facitorum ridenda fabula de T. Tamisio, qui Romanis aulicisq; salibus erat insignis, sed gula adeò profututa, ut infamis haberetur. Is quum per seruum, qui in foro piscario in eam curam intentius excubare solebat, ingentis Umbræ caput Triumviris delatum esse cognovisset, in Capitolium protinus ascendit, ut simulato apud magistratum negotio, sermonèque de industria protracto, prandium captaret. Verum illud Triumviri iam Riario Cardinali donandum decreuerant: ita Tamisius quum limine curiæ efferri ingenti coronatæque patina caput illud nobile conspexisset, primo deceptus consilio, illud subsecutus est præmisso seruo, qui uestigijs deferentium ministrorum insisteret. Nec multò post quum Riarianis edibus inferretur, bene habet, salua res est, inquit Tamisius, opiparè excipiemur: erat enim in primis mense Riariana, quæ longè omnium semper lautissima fuit, familiaris. At Riarius, ut erat natura munificus, maximè, inquit, hoc Triumvirale caput maximo debetur Cardinali. statimq; Federico Sæseuerino proceritatis

admirandæ Cardinali transmittitur. Colligit extem-
 plo togam Tamisius, Riarium intempestivæ munificen-
 tiæ incusans, in mulamq; resilit, & munus ad Sansue-
 rianam domum consequitur. Idem pari liberalitate
 facit Federicus, caputq; ipsum splendidis exornatum
 uerbis, auratq; illatum patina Ghisio publicano di-
 tissimo deferri iubet, quod ei multo ære alieno, graui-
 busq; usuris obstrictus erat. Volitat tertia iâ spe au-
 dâ frustratus gula æstiuans Tamisius, festinabundusq;
 incallescere iâ die in Transtiberinos hortos quos ipse
 Ghisius magnificentissimos extruebat, contedit: ibiq;
 fessus admodum & multo sudore madidus, quod gra-
 vis sit abdominis, quarto à Fortuna decipitur: quip-
 pe qui Ghisium caput illud recentibus floribus redimi-
 tum adamato scorto, cui ab forma eruditissq; illece-
 bris Imperiæ cognomen fuit, ut extemplo deferre-
 tur, curantem reperit. Flectit itaq; indignabundus ha-
 benas retro, nec tamē subiratus gulæ, quæ Herculeos
 labores attulerat, & ad Imperiam iam multo sole Six-
 tini pontis semitam exurente adequitat. Ad extremū
 anhelantis gulæ ea vis atq; libido fuit, ut qui per to-
 tam urbem fuerat raptatus, idem & togatus & se-
 nex cum scorto admirante noui hominis aduentum,
 nullo pudore discubuerit, sic ut mirari desinamus A-
 pitium, qui, ut ait Athenæus, cum Linterni Astacos cā-
 cros piscaretur, audissetq; longè maximos & nobi-
 lissimos in litore Aphrico reperiri, eò propere sti-
 mulante gula, insigni nauigio delatus est. Statimq;
 prius quam in terram descenderet, occurrentibus ibi
 piscatoribus

piscatoribus cum Astacis, quod fama expectationiq;
minimè respondissent, protinus conuersis uelis, nec sa-
lutata quidem Africa in Italiam ad grandiores Asta-
cos sit reuersus. Caterum eadem propè Vmbrinae
ac Siluro carniū conditio, utræq; enim, ut diximus,
non mediocre imbecillioribus stomachis negotium fa-
cere consueuerunt.

De Thynno Cap. VI.

Thynni multitudine sua omnibus litoribus sunt
noti, gregatim uagantur, ob id in Euripis ma-
xima eorum est captura. Irrumpunt Maio mense in
mare nostrum ab Atlantico Oceano cogentibus Xy-
phijs, hoc est, Spathis piscibus, qui telo à rostris pro-
minente instructi, eos toto mari persequuntur.
Simplicissimi sunt pisciū, propterea uel inanibus ter-
riculamentis acti facile uadis atq; litoribus intrudun-
tur: eo modo Gaditanus populus infinitam eorum
multitudinem magno quæstu solenniꝑ; spectaculo re-
tibus extrahit. Saturantur inde captorum recen-
tibus pulpis circumfusæ gentes, reliqua illorum mul-
tudo cetarijs infertur, saliturq;: asseruati uerò mem-
bratim cadis celebri mercimonio per omnem ferè Eu-
ropam diffunduntur. Verum solo abdomine ualent,
quæ pars à Romanis Tarentellum dicitur, quòd etiā
Tarentino in sinu, ubi opima piscium omnium captu-
ra est, Thynni sale asseruentur: reliquæ corporis par-
tes, utpote quæ pingui succo admodum careant, in i-
gnobilis populi usum ueniunt, quæ Melandrya à Pli-

nio nuncupantur. Primus ab ipso statim ovo Thynnorum foetus Cordylla dicitur qui mox in Limarias euadit: ex Limarijs autem adolescentibus Pelamides fiunt, sic à luto dictæ, quas nunc etiam Palamias uocamus: quum uerò Pelamides pedalem excessere magnitudinem, in Thynnos abeunt: porrò ex Thynnis, ut Athenæo placet authoritate Sostrati, quum in summum excreuerint, Orcyni infesti ceteris piscibus efficiuntur. Adeò enim Thynni augentur, ut Plinij testimonio, caudæ eorū latitudinis duorum cubitorū reperiantur, qui postea quindecim talētis pependerit. Sed huic opinioni aduersari uidetur Aristoteles, quū asseueret Thynnos biennio uitam finire, idē esse cōpertum uerisimili admodū ratione, quoniā certo anno cum piscatoribus Limaria defecissent, Thynni etiam sequenti anno defecerunt, ueluti omnibus ferme captis Limarijs nullæ reliquæ supersuerint, quæ in Thynnos adollescere potuerint, ita ut credā Thynnos biennij ætate excedētes alijs nominibus appellari, ut Orcynus et Pompilus nauigiorū comes, quem de genere Thynnorū esse Plinius arbitratur. Circa ortum Canicule æstrū patitur, parua animæ sub pinnis aculeū insigente, quod dolore incitati, nauigia plerūq; transuolant. Idē accidit Xiphijs, quos modò nominavi. Capiuntur ij circa Zephyriū quod extremū est Italiae promontoriū, Spartiuentum à nautis hodie nūciatum. Reclat Ioannes Marius Cataneus Nouariēsis multarum literarum notitia insignis, qui Locrensi in litore.

litore Xiphiorum piscationi interfuit, eos tanta esse ingenij docilitate, ut Græcicum sermonem, quod ille Magnæ Græciæ tractus uitur, ab Italico distinguere uideatur, idq; admirandis argumētis deprehendi, quā Græcas uoces minimè reformident, ad Italicarū uerò sonum repente diffugiant, quod complures Brutij testati sunt. li in Oceano Indico, in tantā augentur magnitudinem, ut ualidissimis rostris Lusitanarū nauium latera ad sesquipalnum aliquando perforauerint. Xiphij bonitate et pretio Siluris ferme sunt æquales, uerū hæc litora rarò adeūt, ueluti qui perpetuis maris æstibus, ut in fretu accidit Siculo, gaudere uideantur: propterea Xiphij forma, ut in alijs fiet piscibus pictura non exprimeretur, quod eum uidere hæcenus mihi non contigerit. Sed Thynni pariter ac Xiphij, quum cæstrum patiuntur, ueluti noxij damnantur mensis. Ceterum Thynni eximie pinguescunt, adeò ut Porci iure ipso nuncupentur, cum etiā ut Polybius tradit, in profundis litoribus, ut porci solent, glandibus uescantur. Thynni recēti pulpa iuxta uentrē, ipsoq; pingui sumine, sicuti palato grati, ita stomachis languidioribus, quibus nausca pariunt, ualde inimici, circa uerò dorsum et caudam contraria ratione; quemadmodum ab nimia ariditate parū delectant, ita superfluo nudati humore minus efficiunt. Falconius Etruscus plebeius ganeo, sed eruditioris gule quā in Hispania cetarijs præfset, nouū ac sapidissimū obsonij genus ē Thynnorum uentre cōmentus est, circumciso abdomine umbilicos enucleando,

& sale, acetoq; & feniculo inclusos cadulis condiendo, ita ut mox id cibarij genus pleriq; appeterent, ac propter iucunditatem mirarentur, quem modò ut inutilem ex officinis euertere consueuissent. Sed in uersum saliti Thynni, sicuti uim alleuandi intermortui gustus mirificam habent, ita multa bile aggenerata, sanguinem incendere, iecinoraq; adurere consueuerunt. Recentes pulpæ rectissimè coquuntur in uino Corsicano & oleo, pipere etiam cum cepis minutatim casis supperaddito, quod genus condimenti Azeminum Ligures uocant. Pelamides autem multum nutriunt & urinam cient, sed tardè coquuntur auctor Athenæo, qui tamè eas salitas stomachis cōferre testatur. At Thynnorū iecinoribus mira proprietates inesse traditur ad prohibēdam puerorum lanuginē, improbo quidem Mangonum inuento, qui quum mares castrare dirum atq; crudele nimis ducerent, ipsa tamen uirilitalis initia retardare, ueluti proposita pleniore libidine, contendebant.

De Lechia Cap. VII.

EST & alius generosus piscis magnitudine atq; colore medius inter Thynnium & Vmbram, quem Rom. pariter & Ligures Lechiam appellant. Eam aliqui Centrinam antiquitus fuisse arbitrantur, quoniam pugnacissima sit, & atris solidioribusq; aculeis, quanquam non omnino longis circa dorsum armata, ut Oppianus de Centrina expressit. At Lechia Corio integitur minimè squameo, sicuti in Thynn

nis

nis uidemus, sed leui & splendido, quod argenteum est, & cœruleo colore perfusum, caudæ uerò pinna crescentis Lunæ figuram efficit, concava illa rotunditate ad circini ductum effigiata. Eius etiam generis quæ latioremem habet uentrem, uulgo piscatores Lopidam & alium Lopida aliquanto minorem Stellam appellant. Ego Lechiam antiquitus fuisse Amiam putauirim, quam Plinius cum Thynnīs exire Pontum asserit: nam tota specie maxime Thynnīs cognata esse uidetur: & Oppianus audaces Amias appellat, quas comparat Thynnīs, & inire prælia cum Delphinīs dicit. Aristoteles quoq; Amias carniuoras esse, & serratos habere dentes, branchiasq; contextas testatur, quæ branchiæ ad eò patulæ mihi minimè uidetur in Lechia, uti in alijs, ueluti Vmbris & Lupis & Coracinis conspiciamus. Sed ut de hoc nihil certi proferam uerba Oppiani me mouent, qui dicit Amias hiru-
dinum more, Delphinorum exugere sanguinē, quod Lechijs attribui iure non potest, quum & in tripedalem crescant magnitudinem, & peracutis dentibus, solidisq; aculeis sint instructæ, quibus armis non sugendo, sed pugnando per uulnera & cædem, de Delphino uictoriam consequantur. Verum hoc de minoribus fortasse Amijs dixisse Oppianum aliquis existimabit. Illud quoq; Aristotelis de Amijs parum Lechijs conuenire uidetur. Ait enim propterea Amias sic dictas, quòd gregatim uagentur, Lechias autem solitarias sæpius capi manifestum est, quod rarò accideret, si turmatim uti Thynni, & pleriq; alij pisces per

altum & litora deferrentur. Ceterum ut Amian hodie Lechia esse credamus, etiam id argumēto esse potest, quod Amia et prætenera et gustui suauissima carne à Græcis auihoribus esse traduntur: nam, uti citat Athenæus, et Epicharmi, qui de Sirenibus scripsit, et Archippi antiquissimi poetæ carmina extant, quibus Amia ab ipsa gratiores pinguedine magnopere commendantur. Ipse quoque Archestratus, qui uniuersam terrā, cunctaq; maria peragrasse uisus est, ut gulæ delicias, singula ubiq; edulia explorando, gustandoq; diligenter exquireret, Amia ueluti nobilissimum piscem in nuptijs Hebes celebravit, docuitq; solenni præcepto eam felicissimè coqui, si conspersa origano, et inuoluta iunco, cucurbitaq; folijs ad prohibendū succi delicatoris effluuiū mitioribus flammis torreretur. Mōdō autē constat Lechiam laudatissimo summe & sapore præpinguā pulparū esse preciosam, cuius capita Sturionū, Umbrinarumq; capitibus Romæ omnium iudicio præferuntur. Probatissima autem in Ligustinis litoribus capitur. Ottobonus Eliscus genere ac hospitalitate illustris, quum Genue essem, festiuo matronarum conuiuio tricubitem nobis apposuit Lechiam, quæ non modò Romanorum sed & pelagiorum piscium omnium laudes magno interuallo superauit, ita ut aliqui subtilioris gulæ homines pulparū suauitate allesti semesa ex Lechijs obsonia in contumeliā auium atq; quadrupedū, in alterū diem reponi sibi plerumq; præcipiant. Quo fit ut Lechiam procul dubio fuisse Amian fateamur, quum nullum qui insi-

gni

gni sapore præstet, piscem sine certo Latino nomine
simus relicturi, & nullus ab ipsa Lechia piscis hodie
nobis occurrat, quem Amia nomine appellare audea-
mus. Neq; enim mihi persuaderi potest, ut eam in illo-
rum sententiam, qui Lechiam eum esse piscem credūt
quem pro Sturione Hyccam putauit Hermolaus, eo
leui argumento, quod Hycca præposito articulo, sicu-
ti nunc Italiae ueterem elocutionem amittentis mos
est, in Lechiam abiisse uideatur. Porro Iesius in li-
bro de Materia, Amias ab optimo succo teneritudine
que commendauit, atq; non multa cum difficultate
in uentriculis secerni, sed non multum omnino præ-
bere nutrimentum.

De Coruo Cap. VIII.

Coruum eundem esse & Coracinum Theodo-
rus Gaza existimare uidetur, ueluti à Coruo
Coruulus, siue Coracinus descendat: cui Hermolaus et
Volaterranus refragantur, quoniam auctoritate A-
thinaei Coracinus à uerbo Græco, quod genas oculos
que frequenter mouere significat, nō autem à Coruo
qui Græcè sit Corax dictū existimēt. Ego aut̃ secus ac
Volaterranus putat, Coruū genere ipso à Coracino
minimè differre arbitror, ea maximè ratioe, quod de
Coruo nullā ferè à probatis scriptoribus mentionē fie-
ri cōstet: auctoritate uerò omniū antiquorum Coraci-
nus sit et latus piscis & subniger & squamosus, quæ
differentiæ ei, quem nos hodie Coruum appellamus
manifestè consentiunt: nam Coruus gibberosus est, &

proportione caterorum squamosorum admodum
 latus uidetur, uti accidit Coracinis, quos Parmenio
 Rhodius, qui scripsit de re Coquinaria, ut allegat A-
 theneus, Platisstaticos à latitudine corporis appella-
 uit. Nigricantes quoq; in Coruis pinnas conspiciamus
 quas Aristophanes in lib. de Palustribus, Coracinis at-
 tribuit. Sunt enim pelagij & fluuiatiles Coracini. Ve-
 rum hæc nostra flumina nullos aut certè rarissimos
 ferunt, in Nilo tamen, Plinio Martialeq; authoribus,
 & in amne Bethi ulterioris Hispaniæ reperiuntur:
 Gadibus uerò & circa fretum Herculeum laudatissi-
 mi simul ac maximi, pares Niloticis capiuntur, quos
 Zeos, & item Fabros à colore atræ fuliginis appella-
 bant. Coracinus ex his est piscibus, qui commodè at-
 que feliciter saliantur, sicuti Galenus in libro de Ali-
 mentis refert. Eum salitum Eutidemus apud Athenæū
 qui de salsamētis scripsit, Sarpedam uocari affirmat,
 ita ut Persius idem intellexisse uideatur cum dicit:
 Sarpedamq; aduche ponto.

Nos uerò cum æstâte frequentius quàm hyeme, ut Pli-
 nius author est, cum capiamus, feruenti oleo ad me-
 diam cocturam mergere, & extractum protinus sale
 acetoq; in sportulis myrti folijs certo ordine substra-
 tis reponere solemus, qua industria aduersus omnem
 caloris contumeliam per hebdomadas asseruatur. Co-
 racinus & præsertim Niloticus prædulces habet car-
 nes: quem uerò proximis litoribus expiscamur, tripe-
 dalem ad summam non excedit magnitudinem, sed
 carne & aridiuscula, & ob id ab his qui gule delitio
 suos

sius student, parum laudata. Athenæus elixio tostum meliorem esse testatur: nos uerò contraria consuetudine, quum recentes & grandes nanciscimur, æneis excoquimus cacabis simplici in aqua, extractumq; uirentibus petroselini folijs coronamus, sicuti etiam fit in Vmbrinis, quas & sapore & squamarum latitudine plurimum referunt. Neq; id inepta ratione: nam duriores eorum pulpa omnem penitus saporis gratiam amitterent, nisi aliquo iuris lenocinio ab innata illa duritie mollirentur. Cæterum quanquam concoctu sunt difficiles: paralyticis tamen mirè conferunt, ut author est ille Plinius qui de Medicina librum conscripsit. In Coracini capite lapillus inuenitur, quem puerorum collo pro anuletis suspensum, regio morbo aduersari, ignobiles quidam authores tradiderunt.

De Spigola siue Lupo Cap. IX.

Lupum antiquitus fuisse, quem Romani Spigolam, Varollum Veneti, Etrusci Araneum, Hispani Lupum, Ligures uerò Lupacium appellant, in capite de Siluro diffusè monstrauiimus. Solertissimus piscium habetur, idem & delicatissimus, præsertim è Tyberi, & inter duos pontes, quòd aque subiecti fluminis ab multis cloacarum effusionibus pinguiorem escam subeuntibus præbeant. Lupus hamo captus uulnera contempto dolore fortissimè laxat, & excusso hamo protinus refugit: inclusus uerò retibus, imis

in uadis sulcum crebro motu cauda reiectis harenis facit, atq; ita subterlabitur, ut Oppianus auihor est, et hodie piscatores, maioribus etiam miraculis additis, uno consensu fatentur. Propterea ab ipsa uehementia à Græcis Labrax appellatur. Parit bis in anno Lupus, ut Aristoteli placet. Summa inest saporis gratia hyeme captis & Ianuario præsertim mense: tunc enim & teneritudine, ut diuus ait Ambrosius, & mollitie, candoreque, ut Plinius assueuat, maxime commendantur. Luporum aliqui sunt lanati uel lanci à candore, ut Plinio Martiali; uidetur: aliqui uarij, ut Columella placet, qui in piscinis, ait, includi posse Lupos sine macula, quos secernit ab his qui uarij sunt, ita ut proculdubio credam Varios maiores apud Ambrosium esse de genere Luporum, quos & Troctas appellat. Troctam enim esse Lupini generis apparet, ut aspectu, mutuaq; natura collatione perspicitur, ut Latius in capite proprio de Trocta differemus. Caterum Luporum carnes in ratione ualitudinis à Galeno mirifice laudantur, quod subtiliore generent sanguine, & perdicis carnibus equiparantur. Athenæus autem Lupos ait boni esse succi, & non multi nutrimenti, quorum tamen superfluitates non facile secernantur: sed Cornelius Celsus Lupos sicuti & Mulos, leuioris esse alimentii testatus est.

De Cephalo Cap. X.

MVgiles Græco nomine Cephalos Romani uocant, qui in plura genera partiuntur. Aliqui

enim à capitis amplitudine Capitones: aliqui à promi-
nulis inferioribus labris Labcones, qui hæc cognomē-
ta Romanis familijs indiderunt: alij item Cestres, alij
Bachi, alij demum Myxini et Chelones et Leuchisti
et Mucones appellantur. Capitones mēse Decembri
grauescere ait Aristoteles, qui id genus piscium et in
mari et in stagnis et in fluminibus gigni, ut uidemus,
asseuerat. In uniuersum Mugiles sunt uelocitate admi-
rabili, ut sagittæ arcu emissæ, quā lasciuiunt, uel retia
saltu trāsuolant, esse uideātur: è mari aliquādo amnes
et ex fluuijs ipsa maria ingrediūtur. Animal est mini-
mè maleficū, utpote quòd alga tantum ac herbis, atq;
his quæ in profundo uado ac ripis sunt, quisquilijs
nutriatur: propterea ceteri pisces qui minimè in a-
lios grassari solēt, Mugilē, ut sanctū ac optimū in ho-
nore habēt et uenerātur. Probat eos Galenus, qui ma-
rinis fluctibus exercentur; eos uerò, qui in stagnis et
fluminibus urbiū sordes et sterquilinia alluētibus, ma-
ximè detestabiles asseuerat, quòd ex eo alimento ad-
modū fœculento uitiiū contrahāt. Dorionis quoq; au-
thoritate marini fluuiatilibus præponūtur: sed ij præ-
sertim sunt pessimi, qui sua sponte in stagnis atq; pa-
ludibus ex limo nasci dicuntur, ut sunt qui in Etruria
ex Prillino lacu apud Orbatellum ad mediterranea
deferuntur, ita ut et illos etiā uituperare liceat, quos
Padusæ atq; ipsi lutulenti Fossæ Clodiæ canales, uisco-
re prætenere Ferrariensibus et Venetis copiosissi-
mè præbent. Icesius Græcus author Athenæo perquā
familiaris, idē et coquus et medicus, cephalos et gustuū

gratos et laudabilis succi esse asserit. Galenus uero eos tardissimè, et multo quidem uentriculi cum labore digeri, atq; secerni prædicat, præcipitq; in eorum conditura debere addi herbam origanum, cuius uirtute facilior excursus ad uentrem inferiorem fieri uideatur: eos tamè salitos minus noxios esse testatus est. Nos uero Cephalos omnes plenius eos in cœna comedentibus dolorem capitis, quem morbum medici recentiores Cepheam dicunt, post paucas horas inducere sæpe deprehendimus, maximè si ad lautiores cœnas stomachi tenuiores accefferint.

De Aurata Cap. XI.

Veteres non modò Auratam piscem in honore habuerunt, sed et Sergij Romani patritij luxuriosa eius piscis æstimatione perpetuum familiæ cognomentum fecere: siquidem à mari, Auratarum, aliorumq; pelagiorum piscium semina atq; uiuaria in mediterraneos lacus deferebant, ut in obsequium popinarum tralata maria uiderentur, quæ preciosa edulia dulcioribus denegata undis, improbo opulentiorum studio, cotidianis cœnis copiosè suggererent: sic Auratas, Lupos et Murenas suburbani lacus, Sabatinus et Ciminus, et multo remotiores Vulsinensis et Velinus aliquando procrearunt, quæ seminaria degenerante sobole, quum externi pisces parum feliciter alienis in sedibus prouenirent, paulatim interiøre. Ex Auratis quæ toto passim mari mira fecunditate progignuntur, Tarentinam antiquiores prætulerunt.

tulerunt, sed eam maximè, quæ illata Lucrinis stagnis concharum esu pinguesceret, ut ait Martialis illo in carmine:

Non omnis laudem pretiumq; Aurata meretur,
Sed cui solus erit Concha Lucrina cibus.

Nonnulli optimorum studiorum laude insignes existimant inter Auratas Scarum illum antiquis pretiosissimum piscem à piscatoribus uendi, qui dentes humauis similes, et ad ruminandas maris herbas plurimum idoneos habeat, maximèq; squamarum specie Auratis assimiletur: ceterum ego crediderim eum non facile à nobis deprehendi errore uendentium, qui similitudine decepti, neq; animaduersa saporis nobilitate in foro piscario eum Auratis et Sargis commiscere consueuerint, consensu tamen piscatorum Sapphirus piscis, sic à cyaneo eius gemmæ colore dictus inter Auratas longè sapidissimus existimatur, qui fortasse Scarus antiquis fuerit. Porro Auratæ estate raro, hyeme autem frequentissimè capiuntur, quæ tum laudatiores existunt. Ipsæ inter ceteros pisces peculiari quadam dote singularem et saporis simul et salubritatis gratiam obtinent, authore Cornelio Celso, qui eas in ratione ægrorum alendorum leuioris nutrimenti existimauit. Rectè coquentur si ex præcepto Galeni, eas in craticula subditis mitioribus prunis, oleo et sale, acetoq; consperferis.

De Dentice Cap. XII.

Synodontes pisces Latini Dentices uocāt, proximos Auratis & Pagris: habent enim prominulos dentes, & sunt lati, subrubraq; uarietate conspiciunt: appellatur & hic Synodus à Græcis, alio nomine Charax, id est, uallatus, uti est perpetua extantium dentium serie septus. Athenæus eum in fretis longè optimum esse ait; qui & salubrior est Galeno auctore, quum in uniuersum meliores euadant, quos plurima iactatione, inquieta æstuosaq; maria fatigarint. Eum Actius Syncerus Neapolitanus huius ætatis poeta nobilissimus in Lusibus piscatorijs celebrauit, quum dicit:

Dat Rhombos Sinuessæ, Dicarchi littora Pagros,
Herculeæ Mulum rupes, Synodontas Amalphis.
Synodum Latini ueteres pariter ac neoterici uulgò Denticē appellant, probantq; eum ex Illyrico Dalmaticq; litoribus, & præsertim ex Salona atq; Tragurio: quæ gentes concisum in frusta, & semicoctū multo croceo & perspicuo gelu condiunt, cadisq; includunt, ita ut toto ferme anno per omnē Italiam, & Romæ idem adueltitius & recentissimus habeatur. Id genus autē obsonij medici magnopere detestantur, & ante alios Petrus Aponensis, qui rudi illa tēpestate diuini Conciliatoris cognomentū in ea optimarū literarū strage promeruit. Is enim pisces semel coctos afferuatosaq;, & præsertim uasorum conclusos operculis mortiferam qualitatem adquirere, mandantesq; cer-

to plerunq; ueneno inficere, ratione atq; experimen-
to deprehendisse affirmauit.

De Fragolino Cap. XIII.

A Vratas sequuntur Pagri, siue Phagri, Fragoli
ni uulgo dicti, ex his qui assantur piscibus lō-
gè probatissimi. Sunt enim & gustui gratiores, & sto-
macho nequaquam molesti, utpote qui ratianobilitè
febricitantibus ipsis conceduntur. Nā preter id quod
de omnibus saxatilibus Auicēna intellexit, Pagri nul-
lam uiscosi lentiq; humoris exuberantiam habēt, qui
etiam ipso iure conceduntur: quoniam quum uniuersum
piscium genus frigide atq; humide sit naturæ, hu-
mida frigidaq; cibaria febricitantibus Hippocratis au-
thoritate debentur: ut aliquando mirer quosdam scri-
pulosiores medicos, quum febris adsit, totum propè
piscium genus perdammare. Phagros Romani & ma-
gna pars Tyrrheni litoris accolarum Fragolinos, Ve-
neti Albores: ipsi uerò Ligures, antiquo seruato no-
mine Pagros appellant, quos, quum sesquipalmi ma-
gnitudinem exceßerint, in Dentices siue Synodontas
euadere communis piscatorum consensus existima-
uit. Si pisces à colore ipso (apparent enim rubro uino
madefacti) Erythrinis & lecinoribus piscibus assimi-
lātur, authore Pseusippo, ut ait Athenæus. Cuius testi-
monio manifestè reprehēduntur, qui Fragolinos Op-
piano atq; Aristoteli Erythrimos esse putant, quos
Theodorus Gaza Latine Rubeculas interpretatus est
quum ibi Athenæus Phagros Erythrinis comparat,

qui sint genere diuersi, sed in ipso colore conueniant. Verum id me plurimū mouet, ut ab illorum opinione recedam, quod Aristoteles & Plinius Erythrimos uel Rubeculas grauidas & plenas ouis, toto anni tempore capi asserant, quum in eo genere mares non sint, quod Fragolinis minimē accidit, qui passim pluribus anni mensibus sine ullo ouorum uestigio comeduntur. Illud quoq; accesserit ad confirmandam opinionem: nam dum grato palato Fragolinorum capita exugimus, plerumq; tenuior lapillus dentibus importunus occurrit, sicuti Aristoteles & Plinius eorum capitibus inesse testantur. Videmus etiam eorum corda triquetra figuræ similia, ut antiqui prodidēre. Pagri ex sententia Iccsij, Vere ipso, Arcestrati autem, exortu Canicula sunt præstantiores: nos autem hyeme eos longē sapidissimos experimur, sed ad summam saporis gratiam accersendam, ganeonum iudicio tres omnino conditiones requirere dicuntur, scilicet ut sint & recentes, & frixi, & frigidi, ita tamen ut Arancij mali succo ac modico pipere torpescētes eorum pulpæ aliqua ex parte molliantur & excitentur.

De Salpa Cap. XIII.

Salpa piscium pulcherrimus nomen retinet, atq; omnibus notus est: siquidē cum à ceruice in caudam per argentea latera, aureæ, rubentesq; lineæ certis distinctæ interuallis decentissimē depingunt. Vnde Græci antiquiores Mnasæ Colophonio, quod poema uarium edidisset, Salpæ cognomētum indiderint, Frequens

Frequens est & procerus in Balearico mari, & praesertim ad Ebussum insulam à copiosissimis salinis celebratam. Appellatur ab aliquibus, ut Plinius author est, obscœnus piscis, quòd percòqui non possit, nisi secula verberetur. Solitarius est, paritq; bis in anno Luporum more. Natura astutus esse perhibetur, & longè omnium liquidissimè audit: astate melior est, & è toto mari circa Mitulenem probatissimus. Ceterum ille Archestratus, qui in coquinaria à Græcis alter Theognis uel Hesiodus existimatus est, Salpam semper malum nobili carmiue pronunciauit, ita ut mirum minimè uideatur, si hodie quoque is piscis, qui tam operosè atque eleganter à natura depingitur, ab optimatum mensis ut insulsus & mendax sit repudiatus.

De Sargo Cap. XV.

In hæc maria Sargus non semper (quanquam sit notus) enauigat, qui Brundusij Ennij poetæ testimonio longè optimus habetur, praesertim si prægrandis fuerit: li nanq; quos Romæ habemus, Auratam magnitudine uix excedunt, quam etiam latitudine, atq; argenteis squamis referit. Sargus Autumno & Vere parit, ut ait Aristoteles; is alios minimè comitatur ueluti superbus. Nullam inesse gratiam litoralibus, ait Plinius, quod mirum uidetur, quum is maximè circa litora capiatur, ut in libro de historijs Animalium Aelianus latissimè disseruit, ubi Sargos ait caprarum esse amatores, eosq; propterea faciliè capi ad earum

bram, quam in extremis litorum marginibus, & scopulis collocatæ aduersus solares radios in æquora proijciat, & extendant, atq; ea specie, amore præseruidi faciliè alliciantur. Optimus est Sargus occidente Oryonis sydere: tum enim uites foliorum honore spoliantur. Archestratus in Popinalibus delitijs mihi sæpius allegandus, Sargum siccæ carnis esse, ac ob id asatum cum & calidum, caseo acetoq; conditum probat, sicuti uno edicto omnes siccioris pulpæ pisces cõdiendos præcipit, secus ac in præpinguibus & tenebris sit necesse, qui solo sale atq; oleo inditis, in craticula sapidissimè percoquuntur.

De Capone Cap. XVI.

CApo litoribus nostris familiaris, Venetis autè ignotus, caput habet ualde magnum, & illud quidem enorme, quadratum, & nullis uestitum pulpis. Oculi in eo sunt admodum rigentes, extēta supercilia, os languidū, minuti dentes, sub mento autem oblongæ ac rubentes pinnæ ad impexæ barbæ similitudinem, cætero autem corporis trunco rotundus est, et teres, decrescitq; in caudā æqualiter extenuatus quousq; in postremam desinat caudæ pinnam. Porro uentrem habet ualde candidū, sed puniceo colore Mulorum similitudine uariegatū, dorsum autem flauescere potius quàm rubescere uidetur: solidis quoq; & albicantibus constat pulpis, sed qui tamen aliquanto salubrior sit, q̃ sapidior, eruditioribus præsertim Gnathonibus, qui illū ueluti aridiūsculū aspernantur. Reperiuntur & alij Capones, qui bifurcata habent rostra,

stra, & dorsum offeīs squamis armatum, quos in genere Caponum piscatores ipsi mares esse testātur. Ego autem aliud genus esse crediderim. Ceterum hæc est uera & expressa Caponis efficies, quæ dum pisciā antiquiora uocabula quæritarem, mihi haud temere de singulis dubitāti, nō mediocre negotium fecit, quā modō illum à magnitudine capitis de genere Capitonum alludente recenti nomine esse putarem, modō Orphum ab oculorum aspectu & rubro colore arbitrarer, modō Erythrinus siue Rubecula ob eundem puniceum colorem esse uideretur. Nulla enim ex recenti gentium appellatione antiqui nominis coniectura adferebatur, ut pro certo possem aliquid eruditiorum auribus dignum affirmare, quum Romani eum Caponem, Organum Ligures, Galli uerò Roscettum, quod eorum lingua rubetum sonat, appellant. Sed Capitones de genere Mugilum, uariamq; subinde eius nominis coniecturam esse deprehendimus, sicuti existimare uidetur Volaterranus, qui imprudenter Caponem putauit esse Labeonem. Orphum uerò maiorem esse piscem, & unica etiam traiectione spina, quod in ceteris rarissimè accidit, & deniq; tardissime cum mori, si etiam cultro medius diuidatur, auctoritate Aeliani, Athenæi et Oppiani clarè constat. Erythrinum quoq; esse non posse eadē ratione appareret, qua opinionem de Pagro refellimus: quoniam is toto anno grauidus, ouisque plenissimus capiatur; Capones autem magna ex parte uentre uacuo repariantur. Sed nōs cum proculdubio de Mulorum

genere esse putamus, parati mutare sententiam, si acutiores meliorem attulerint. Siquidem Mulum expressissime refert & capitis effigie & ipso colore puniceo qui nullis alijs in piscibus, excepto Capone & Mulo, ea claritate conspicitur. Aliqui enim barbam habent, qui Barbati & Barbatuli à multis, & praesertim à Cicerone dicuntur. Quod autem duo sint Mulorum genera apud Athenæum planè perspicitur: anteposit enim Barbatū Mulum imberbi Mulo, sicuti Sophron poeta iudicabat. Plinius quoq; id Muli genus, quod est diuersum ab his qui gemina barba capillari insigniuntur Alutarium appellauit, quod Barbatorum comparatione uilissimum erat. Volaterranus in hoc decipi uisus est, quoniam Mulos barbatos eos esse, quos uulgus Barbos uocat, arbitratur. Barbos scilicet uiuaces illos, & ab ouorum malitia ualde noxios, quum Barbatus sit marinus, hic uerò Barbus fit fluuialis. Ab Ausonio enim Barbus uiuax celebratur: qui etiam eo argumento, quòd tardè moriatur, de genere Mulorum Barbatorum esse non potest, quoniam Muli, teste Plinio, sicuti & nos saepius uidimus, quum primum extracti retibus fuerint, protinus expirent, contra uerò Barbi uenales in lacubus ligneis, ut in Ticinensi foro uidere est, diutissime uiuant. An autem Alutarius is sit qui Capo nuncupatur, in medio relinquemus. Nec etiam absurdum foret, sit pro Capone Citharus acciperetur. Natura enim qualitateq; pulparum, ut Galenus innuit, Citharum à Capone non multum differre deprehendimus.

De

De Laccia Cap. XVII.

L Accia piscis Romanæ Academiæ doctissimos quosq; diu torfit, quum in Vrbe longè sapidissimus haberetur, nec facile reperirent quoniam Latino uocabulo foret appellandus, adeò ut ipse Pomponius Letus Grammaticorum eius ætatis princeps, & Plinius idem ab ingenij monumentis & diligens historicus, & Coccius industrius, temere Lupum esse crediderint duplici quidem errore, quando & quid Laccia antiquitus fuerit, & qui sit hodie Lupus Tyberinus, penitus ignorasse uideantur. Is piscis subtilissimis contentus est squamis, & argenteo fulgore conspicuus, pulparum uerò mollicie, saporeq; admodum delicatus: uerum adeò frequentibus ac molestis spinulis prætenere eius carnes impediuntur, ut in conuiujs illarum tædio atq; periculo summæ suauitatis gratiam amittant. Subeunt Laccie Tyberim amnem ad primæ Veris signa, sed tum strigose & ab quadam marinæ salsuginis ariditate parum amabiles, quæ mox paucorum dierum mora Tyberinis in undis nrisicè pinguescunt, rarò cubitalcm superant magnitudinem, et incipiente statim æstate in maria reuertuntur, sic ut reliquo tempore rarissimè appareant. Præter ipsum Tyberim, Arnus, & Umbro in Etruria, in Campania uerò Liris & Volturnus laudatissimas præbent: in Pado quoq; reperiuntur haud ignobiles, in Gallie uerò, Hispaniæq; amnibus longè maxime, sed quas sapientiores parafiti Tyberinis minime esse comparā-

das existunt. Hispani Saualos, Alosas Galli & Campani, Etrusci autem & Veneti uetere seruato nomine Clupeas appellant: apud Aristotelem uerò, Strabonem, Aelianum, Oppianum, & Athenaeum, Thrissas legere est, quam uocem Alosam interpretantur Theodorus Gaza & Gregorius Tiphernas, ita ut idem esse & Thrissam & Alosam, & Clupeam, quam modò Romani Lacciam appellent, manifestè appareat, quoniã Ausonij poetæ Alosa, quum dicit: Stridentesq; focis obsonia plebis Alosas, Romanae Lacciae, uti Galli referunt, omnino simillima sit, & Clupea Venetæ atq; Etruscae, idem esse cum Laccijs censeantur. Verbanus lacus, qui hodie Maior cognomine nuncupatur, item & ipse Larius Acones pisces ferunt, effigie ac sapore Laccijs persimiles, uerum magnitudine inferiores, ut pote qui ad summum, pedalem mensuram nō excedant. Vere quoq; sunt graciles natura à Laccijs plurimum diuersa, Autumno autem quàm optimi. Neq; illud obstitit quod à plerisq; dicitur, Clupeam eandem & Lacciam esse non posse, quando Clupea tantæ (ut uidemus si Laccia sit) nobilitatis piscis ab antiquis authoribus Latinis parum celebratus esse uideatur: nã unus mihi pro omnibus Ennius poeta amplissimè satisfacit quum dicit:

Omnibus Clupea prestat, Mustela marina,
Mures sunt Aeni, aspra ostrea plurima Abydi,
Mus Mytilenæ est.

Celebrat etiam alios pisces, sicuti uidere est in his carminibus quos Apuleius in Apologetico citauit. Id uerò ac-

ro accidisse crediderim, quoniam Clupea toto ferme anno deliteſcant, tantumq; per anguſto illo adoleſcentis Veris tempore, quo ſolum in ſigni ſapore præſent, ueluti in oſtentionem ſui, amnes ſubcundo capiantur, ita, ut acutè & perurbanè dixerit Hieronymus Vida, idem ſummus & religioſiſſimus poeta, quum in conuiuio de Polyporum, Luporumq; prudentia diſſeretur, neminem Clupea piſce prudentiorem ſibi uideri, quoniam non aliàs, niſi quum obefus eſſet, appareret, & quidem opportuniſſimo tempore quando Vere ipſo, per ſacras leges ſublatis carniũ obſonijs, ipſi piſces in ſummo honore à Chriſtianis habeantur. Cæterum Laccie uberrimè nutriunt, ſed glutinoſioris alimenti excrementa in ſtomachis non facile atteruntur, propterea ab ipſis exhalationibus intempèſtiuam ſomnolentiam inducere, & ſitim augere exiſtimantur, præſertim ſi appetentibus ad explenda, uel mediocris etiam gulæ deſideria, minimè deſuerint: quod paucis, uel certè ipſis tantum è ſummo ordine nobilibus, ob eius piſcis graue pretium, raritatemq; contingit.

De Trigla Cap. XVIII.

LAtini ueteres Triglam à Græcis appellatā, Mulum uocauère, à colore Mulcorum calciamètorum, quæ languidum ruborem illum, uti in Perſici & Cyclamini herbe inuerſis folijs cõſpicimus, repræſentat, ut, referente Plinio, Feneſtella exiſtimauit. Trigla uerò nomen ob id à Græcis fuiſſe inditum, quod

Dianæ Hecata dicaretur, quæ sit triformis, unde Vergilius dixerit, Triæ uirginis ora Dianæ. Ea uerò de causâ Dianæ sacrificari testatur Athenæus, quoniâ Trigla leproses marinos hominibus mortiferos, uti uenatici canes uenatricis Deæ auspicijs persequatur. Eam Romani hodie, quum iam uetus Latinum nomē exoleuerit, Græco uocabulo Triglam appellant. Fuit is antiquorum prodigo luxu adeò insignis & pretiosus, ut sæpius argenti puri pondere à priuatis etiam Quiritibus emeretur, quum pedis longitudinem superaret. Galenus ut erat acerrimus Romanæ luxuriæ castigatior, unius eius piscis æstimatione plerumque miratus est eorum gulam, qui tantulum piscem tanti emerent: cui eruditi Ganeones subtilissimè respondēbant, proceriores propterea queri, quòd in maioribus & maiora capita et ampliora iecinora, ad condēda uaria pulmenta inuenirētur, ut ex Horatiano carmine, quum dicit: Mulum in singula quæ minuas pulmenta necesse est: & ex Plinij uerbis, qui Alecem ex iecinoribus Mulorum confici affirmat, manifestèprehenditur. Trigla ter in anno parit, nec amplius, quoniam ter foetis uermiculus innascatur, qui genitilia semina protinus abrodāt. Triglae admodum sunt uoraces, ita ut humanis etiam cadaueribus uestantur sicuti in hanc sententiam expressit Oppianus, quum dicit: Trigla uorat foedas sordes, & mergit in aluum Omnes illuices ponti. Probatnr Muli qui Barbati sunt duplici crime à mento defluente: altera species ignobilis, Alutariū uocatur: in Thasi insulæ litoribus optimè

optimi & maximi euadūt: apud nos hyeme & subur-
bano in mari capti maximè laudantur. Ligusticis e-
nim & Venetis, itemq; Neapolitanis, non ea saporis
gratia, quanquam sæpe multo grandiores in conui-
uia ueniant. Galenus ait Trigla carnem neq; pingue,
neq; lentam aut uiscosam esse, sed duram atq; friabile,
propterea gratam gustui, & digestionem facilem, & in
genere alimenti naturæ hominum congruentem & ma-
ximè accommodatam: sed eam Plinius nervis inutile
existimauit. Rectè atq; salubriter in craticula coqui-
tur, quæ longè sapidior erit, si petroselinum subfixa
folia, atq; instillatus cum oleo Arancinus succus acces-
serint. Apitius nepotum ille maximus gurgis in Ga-
ro, quod ex salitorum Scombrorum muria liquamen
erat, uiuos Mulos, ut sapidores euaderent, enecauit.
Triglam si in uino suffocetur, idq; à uiro protinus e-
bibatur, impediendæ Veneris potestatem habere A-
thenæus, authoritate Therpsiclis affirmavit, qui &
mulieres quoque, si illud itidem potauerint, minime
posse concipere, testatus est.

De Sauro, Trachuro, & Scombro
Cap. XIX.

Saurus antiquum nomē adhuc retinet, nec pedis
magnitudinem excedit, minores fricturæ nomi-
ne ueniunt. Sunt enim multa piscium genera, quæ ob
paruitatem in sartagine frictoria seruati oleo coquū-
tur, sicut Trigla, Boca, Scombri, Trachuri, Pagri, &
Aurata, & propterea uno nomine frictura uulgarī-

ter appellantur. Sauros Galenus à carniū mediocri-
tate laudauit, quod mediæ sint inter duras & mollio-
res. Athenæus quoq; eos sapidissimos esse ait, si exem-
ptis branchijs, casco, sale, atq; origano condiantur.
Trachina & ipsa etiam in fricturæ numerum refer-
tur, quam Trachurum, ut Oppiano uidetur, esse puta-
mus, uel, ut Athenæo placet, Trachidam eo argumen-
to, quod infestam & propè letalem spinam in ceruici-
bus habeat, et binas item alias, et quidē acutissimas ab
auribus prominētes. Hic piscis oblongus est ac tenuis
& falcatus in uentrem, cuius latera lineæ frequentes
& obliquæ uergentes ad cæruleum colorem pulcher-
rimè describunt. Scombrum uerò nostri Lacertum
appellant, qui à Venetis antiquo nomine nūcupatur.
Cornelius quoq; Celsus eum pro Lacerto accipere ui-
detur, ex quo salsamentum fieri ait: interpret etiam
Galenus antiquior & ineptior, Saurum Lacertum
appellauit. Sombri & oblongi & exulsi sunt, &
sulphureo colore cōspicui, præsertim quum in aquis
uagantur, Vere pinguescunt, quo tempore Venetijs
inter delicatiora obsonia reputantur. Romæ autem
ab innata quadam siccitate sunt ignobiles. Icesius mi-
nores Sombros maioribus antepōnit, quos bono suc-
co nutrire uentres autumat, sed qui tamen difficilis se-
cretionis habeantur.

De

De Afello & Merula

Cap. XX.

A Sellum proprio nomine Ligures, Romani uero Scarmum & Merluzum appellant: capite est admodum lato, pressoque, ut in Gobijs uidemus, ore autem maxime denticulato ac patulo, cætero corpore est oblongior, squamæ sunt admodum minutæ, et uergetes ad cinereum colorem, sicuti in Afellis quadrupedibus conspiciamus. M. enim Varro Merulam, Turdum, Vmbramque, & Asellum à colore quem refrant, ait appellari. Afelli dum aestui soles feruescunt, ardoris impatientia latitant, sicuti Glaucus & Aurata, nec quoties pariant, inueniri potuit, ut ait Aristoteles. Eorum genera sunt duo, maiores Banchi, qui in bipedalem magnitudinem augentur, & minores quod Callarias uocant. Plinius eos in capite lapillum gerere, & delicatos esse commemorat. Galenus uero cum saxatilibus æqualem habere carnem attestatur. Sunt et Turdi subuiridi colore & frequentibus guttis, ut in uolucris uidemus, uariæque atque insignes, itemque Merulæ, Cocyges à Græcis appellatæ, quæ ab medio quodam colore inter atrum atque subfuluum, Merulis auibus assimilantur. Sed in aquatiliu genere, non eam habent saporis nobilitatem quam Turdis & Merulis auibus ueteres attribuere. Siquidem & Turdi admodum insulsi sunt, & Merulæ, ut Athe-neus ait, difficillime concoquantur, in quarum conditura Archestratus ille poeta parasitus, cum

caseo, maloque granato, & sale atque oleo Silphium admiscuit, quod (ut Hermolao placet) Laser pitij genus est: sed quomodo is succus concretus & odoratus in conditura piscium conuenire possit, alij uiderint. Sunt & Phycides Tincarum uiridium colorem atque effigiem referentes (Fici uulgò nuncupantur) qui procerum patinas rarò implent, quum insipidissimi sint.

De Boca Cap. XXI.

Dorsum picturatum habet Boca, piscis notus omnibus fermè litoribus, atq; uno tantum nomine nuncupatus: dictus est à uoce, propterea quòd sacer sit Mercurio eloquentiæ Deo, sicuti Citharus Apollini, Dianæ Trigla, Libero patri Cittulus, Veneri Apua, & ipsi Neptuno Pompilus nauigiorum comes. Aristophanes autem Byzantius, ut Athenæo placet, Bocā potius Boopam appellari debuisse asserit: quoniam is piscis prægrandes habeat oculos, sicuti et Silurum potius Scium à crebro motu caudæ nuncuparit. Ceterum Bocæ fecundissime sunt, & gregatim capiuntur, solentq; eas piscatores in oleo acetoq; semicoctas cum myrto plurima in canistris asseruare quæ postmodum in remotissimas à mari Italiæ regiones mercimonij causâ deferuntur.

De Gobijs Cap. XXII.

Gobio uel Gobijs Venetijs frequens, & pingui teneritudine delicatus, rarissimè Romæ conspicitur: pro squamis uariam cutem habet & ualde

de lubricam. Candicantes nigris, Plinio authore, præferuntur, uirides autem sunt pessimi, semipedalem longitudinem non excedunt, circa litora parere solent, ut Aristoteli placet, & uadoso potius in mari ac aestuarijs quàm in alto, uel ubi fluctus scopulis alliduntur, quanquam & eius generis maiores sint ex saxatili genere, quos & Caulinas & Cothonas, ut Hermolao uidetur, Siculi uocauere. Icesius Gobios multi esse succi & facili digestionis asserit, sed qui et exiguum simul & malum præbeant nutrimentum. Galenus autem dicit Gobiones circa arenosa litora & saxosa promontoria esse, & gustui gratos, & in prima & secunda digestionem facili secerni: contra uerò qui ostijs fluuiorum & stagnis caperentur, ualde detestabiles. Sunt etiam fluuiales Gobij ex Verbano præsertim & Lario lacubus, qui insignes habentur, ipsis iecinoribus palato gratissimis, eos & Strincios & Botetrisias Insubres appellant. In Etruria quoque in Marina præsertim amniculo, qui ex Apennini iugis apud Pratum oppidum in Arnum euoluitur, Iostij sunt pisciculi deliciores, Gobionibus admodum similes, qui quum effigiem illam mirè exprimant, etiam in tanta la carne eundem saporem habent.

De Scorpæna Cap. XXIII.

Scorpionem & Scorpenam Aristoteles diuersos facere uidetur: idem & putauit Athenæus qui citat Aristotelem: unde Hermolaus quoque ipse in Corollario nihil pro certo affirmari. Ceterum Scorpænâ

fermē omnes uernaculo nomine nuncupamus piscem
subrufum, uariumq; et multis armatum aculeis, cutē
autem minime squamea, sed Gobionis similitudine lu-
brica, qui, ut ait Ambrosius, ueneno aculeo sit truci-
lentus. Eorum unum genus pelagium est, alterū palu-
stre, illi rufescunt, ij uerò nigricant, qui et minus pro-
bantur: pariūt bis in anno. In uniuersum Icesij autho-
ritate uentrē leniunt, facili secernuntur, et quā mul-
to abundant succo, multum etiam alimentū præbent.
Epicharmus in nuptijs Hebes, Scorpionem ait esse soli-
tarium, et marina uesci alga: minores qui semipeda-
lem longitudinem non excedunt, maioribus antepo-
nuntur iudicio Arcestrati, qui fuit obsoniorum stru-
ctor longē subtilissimus.

De Perca, & Melanuro
Cap. XXIII.

Percas pelagias Romæ raro uidemus: asimilan-
tur hæ Menis ipsis, quæ hodie Menulæ dicun-
tur: nam subfurcas habent zonas, quibus ipse toto
corpore squamosæ et argenteæ distinguuntur, in dor-
so impares eminet aculei tenui inter se membrana cō-
iuncti. Propterea Athenæus Percam ait spinis esse co-
ronatam, et insigni uarietate conspicuā. Pulchræ qui-
dem sunt, gratæq; gustui, et languētibus salubres. Pli-
nius inter saxatiles eas cōnumerat, et ex ijs qui hyeme
capiantur. Dux et magister Percarum est Melanu-
rus, qui alio nomine Oculata dicitur à magnitudine
oculi, ut Theodorus interpretatur: uariius est, et fre-
quen-

quentibus guttis conuersus, nō ab^{similis} Auratæ. Verum natura, ut Aeliano placet, piscium & timidissimus idem & cautissimus: nā ex ipsa maris tranquillitate piscatorum aduentum præcognoscit, mergitq; se profundissimo mari: si uerò in summas aquas fuerit enatandum, agit circa scopulos, & mira sagacitate inspicit latitat, quas infracti scopulis fluctus continuè excitant. Cornelius Celsus Oculatam in genere alimentum maximè probauit. Numenius uerò Melanuros uim obstruendarum uenarum habere, et multo Sargis sapore & succo inferiores esse testatur, ita ut Melanurus alius ab Oculata esse uideatur, sicuti sensisse Plinium putamus, qui Oculatam Soleis atq; Passeribus admiscuit, & in eodem uersu utriusq; mentionem separatim facit, quod & diligentissimus Hermolaus animaduertit, quum in hoc pisce aut Plinium aut Theodorū errauisse arbitraretur. Id uerò Gazam mouere potuit, quoniam Aristoteles, quum de Scaris mentionē faceret, semper Melanurum illi coniunxit, idemq; fuisse Celsus uideretur: nam Scarum semper cum Oculata nominauit, quasi quum Melanurum dictionem Græcam reformidaret, Oculatam pro Melanuro substituerit, qui piscis à Latinis, uti hodie Venetijs & alibi Ochialis propter oculorum magnitudinem nuncupatur, non autē is à nigricie caudæ, sicuti Græci appellabant, Nigricauda uel Attricilla uocetur: sed Melanurus, qui Neapoli frequens est, Romæ rarò conspicitur, sic ut nemini mirum esse debeat, si eius ueram effigiem insituto picturæ opere minimè refe-

remus. Ceterum Perca, ut ait Aristoteles, in flu-
uijs & lacubus etiam uersantur. Iq; hodie in Gallia
summam obtinent dignitatem alendis fabricitantibus
appellantq; eos Galli antiquo nomine Percas, quos ce-
lebrauit Ausonius Gallus, quum dixit in Mosella:

Nec te delitias mensarum Perca silebo,
Annigenas inter pisces dignande marinis,
Solut puniceis facilis contendere Mulis.

In Italia autē laudatissimi sunt è Lario lacu, quos No-
uocomenses ipsi Percecos appellant. Eos fama est suis
se aduectitios & inquilinos, tralatis scilicet seminibus
è lacu Eupylis, qui Lambrum emittit annem, ut memi-
nit Benedictus Iouius frater in Larianis lufibus ad
Minitium Caluum:

Eupylis exiguus sum Percecus ortus in unda,
Meq; peregrinum Larius inde tulit.

Sed Eupylis multo minores, quam Larius Percecos
producit, quoniam magna ex parte uel influentium
aquarum defectu, uel oculiuiore aliquo hiatu terre
haustus multis ante annis exaruit, abiitq; in tres mi-
nores lacus, aquis in depressiora loca subsidentibus,
qui à Licino foro uetere oppido, quod & ipsum inte-
riit, plebis Licini Lacus hodie nuncupantur. In
Lario Perca ad pedalem crescunt magnitudinem,
croceas pinnas habet, & maturescantibus præsertim
uiuis ab ipso pingui & præteneris interaneis magno
pere commendantur. Medici ferè omnes Gallia Ci-
salpine Percas aegris robustioribus apponere non du-
bitant, præsertim si crudarum uuarum succo, quem
agrestem

agrestam uocant, diligentissimè condiantur. Diocles quoque medicus in libro de Salubribus, ut Athenæo placet, Percam è saxatilibus qui molliores habeant carnes, ut sunt Turdi, Merule, Gobij, & Phycides, plurimum laudauit.

De Rhombo & Passere Ca. XXV.

HActenus de squamosis piscibus, nunc de planis agemus, qui spinas habent, & de his quæ ab Aristotele Selache, quod spinis careant, & à Plinio cartilaginata appellantur. In his principatû obtinet Rhombus, sic dictus fortasse ab instrumẽto Thesfalico magico, quod Rhombum, id est, rotundum sit: est enim hic piscis longè latissimus, & ouali figura rotundior, quæ forma in instruendis aciebus Rhombi nomine à scriptoribus rei militaris appellatur, unde Mart. Quauis lata gerat patella Rhombum Rhombus latior est tamen patella.

Psittæ nomine uocarunt, ita ut Psitta genus ad Rhombum, Passerem & Soleam esse uideatur. Aristoteles namq; Rhombi nusquam meminit. Sed Passeres, sic hodie nuncupati à Romanis, magnitudine saporeq; & figura etiam oblongiore à Rhombis differunt, in eo quoq; dissimiles, quoniam dexter situs sit resupinus Rhombis: leuus autem, Passeribus & Soleis. Ceterum Rhombus inter planos obtinet principatum, quem nobilis quidam aulæ procerum circa popinales delitias ingeniosissimus aquatilem Phasianum appellare solebat, non absurda quidem comparatione,

sicuti & Soleas Externis, Lampetras Coturnicibus, Lupos altilibus Capis, Sturiones uerò Pauonibus adæquauit, ut ex Coquinaris cōmentarijs, quæ eius coei nomine circūferuntur, licet intueri. Capititur Rhombus toto anno, & circa pinguiorem arenam & arenulas, extremasq; litorū margines natat transversus, cōuoluitq; se certis flexibus strabonum more, ut situs oculorum uitium emendet, suaq; potius latitudine, quàm pinnarum adminiculo fretus cursum dirigit, omnium profectò & temporum & locorum piscis, idēq; & delicatus & salubris, hyeme tamē quàm æstate, & in Italia Rauennæ, quàm alibi multo laudatior. Rhomborum pulpæ sunt candidæ, & pressò quodam humore succulentæ, quæ affatim & salubriter alunt, modò in prima concoctione, quæ celebratur in stomacho, superflua earum partes perfectissimè secernantur. Galenus in alendis conualescentibus Rhombos in iure simplici cum modico sale, porris & anetho intritis percoquebat. Sanis autem, & his qui sensum appetentis stomachi deiectum habuissent, tostos in crate acetoq; conspersos, uel frixos cum garo ac uino apponere consueuit.

De Solea Cap. XXVI.

Sequitur Solea, Lingulæa à M. Varrone nunciata, ab Athenæo autem Buglossus, quòd bouinæ lingue effigiem imitetur, hodie in lautioribus conuiuijs, in summa etiam cæterorum piscium copia, magnā obtinet claritatem. Probatur hyeme & frixa Arancij

rancij mali succo, pipereq; conspersa. Maxima in Belgicis Oceani litoribus reperitur, nostrates pedalem longitudinem raro superant. Solea maleficos pisces defugiunt, eaq; solum frequentat loca, in qua belluae minimè accedunt, ita ut argumento sint maleficos non esse, ubi ipsae, ueluti solutae metu uagentur. Solea leuissimum adgenerat nutrimentum in stomacho, facile concoquitur, et in secundis uenarum et iccinoris digestionibus nulla ferme noxiarum superfluitatum excrementa relinquit.

De Citula, siue sancti Petri pisce
Cap. XXVII.

Pisces est genere planorum, similitudine Istricis ipsa dorsi acie aculeatum, capite exteto, ore latissimo, cuius maxilla ex perspicua membrana constare uidentur, Romani Citulam et sancti Petri pisces, uti et Veneti, Ligures autem Zaphirum appellant. Sunt in eius utroque latere gemini orbes, qui bina imprimantium digitorum uestigia esse uidentur. Sapore pretio, et effigie, si caput abscideris, ipsi Rhombo persimilis. Quo autem nomine Latini ueteres, Graeci quoque illum appellarint pro constanti affirmare non ausim. Quibusdam uidetur esse Chalcis de genere Rhomborum apud Columellam. Putaui ego illum esse Acanthiam, qui sit de genere Galeorum apud Athenaeum, sic dictus, quod spinosus sit: et certe si Galei prolem ore suscipiunt, ut eam ab inuadentium piscium iniuria tueantur, hic piscis ante omnes, os habet apu-
si-

num, ut ea pietatis in filios officia cōmodissimè præstentur. Acanthiæ certè Oppiano è genere Galeorum sunt & aculeati, sed is fortasse est qui à nobis Columbus piscis appellatur, infimæ plebis obsonium, qui oblongus est, & cartilaginatus, spinamq; habet in dorso. Aliquando quoq; dubitavi, an esset Citharus, quem sæpius Galenus cum Rhombo nominavit, asserens Rhombos sapidiore & meliores esse Citharis, ut manifestè in mensa utriusque collatione deprehendimus. Inuenio tamen apud Athenæum piscem Citulum dicari Libero patri, sicuti Citharum Apollini, Triglant Hecati, Apuam Veneri, qui, si nominis coniecturam sequemur, profectò Citula Romanus antiquorū Græcorum Citulus esse poterit.

De Torpedine Cap. XXVIII.

Torpedo effigie, potestateque admirabilis, sic dicitur, quoniam capta in retibus, priusquam attingatur, piscatorum manus stupefaciat: propterea Veneti eam Sgramsum, quod est, torpescientis mēbri affectus, appellant, Romani autem modò Battipotam, modò Foterisiam, frequentius uerò Oculatellam dicunt, quòd in eius dorso quinque ocellos sub nigros ipsa natura depinxerit. Subrufa est pronaparte, supina autem candida. Auerroes, ceterique philosophi, Torpedinem ea qualitate manus adficere, qua ferrum à magnete lapide pertrahatur, existimarunt. At Galenus Torpedinem inter pisces, quibus uestimur, in tertio de Alimentis nominavit, quan-

quanquam ea hodie à plebe, egentissimisq; hominibus tantum comedatur.

De Raia & alijs Cap. XXIX.

SVnt etiam è planis Raia & Squatina: & item compo siti ex utrisq; Rhinobates siue Squatraia: quæ foedæ sunt aspectu, atque esu admodum iniucundæ, quum inter sordidæ plebis atq; pastorum obsonia censeantur. Raiarum fel auribus sanandis aptissimum est. Squatinarum autem scabrum tegumentum, ad poliendum ebur propter asperitatem ab artificibus expetitur. Ex eo cultellorum & falcatorum ensium uaginas Turcæ, Barbariq; maritimi admodum pulchras conficere solent, quas Sagrimas appellant. Est etiam huius generis Pastinaca, idem & Turtur & Trigon, quæ à mortifero aculeo letalis ab Opiano dicitur, quo Vlysses ictus à filio perierit, hodie Bruccus dicta. Hæc simul & Raia & supra citati pisces è Mustelino sunt genere, prolem tamen ore (ut alij solent eius speciei) suscipere nequeunt propter caudarum asperitatem.

De Congro Cap. XXX.

POST planos pisces oblongi & lubrici citabuntur, & ante alios Conger subalbus & teres, qui ingentis anguille speciem præ se fert. Huc Icesius ait omnibus gregalibus piscibus durior, & ob raritatem carniū tenuissimè nutrire, neque laudabilem præbere succum, eum tamen stomacho minimè esse

molestum aut incommodum. Idq; Galenus affirmat, qui dicit Congros parum asserre nutrimentum, ceterum facillime eorum carnes digeri atq; secerni, ita ut mirer Albertum Magnum, quum dicit Congros nativa quadam proprietate lepram morbum generare. Cogros in immensam crescere magnitudinem apud Sicyonem Peloponnesiam Eudoxus tradit, ita ut currum longitudine superent. Porro Arcestratus in lib. de Legibus uentris, Congros in Italia longe optimos iudicauit, quod mihi nequaquam uerisimile uidetur. Quando neq; hodie aule principes, neq; ipsi cupedi uores Congru magnifaciant, soli; Hispani Romanae urbis inquilini, eum exoticis quibusdam pultarijs incoctum, in summo honore habere uideantur.

De Muræna Cap. XXXI.

Muræna toto mari sunt frequentes, sed in Siculo longe maxime atq; optime: eas Columella Flutas appellauit, quod summis in aquis fluitet, unde accidat, ut in nimijs solis ardoribus exusta cute sese mergere nequeant, amissaq; flexuosi motus agilitate capiantur. Sunt maculose, et in collo aliquot stellas ad formam Septentrionis habere dicuntur, quæ statim morientibus euanescent. Mira in ijs sagacitas: nam ut se captas sensere, hamum audivissime deuorant, dentibusq; lineam protinus abrodunt & effugiunt. Veteres Romanos à uiuacitate potius quam à saporis præcellentia Murænas aestimasse crediderim, quoniam magna eorum copia in cotidianos usus, uuarijs inclusa

inclusa diutissime poterat asseruari, cæteris piscibus,
 aut tædio carceris, aut uitio piscinarum facile pere-
 untibus. Constat enim C. Hirçium ex uiuarijs epulo
 triumphali, dictatori Cæsari sex milia Murænarum
 mutuo appendisse. Mansuescunt, & de manu hominis
 escam accipiunt. Crassus ille, cognomento diues, Mu-
 renam altilem adamauit, adeo ut Fato functam ali-
 quando luxerit, & tumulo indiderit. Extat quoq; il-
 lud falsissimū Crassi dictum, quum L. Domitio admo-
 dum ridenti, atq; admiranti, quòd mortuam desleret
 Murænam, respōdit. Mirum quidem esse quòd extin-
 ctum piscem lachrymis prosequeretur, sed multo qui-
 dem admirabilius, quòd ipsæ tres à se elatas uxores
 non lugeret. Extulerat enim tres uxores Domitius,
 quas quidē ueneno, ut dotibus potiretur, sustulisse di-
 cebatur. Aliquæ etiam sceminæ in delictijs Murænas
 habuerūt, ut Antonia Drusi, quæ uni spectatæ māsue-
 tudinis gēmatas in aures addidit. Vescuntur humanis
 carnibus Muræne, idq; Vedij Polllionis crudelitate
 uerum esse apparuit, qui damnatos seruos in uiuariū
 demergebat, ut illi non extemplo sed paulatim in mi-
 nutissimas discripti partes, Murænarum morsibus ab-
 sumerentur. Ferunt Murænas in cauda uitalem spiri-
 tū habere, propterea illas aliquāto celerius interimī,
 si in extrema caudæ parte potius quàm in capite susti-
 bus uerberentur. Sanga Romanus poeta lepidus,
 quū Pyrgorū in litore piscaremur, docuit Murænas
 ab antiquis exossari, Plauti autoritate, ut eorū car-
 nes nullis impeditæ spinis gratiores redderentur,

ingentemque ille Murenam binis bacillis utraque manu comprehensis mediam astringendo detergendoque, recte et festiue admodum exossauit. Serpentis cum Murenis coire, quas sibilo e profundis in litus euocent, D. Ambrosius et complures antiquorum tradunt, cui opinioni Athenæus refragatur auctoritate Andree, qui de his quæ falso creduntur, librum edidit. Murenæ toto anno pariunt, estq; de genere earum Murus robustior et gravior, et unicolor, Larici ligno colore persimilis, ut Aristoteli uidetur, quem Myrinum Plinius appellat. Inuenitur et Murenæ fluuiialis multo minor, quæ unam tantum habet spinam, et Gallarias, auctoritate Dorionis, ab Athenæo nuncupatur, ita ut arbitrer hanc minorem Murenam intelligere uoluisse Athenæum pro ea, quæ à nobis Lampetra uocitetur, sed de hoc mox diffusè differemus. Murenarum carnes non minus nutriunt quàm Anguillarum atque Congrorum, ut Icesius asserit. Verum ab duritie quadam innata, et ex tenaci humore laboriosissimè digeruntur, sed à lactibus eximijs summam commendationem accipiunt, quibus Heliogabalum Cæsarem insana prodigalitate, quum in mediterraneis esset, aulam omnem ac rusticos pauisse Lampridius in Historijs asseruit.

De Acu Cap. XXXII.

EST & Acus de Longorum genere, quæ à Græcis Raphis & Belone dicitur: rostrum habet gruis uel ciconiæ similitudine, colorem uerò argenteum, spinam autem, ut Albertus Magnus annotauit, uiridis coloris. Hic piscis sero parit, & per æstatem tantum, utero debiscente tempore partus, secus ac cæteris accidat piscibus, qui ipso uulue foramine pariunt, ut Aristoteles existimauit. Humidum, bonumq; succum eius carnes præbent, sed tardiusculè cæterorum comparatione concoquuntur.

De Anguilla Cap. XXXIII.

Anguillas, quod anguibus assimilentur M. Varro dictas existimauit. Nascuntur ex limo, algarumque putredine imis in lacubus & fluuijs nullo coitu, nullaque foetura, ut ait Aristoteles. Viuacissimæ sunt: quoniam branchias habent perangustas, unde etiam fit, ut turbidas aquas difficillimè tolerant. Reperiuntur & in mari Anguillæ secundis annibus deuectæ secus ac alijs contingat piscibus, qui è mari subire annes, allecti aquarum dulcedine consueverunt: & eæ quidem multo sapidiore uidentur, quàm ipsæ prognatæ nutritæq; in annibus, ueluti quæ uiscosum, lentumque illum habitum penitus exuant, sal sarum aquarum egregio temperamento. Neq; tamen credendum est, in alto ac profundo mari dulciorem deesse humorem, quo maxime pisces foueantur:

Nam ut ait Aristoteles, in profundis uadis aquarum dulcium uena perennes existunt, & in ipsa marinarum aquarum mole portio certa dulcioris humoris reperitur, quum maris aqua, neque simplex sit, neque, ut aliqui uoluerunt, purum elementum: argumēto sunt uasa cerea ē nauigijs in altū demissa, quae paucarum horarum spatio dulci aqua per meatus subtilissimos recepta, manifestissime replentur, ut Democritus ante Aristotelem, & utroque posterior Theophrastus, experimento deprehenderunt. Ceterum Anguillae in mari rarissime, frequenter uero in omnibus ferme fluuijs ac lacubus Italiae capiuntur. Sed ingentes & sapidissimas alit Vulsinensis lacus, quarum incredibilem multitudinem capi uidimus in excipulis ad egressum Martae amnis fabricatis, cum Alexander Farnesius Cardinalis Leonem Pontificem in eam amoeniss. regionem ab Vrbe uenandi studio secedentem regali magnificentia suscepisset. Anguillas omni ex loco, omniq. tempore, et praesertim circa solstitium, medici detestantur. Stomachis enim & renibus sunt inimicae, sed praecipuum sentiunt nocumentum ex earum obsonijs, qui arenulas mingere consueuerunt, quoniam illae Anguillari glutino in calculos cogi & astringi uideantur. Podagra quoque laborantibus manifeste officiunt: nec ullis morbis medentur, sic ut iniquē fecisse natura uideatur, quae tam suauem resutandis expuendisq. piscibus saporem indiderit. Ceterum Anguillas minime noxias, sed quae propter exilitatem commodē uerbis terreri non possint, gignit Serius Cremonensis agri

agri fluuiolus, qui in Abduā excurrit: Vnde poeta pater-
ternas possessiones interluit.

De Lampetra Cap. XXXIII.

Svbeunt Arnum & Tyberim Lampetræ, atq; in
Sijs præsertim omnibus ad generosum habitum
adulescunt. Anguillis, uel paruis potius Murænis aspi-
milantur: sunt enim lubricæ & nigricantes, tendente
tamen earum parte prona ad cæruleum colorem, u-
troq; autem gutturis latere foraminulentæ, si quidem
septenis paribus fistulis mirabili ordine à natura fa-
bricatis acceptam aquam emittunt, quum branchijs
omnino careant, nec cubitalem excedere magnitudi-
nem soleant. Omnibus autem Gallia Cispinae riuu-
lis, ipsiq; præsertim Ticini atque Adduæ emissarijs
multæ reperiuntur pretiosæ admodum, quanquam
minimi digiti crassitudinem rarijs. superent. Sed Ro-
manis præcipua nobilitas à magnitudine atq; sapore
adeo, ut denis sæpe aureis singula ueniant, ipso præ-
sertim Vere quo maxime probantur: Neq; enim dum
ieiunamus & frugi esse debemus, luxuria castigatur.
Retulit Platina in Culinarijs suis duorum Cardina-
lium luxu, superbiaq; certatium obscenatores cenam
aliquando argenteorum nummum uni Lampetræ
pretium fecisse, quum in foro piscario ambitiosius
contendendo eum piscem pertinaci atq; insana profe-
sione ueluti ad hastam licitarentur. Lampetram
neoterici quasi à lambendis petris dictam putant,
quam Græcis Galeum, Latinis uerò Mustelam fuisse

arbitramur. Eam Ennius poeta pretiosissimis equallem facit, & Plinius bonitate Scaro proximam esse testatur, & Ambrosius gustu suaucem uocat.

Porro Galeorum plura sunt genera, ut apud Aristotelem, Athenæum, Oppianumq; ac ipsum præsertim Galenum licet intueri: dicitur enim piscis Mustela, è Galeis siue ex Mustelino genere, ut Theodorus Gaza passim interpretatur, prolem ore suscipere & rursum emittere, ut illam à piscium maleficorum iniuria tueretur. Cæterum Galenus in tertio libro de Alimentis Philotinum deprehendit, qui Galeum in ordine duras habentium carnes collocabat, quum Galaxias sit is piscis è genere Galeorum, quem Latini Mustelam appellant, Piscis (inquit) & mollis & apud Romanos gloriosus. Neque enim ille uetus pariter ac ineptus Galeni interpres unquam pro Galeo Mustelam interpretatus est: quod profectò Theodorus fecisset, qui semper nominibus Græcis, pro uirili, Latina uocabula reddere consueuit. Icesius pariter in lib. de Materia, è genere Galeorum meliores & molliores Asterias appellauit, ita ut fortasse putandum sit eum pro Asteria Lampetram innuere uoluisse, quòd Lampetra quasi à maculis, quanquam obscurioribus stellata sit, & mollis & delicata. Inuenio quoq; nonnullos auctores, qui paruam Murenam pro Lampetra intelligant, ut ait Athenæus authoritate Dorionis, apud quæ fluuiialis Muræna, quæ marina sit, multo minor, Gallaria nuncupatur, quoniam unam tantum habeat spinam. Potest quoque accidere, ut idem sit

Gallaria

Gallaria Athenæi, & gloriosus Galaxius Galeni, unius literæ commutatione: neque mirum esse debet, quum utriusq; authoris Græci codices corruptissimi habeantur. Albertus quoq; Magnus Lampetram Murenæ parua appellauit, qui quanquam sit ineptus & barbarus, minimè tamen hoc somniasse putandus est, quum ex ueterum potius commentarijs laboriosissime excerptis, quàm à multo nobilioris ingenij acumine, tot tantaq; uolumina condiderit. Id uerò me plurimum mouet, ut Galeum pretiosum apud Græcos, nostratē hanc Lampetram non esse existimem: quoniam is Galeus, qui Rhodi longè omnium delicatissimus est, ab Archestrato in eo libro, quo uitam querit Sardanapali, dicitur esse Accipenser, qui Plinio authore, rarus inuentu est, & squamis ad os uersis conspicuus. Verum ipsi Græci infinita quadam nominum congerie Accipenserem appellant, ut qui modò Elloperem, modò Callionymum, modò Anthiam & pulchrum, & Callichthyn, quem etiam ministri cum tibijs coronati conuiujs inferrent, eum uocare consueverint. Sed ut arbitrer Lampetram antiquitus fuisse Mustelam, Plinius apertissimè suadet, quum dicit in lacu Rhætici Brigantino Mustelam esse marine emulam. Nanq; is hodie lacus Hydrus est in Tridentinorum finibus, qui proculdubio antiquitus fuit Brigantinus. Is emittit amnem Clisium, in quo Lampetræ reperiuntur. Sebinus quoq; Brixianorum lacus Brigantino proximus, qui hodie Hiseius dicitur, & Ollium amnem emittit, ut plures eius accolæ mihi

affirmarunt, aliquando Lampetras Etruscis ac Rom.
specie, saporeq; simillimas præbuit. Neq; propte-
rea dixit Plinius marinæ amulam, quia captam mari
intelligere uelit, marinæ enim sunt, quæ in Arno ac
Tyberi capiuntur. Distant siquidē longo interuallo
pulparū bonitate ab his quas in alto mari expiscari
aliquando solemus, quum subaridæ agrestesq; sint, ita
ut exprimere Plinius uoluerit Mustelas, quæ nunquā
mare attigerint, sapore commendandas dulcibus in
aquis reperiri. Neq; enim Plinium Lampetras par-
uas (quas Lampetroccias uocamus) marinis cōpara-
re uoluisse credendum est: nam si de paruis intellexis-
set, ad Brigantinū ignobilem lacū, et ipsis abstrusū in
alpibus minimē fuisset recurrendum, quum uti supra
diximus, tota Gallia Cisalpina in omnibus fluuiolis
ac riuis copiosissimē reperiantur. Vnde uerō Lampe-
tram antiqui Mustelam appellarint, incertum est. Ve-
rū ego piscem illum à longitudine candoreq; uētris
& à tergoris superioris subluteo colore (uti in qua-
drupedibus Mustelis uidemus) dictum esse putauerim.
Fuere aliqui eruditiores nostræ tempestatis, qui Lam-
petram apud Plinium Lumbricum fuisse crederent,
quum in IX. dicat: Duæ omnino sunt pinne lōgis pi-
scibus, ut Lumbricis & Anguillis & Congris, quum
& Lampetræ sint longæ, et Lūbricis terrestribus cer-
to confinio assimilentur. Verū locum ibi depraua-
tum esse ostēdit Alcyonius uir doctus, quū Plinius ea-
dem uerba ab Aristotele mutuatus esse manifestē de-
prehendatur. Verba autem Aristotelis, hæc sunt ex li-
bro

bro primo de Nat. Anim. Quæ autem in genere na-
 tantium pedibus caret, hæc aut pinnis natant, ut pisces:
 quorum alij quaternas, binas scilicet parte prona &
 binas supina habent, ut Aurata, ut Lupus: Alij binas
 tantum, qui longi leuesq; sunt, ut Anguilla & Cōgri:
 aut nullas omnino habet, ut Muræna, sed ita mari u-
 tūtur, ut terra serpentes, modoq; simili repunt in hu-
 more. Theodorus autem uertit leuibibus loco lubricis,
 quandoquidem in mendosam Plinij lectionem incidit
 nec satis animaduertit, quo pacto castigare eam o-
 poreret, ut librariorum uitio lubricis dictionem in Lum-
 bricis addito, m, litera abiisse omnino credendum sit.
 Porro Hermolaus in Castigationibus Plinianis nihil
 de Lumbricis disseruit, in Corollario autem apud
 Dioscoridem, quū Mustelam nominaret, quis nam is
 piscis apud neotericos esset, cautissimè subticuit, ut po-
 te qui de eo pisce nihil certi adhuc se cōperisse memi-
 nerat. Quod si hæc nonnullis qui in explorata ueri-
 tate morosi sunt, minimè satisfecerint, operæ pretium
 erit, eos Lumbrici nomen pro pisce apud aliquē ido-
 neū authorem reperire, quod certè nunquā (nisi sal-
 limur) uel accuratissimæ lectione poterit inueniri. At
 si Lumbricus erit piscis, qui Lāpetra dicitur, testimo-
 nio alicuius fortasse authoris ab inferis reuocati: quis
 demū contrā piscis erit ipsa Mustela a b antiquis tāto
 pere celebrata: quum nullus ferè sit piscis palato gra-
 tissimus, cui suum nomen, idemq; antiquū non reddi-
 derimus? Lampetræ igitur suauissimæ sunt, Martio ta-
 men Apriliq; mensibus tantum: nam incipiente æstate

durescit nervus interior, qui illis pro spina est. Ceterum delicatior quodam condimento multo maiore, quam ab ipsis pulpis, nobilitatem accipiunt. Necare enim eam in Cretico uino solent, eique myristica nuce os claudere, & foramina illa totidem caryophyllis adimplere, in teganoque conuolutam in spiras additis auellanis tritis, medulla panis, oleo, uino Cretico, aromatibusque ad temperatiores prunas certis momentis sedulo excoquere: Quo condimento Leo X. in minore Fortuna, ioci causa, ut conuiuium exhilararet, Marianum cucullatum, falsum & ridiculum hominem, memorabili impostura decepit. Namque funem instar Lampetræ incoctum, multoque illo iurulento immersum gradum in patina apposuit, ut notam omnibus eius edacitatem, gulamque eluderet, qui iam magna pultarij parte absumpta Pseudolampetram aggressus, diu, multumque cum ea maxillis ac dentibus inhaerente colluctatus, cachinnum cunctis tollentibus facetissime respondit: Utinam sic mihi sæpius illudatis: nam in hoc condimento non modo funes, sed et ipsas catenas, quibus insani uobis similes uinciuntur, & cum uoluptate quidem absumerem.

Ceterum Lampetrarum pulpis nullam uim noxiam inesse putandum est, quando & duricie & lento pingui prorsus expoliatae sint, quibus maxime conditionibus pisces stomachis incommodi esse consueverunt. Dicere autem eas ab occultiore potestate nervis aduersari, impudentis uel scrupulosioris ingenij esse putamus.

De Trocta Cap. XXXV.

QUID Trocta Romanis antiquitus fuerit, haud facile adfirmauerim, quando unus tantum ē Latinis Ambrosius, solus ex omnibus Græcis authoribus Aelianus Troctam nominarint, & id quidem admirandum est, quum omnium qui dulcibus in aquis generentur, hic piscis longē nobilissimus & equali cunctarum gentium iudicio censeatur. Quam ob rem in hoc præsertim pisce condonandam mihi ab eruditis ueniam existimo, si ingenuè me nondum eius uocabulum à ueteribus usurpatum reperisse, minime inficiabor. Sed Troctā de Luporū genere fuisse apud antiquos crediderim, uti Moderatus Columella curiosos atque oculatos lectores admonere uidetur, quum Lupos sine macula piscinis includi posse asseueret, aliosq; esse Lupos dicat, qui uarij appellentur, ita ut Luporum alij sint sine macula, id est, marini, qui & amnes subeant, alij Varij, hoc est, fluuiatiles, qui dulcibus in aquis generentur, unde & Troctam ab alijs quibus inglorijs authoribus Varium maiorem appellari uidemus: certè Trocta admodum uaria est, nigri-gantibus maculis totum dorsum speciosè pingentibus. Spigolæ uerò unicolores potius atque argenteæ esse uidentur, quanquam & ipse ueluti ad retinendam Lupini generis appellationem, subatris punctis sed minoribus & languidiōribus, quàm in Troctis uideamus, notatæ sint. Neq; enim arbitrandum est Columellam per Lupos tractatos in Ciminum & Saba-

tinū lacus, uel Troctas uel Lucios intelligere uoluisse
 superuacaneum enim fuisset Troctas indidisse, quarū
 maximam copiam suburbani amnes omni tempore
 suggererent, ut ex Reatinis, Sublaqueanisq;, & ex i-
 pso Tyburtino Aniene quotidie uidemus. Præterea
 neq; Romanæ luxuriæ neq; admirabilioris magnificē-
 tiæ fuisset, alios quā pelagios pisces illis in lacubus
 diffeminasse: de marinis enim Columella loquebatur
 & quidē nobilissimis, ut de Auratis et Murenis simul
 cū Lupis ipsis clarē testatus est, quos tamē omnes defi-
 ciente paulatim eorum sobole, quū diu naturæ repu-
 gnare nequiuissent, penitus interiisse manifestē uide-
 mus. Improbūq; illud factū & dictum luxuriosum
 Philippi apud Casinatē hospitem certissimam facit
 coniecturā, Lupum illum, quem ut insulsissimi saporis
 expuerat, et probro subinde fuerat persecutus, fuisse
 Troctam, quū in illis annibus Casinatium, Sorano-
 rum & Arpinatium Troctæ plurimæ capiātur, quas
 Spigolis Tyberinis pinguioribus minime cōparandas
 Philippus esse iudicabat. Plinius quoq; aliquos Lu-
 pos à candore lanatos appellari dicit, et illud quidem
 proprie & eruditē: nam Lupos, id est, Troctas in uni-
 uersum, secundū carnes rubescere, Spigolas autem pe-
 lagias pariter ac Tyberinas insigni candore albicare
 clariss. constat. Ceterum Troctā non faciliē in Tyberi
 reperiēs, sicuti nec ipsam Spigolam alijs in annibus
 Vrbi propinquis. Cur autem solus Aelianus Troctam
 ampliore elogio celebrarit, propterea id accidisse pu-
 tauerim, quòd ille fuerit Prænestinus, apud quos Tro-
 ctæ

etæ plurimæ subiectis in annibus capiantur. Quæ-
 tiam ratione D. Ambrosium Antistitem Mediolan.
 ueluti Larianis Troctis assuetum, uulgato etiam tum
 eius piscis nomini inscribere uoluisse credendum est.
 Sed Aelianus Troctam è genere marinorū facit, quæ
 cum Delphinis pugnare soleat, sic ut id nomē nostra
 ti Troctæ parum conuenire uideatur: eā dicit conti-
 nuos habere dentes, & eos quidē incisorios, captāq;
 hamo nō retrocedere, sed continuē sequi, ut eo deglu-
 titō, inferiusq; demisso, lineā abrodat, propterea à pi-
 scatoribus hamos anse lōgioris fuisse excogitados: sal-
 tatrixq; ab eo Trocta appellatur, quod et nos hodie
 uidemus: nam eas aduersus amnes, uel è præruptissi-
 mis etiā cautibus decedentes incredibili impetu subi-
 re compertum est: ab Nare enim fluuiō in Velinū la-
 cum, qui hodie Pedelucus est, stupenda uelocitate, uo-
 lucrum modo ascendere creduntur, qui lacus ab altis-
 simo mōtis uertice certis primò coarctatus angustijs,
 & mox tota aquarum mole præcipitatus, nec subie-
 ctis quidem cautibus madefactis, ueluti è cælo in ipsū
 profluentem Narem effunditur. Nos quoq; Troctas
 maiores audiuius in Larij ripis lasciuo excursu ex-
 tremas harenæ margines aliquando ad iusti passus lō-
 gitudinem prosulcasse. Troctæ longè omnium maxi-
 mæ centum aliquando librarum pondo Lario in la-
 cu progignuntur, & quidem omni alio, uel marino e-
 tiam pisce sapidiore, præsertim si Maio mense & in
 Bresciæ torrentis ostio capiantur: mortuæ paucissi-
 mis horis summam illam saporis gratiam amittunt,

quoniam ob pinguem illam teneritudinem quam ô-
 cyssime computrescunt. Coquuntur concisæ in tabel-
 las in lebetibus lapide ijs torno fabricatis, simplici in
 aqua, multo sale indito, aliâq; subinde accersita con-
 dimenta penitus aspernantur. Musco enim quodam
 pruine simili paulo post sponte cmissso, rubentes pul-
 pæ protinus efflorescunt, ita ut quum refrixerint mul-
 to gratiores esse uideantur. Morus tamen nobilis pa-
 rastus, qui plurima eruditioraq; in obsonijs pulmen-
 ta commentus est, Troctam cubitalem in præpinguis
 capi iure coquendam esse censebat, sicuti & Phasia-
 num adultum, quem mediocriter in eodem capi iure
 elixare, ac demum ad auertendam ariditatem, quæ
 torrendo conciperetur omenti hœdini reticulo mul-
 tis caryophyllorum clauis confixo inuolutum ad mi-
 tiorem prunarum uaporem in ueru percoquere con-
 suevit. Soleo ego plerumq; mirari quosdam, qui ut
 sapientiores uideantur, Benacinum Carpionem, Pada-
 num Silurum, & è mari plures pisces Larianis Tro-
 ctis uel antepondere uel exæquare solêt, & itè Soranæ
 Troctæ in eo genere principatum attribuât, quû ma-
 ximè fallantur. Neg; enim obsoniorû adeo imperitus
 esse possum, ut temere de hac re iudicare sim existi-
 mandus, quum ex supcro inferoque mari, cunctisq;
 propè totius Italiæ lacubus ac fluminibus nobilissi-
 mos pisces lautis sæpe conuiujs gustauerim, & certa
 comparatione contulerim: sed fortasse euenit, ut ho-
 mines ea maxime probent esculenta, quibus à pueri-
 tia insueuerint, uti nobili accidit Florentino, qui quû
 in

in cœna Leonis Pontificis pelagij pisces uario discubentium iudicio certatim atq; impensè laudarentur, Extollatis, ut lubet, inquit, conuiue marinos pisces, ego certè Thrasymentiam Tincam conditam leucophago, his uestris Triglis, Spigolis & Rhombis prætulero: quod dictum ut insulsum, omnibus prærisu la chrymas excusit, & in prouerbum paulò post receptum, authori, qui antea ignotus erat, maximam attulit claritatem. Assueuerat enim ille Tincæ pisci, qui à Florentinis mediterraneis hominibus, sacri præsertim ieiunij tempore, in summo honore habetur.

Troctæ pinguiore, ut sunt Larianæ, multo succo replere corpora, genitalemq; humorem copiosè suggerere dicuntur, uti Auicenna de omnibus prope piscibus, si recentes & calidi comedantur, uno edicto pronunciauit: ægris tamen euidentissimè nocent, utpote quæ tardè, laboriosèq; in stomachis atterantur et secerantur. At fluuiales, quæ aduerso torrentium impetu fatigantur, atque occurrentibus in equalium uadorum petris illis castigatoria sumina & aridiusculas carnes ostendunt, medici blandiores ægris apponere commendareq; non dubitant. Quas etiam in paralyticorum cibarijs magnopere laudauit ille Plinius qui elegantem librum de Morbis atq; remedijs conscripsit. Fuit is proculdubio Plinio Naturalis historie scriptore, & Plinio Cecilio posterior, uocatusq; est Plinius Valerianus medicus, cuius marmoreum sepulchrum Comi, ubi Pliniorum familia floruit in tēplo D. Proбини, aquæ sacre labello suppositum, &

pulcherrimis incisum characteribus conspicitur.

De Tinca Cap. XXXVI.

Tinca nomen habet nouitium & recens esse uidetur, quando eius piscis priscauthores, uno excepto Auson. nusquam meminerint. Est tamen celebratus apud Ciceronē quidā facetus orator Placentinus, cognomine Tinca, qui fortasse ab eo pisce sit cognominatus: quemadmodū Florentiæ Larētius Medicus senior, uti erat perurbanus, cuidā celebris familiæ cui se domi Tincam ingentē exquisita arte coctā salso iactanti, Tincæ cognomē, quod illi postea fuit æternū, indiderit. Ego uerō palustres hos pisces nullo in pretio apud antiquos fuisse putauerim, et propterea nullis literarum monumentis fuisse celebratos: meq; plurimū mouet Ausonius, qui Tincas & Lucios ignobilissimis piscibus adnumerauit: neq; eum uetera uocabula subditis nouitijs nominibus suppressere credēdum est, quum ceteri omnes pisces ab eo ueteri nomine celebrentur. Sed Tinca quanquā plebeius sit piscis (sicuti tota ferme Itālia cōspicimus, & Ausonij quoq; testimonio notū est, quum dicit: Virides ulgi solatia Tincas) aliquādo tamen in lautorū mēsas uenit, & ex his Romæ præsertim Mariscana è Fucino lacu, qui nūc Celanus dicitur. Fucinianæ labrū inferius trūtē habent, quod eius generis inditiū est, quippe quæ plurimū saxoso eius in lacus uado uoluntur. Fert et laudatissimas paruus ille lacus quarto decimo ab Vrbe lapide apud Bacanā syluam, quā Antonino Pio notam

linera-

Itinerario esse uidemus, quibus non modò plebeij, sed splendidi etiam optimates sæpius uescantur. Nobilis ille inter aule proceres lōgè omnium ætatis nostræ populi lauitiæ studiosissimus, qui ducēta milia aureorum nummum, in uentrem se cōdidisse aliquando gloriatus est, Tincas Bacanianas Autumnno captas, allio, laridoq; contritis, additisq; odoratis oleribus & multo aromate, in teganis ad uaporem tepidioris furni se licissimè percoquebat. Fert & Tincas, quanquā minores, sapore tamen minimè contēnendo sanctæ Prædix lacus, in Latij, Sabinorumq; finibus, qui Regillus antiquitus fuit, illa nobili deuictis Samnitibus pugna celebratus: sed eæ cum Rais & Squatinis, cæterisq; uilissimis piscibus apud Pantheon ignobili foro infimis hominibus uenundantur. Platina in Culinarijs suis fœdè lapsus est, quum Tincas antiquitus Menas fuisse existimauit, quæ sine controuersia ij sunt pisces, qui Menula uel Giruli à Venetis appellantur, pisces inquam, noti & Ciceronis auctoritate uilissimi.

Cæterum medici Tincis omnibus uim quandam inesse ad progignendam febrem existimant, quoniā maximè in cœnosis degāt, & putrescentis limi sordibus uescantur. Verum eas scissas per dorsi longitudinem, pedumq; & manuum plantis applicatas ardētis febris feruoribus plurimum aduersari quidam putarunt ex secta Iudæorum: qui quanquam sordidè admodū, & ridentibus alijs talia experirentur, aliquando tamen ipsis æstuantibus exoptata blandimenta feliciter attulisse comperti sunt.

De Lucio Cap. XXXVII.

Lucius nusquam mari, ubiq; autem stagnis ac lacubus cum Tincis frequentissimè reperitur, qua una ratione, qui eum antiquitus Lupum fuisse existimant, manifestè conuincuntur. Ausonius quoque Lucium nominat cum Tinca, quem tamen ab olido nidore ingratum mensis esse testatur: propterea non facile dijudicauerim, an is sit qui Lucius ab Italis, à Gallis uerò Broscettus dicitur, quoniam is inter gratos secundæ classis ipsorum fluuiialium, in Gallia Belgica censeatur. Venditant eum omni tempore uiuum, innatantemq; ligneis uiuarijs Britanni, uentremq; illis ultro cultris aperiunt ad ostentandam eorum pinguedinem, quæ plagis exprimitur, ut emptores aspectu suminis alliciantur, neq; refutati propterea commoriuntur: coeunt enim protinus patentia uulnera Tincarum contactu, quòd earum tenaci illi uie, ueluti glutinosa medicamine solidentur.

Thrasymenus lacus eius generis longè maximos atq; optimos nutrit: Bicubitalem enim aliquando excessere magnitudinem: post Thrasymenos è Cimino, qui hodie Russilloni lacus dicitur (fuit is uicus antiquitus rus Syllanum) laudatiores Romæ habentur: nā quos præbet Bracciani lacus, qui olim Sabatinus fuit, & sapore & magnitudine sunt inferiores. Effigiem Lucij, quum de Lupo ageretur, adumsum expressimus ita ut posteri, quem ego piscem Lucium nominarim minime sunt dubitaturi. Hic piscis admodum salubris

omnium

omnium medicorum iudicio putatur. Cæterum ab insula quadam pulparum siccitate nullam unquam in optimatum mensis laudem uel cōmendationem adeptus est, ita ut ij nostrates Lucij cum Gallicis dignitate minime sint comparandi, & te, tuosque conuiuas lautissime Ludouice aliquando deceiverint, quum obsonatores Galli incomperto adhuc agresti illorum sapore dum emerent, sola proceritatis specie ducerentur: non enim maximi semper optimi: Nam in omni genere piscium media ætas, quæ nondum summam magnitudinem impleuit, Cornelij Celsi auctoritate commendatur. Cæterum Luciorum mandibula tostæ, in pulueremque redactæ, si aurei pondere cum uino sumantur, in uesica & renibus calculos frangere consueuerunt.

De Rayna siue Barbaro
Cap. XXXVIII.

Alunt singuli Italiae lacus suos pisces, qui cæteris eius generis anteferantur: Nam sicut in arboribus, cæterisque animalibus uidemus, sic & in insis aquatilibus contingit, ut aliæ atque aliæ aquæ diuersis piscibus occultiore quadam proprietate, uel à terreno, uel à passione, uel ab ipso demum cælo prorsus accersita, non solum ad maiorem corporis amplitudinem, sed etiam ad ipsam saporis felicitatem plurimum conferre uideantur. Probare enim ficus è Liguria solemus, Etrusca persica, Vesuuianas uuas, à Clodia fossa, Padique ostijs melopepones, Appulas amygdalas,

Campana malagranata, Picentes oliuas, è Romana agro poma Apia, è Sabino pyra Mustra, Tarëtinis in glandes, castaneas è Clauenna Rheticis proxima al-
pibus, Nursina rapa, & ex Vmbria expetita Roma
terre tubera: ex animantibus item boues Insubres, in
uencas Romanas, Tuscos apros, uitulas Surentinas,
hœdos Vmbros, arietes Pistorienses, gallinas Patau-
nas, & columbas Interamnenses à magnitudine sapo-
req; plurimū commendamus. Larius igitur lacus ob
longitudinem à Vergilio maximus nūcupatus, pisces
longè omniū maximos gignit, Troctas centum ali-
quando librarum pondere & Burbaros lucetiarum:
sed Barbari illi ingentes uideri potius liquidis ac per-
spicuis in undis quàm capi retibus possunt, quū ea im-
potenti impetu plerunq; dilacerent: subeunt solstitij
diebus umbrosos specus, in rupibus Licinianis, quæ
sunt in aduersa Larij ripa cōtra Insulam, Euripumq;
illum gēmeum à Cæcilio Plinio celebratum. Eos in-
dustrius quidam sacerdos sagittis arcubalista emissis,
quum in profundo quiescentes, fuscinis atq; tridenti-
bus attingi non possent, uulnerare conabatur: neq; ta-
men sagittæ longo alligatæ funiculo, nisi auersis offi-
ciebant, quum illa squamarum serie thoracati, earū
ictus facillè repellerent. Sunt & in Mātuanò lacu, qui
restagnante Mincio amne late diffunditur, Barbari
pisces sapore longè optimi: nā Lariani sola magni-
tudine sunt insignes: rarò ij bipedalem excedere magni-
tudinem solent, lati sunt, & ingentium subauratarū
squamarum specie, rotundoq; item labro auri colorē
refe-

referente, pinnisq; pariter subcroceis longè pulcher-
rimi. Eos Veneti Raynas, ipsi uerò Ticinenses, Placen-
tiniq; & ceteri Padi accolæ Carpenas appellant. Hu-
midiores carnes, sed tamen innoxias habent, quòd nō
tenaci sed aqueo potius humore abundant. Lingua
autem maxime ualere dicuntur: nam & sapore præ-
stat, & uim habet augendæ Veneris, sicuti in Tinca-
rum & Anatum linguis experimur.

De Polypo, Sepia, & Loligine
Cap. XXXIX.

PRæter squamosos pisces, & lubricos, & planos
est etiam mollium genus, sic dictum, quoniã ad
tactum molle sentiatur, ut sunt Polypi, Loligines, &
Sepiæ. Constat Polypus corpore admodum paruo, &
in medio ad emittendam aquam, fistulato, quod pluri-
bus brachijs & crinib. instruitur, quibus, uti est omni-
um ferme pisciũ solertissimus, obuia quæq; cõprehen-
dit, ligat, inuoluit, atq; flagellat, et ipsis deniq; ostreis
filiceo tegumento egregiè munitis insidias molitur.
Sunt enim ei cirri multiplices, plurima in extremis
prætenturis acceptabula, itemq; frequentes pediculi,
manusque plicatiles, quibus admiranda facinora-
dum uenatur, edere consuevit: hiantibus siquidem
conchis lapillum imponit, ut illis sese ocludendi fa-
cultatem eripiat. Leonem, qui ualidam Murenã
chelarum forcipibus necat, cirris inuoluit, comple-
xumque sugendo paulatim interimit. Repit quoque
frequenter in terram, oleas ascendit, & in ædificia ali-

quando transgreditur. Refert Plinius Polypum insignis audaciæ ac magnitudinis in cetarijs Hispaniæ irrepsisse noctu ad lacus ligneos, salsamentaq; excedere & populari consueuisse: ad extremum præfectis fures obseruantibus, latratu canum deprehensum, expugnatumq; totius familiæ cōcursu, atq; ægrè telis ac tridentibus fuisse confectū; cuius cadauer ad insignis pugnæ memoriam Trebius Niger proconsuli L. Lucullo transmiserit. Polypus ultra bimatum non uiuit, quem expirare in Venere aliqui prodiderunt. Caput eorum cartilagine constat, quæ celeriter durescit, immaturamq; illis senectam adferre solet. Carnes Polyporum Galeni atq; Athenæi autoritate duræ sunt & difficillimæ digestionis. Si uerò concoquantur, nō omnino malum, aut exiguum præbent alimentum. Salsugine autem sua Veneris pruritum excitant, & mirificè languidis atq; defessis auxiliantur. Afferuntur Venetias ex Illyrici Dalmatiæq; ora sale inueterati, quorum acceptabula & extremitates cirrurum à senibus ad parandam sobolem expetuntur. Alexis poeta in Pamphila, ut citat Athenæus, quum inuitamenta Veneris percenseret, Bulbum & Polypū ante alia celebrauit. Plinius quoq; ille, qui de Medicis librum conscripsit, ut alibi diximus, Polypos cardiacis conferre arbitratus est. Sepia autem & Loligo in hoc differunt, quòd Sepia latior, Loligo longior est, hæc rubrum, illa nigrum in timore liquorem emittit. Inest Loligini, quæ hodie Calamarium dicitur, gladiolus perspicuus & crystallo persimilis. Sepia

pia autem corpulentiam quādam habet inter spinā
 & os mediam naturæ fungosæ atq; friabilis. Vtrique
 sicuti & in Polypo, sunt barbæ, crimes, & accepta-
 bula, sed aliquanto breuiora, quibus escam corrip-
 unt: corporum uerò aluei aliquāto capaciores quā
 in Polypis, quod natura prolixioribus posita capilla
 mētis in Polypo compensauit. Sepia, ut ait Athenæus
 in lib. de Medicina piscium, elixa uentri confert, suc-
 cus eius subtilem reddit sanguinem & mouet crism
 per hemorrhoidas. Ona autem eius authore Plinio
 urinam cient, renumq; pituitas detrahunt. In uniuersum
 uerò mollium genus difficillimè in stomachis con-
 coquitur, si autem coquatur, plenius nutrimentum
 præbet. Qua ratione, ut ait Athenæus, Venerem ex-
 citare dicuntur: nam in concoctionibus primis, quæ
 maximè laboratur, uentum plurimum generari ne-
 cesse est, quo maximè uirilia inflescentur, & Venus ipsa
 uel in senibus quanquam languidula, reuiuifcat.
 Nobis uerò manifestè compertum est, quæcunq; ob-
 sonia ex mollibus piscibus conficiantur, in stoma-
 chis studiosorum, aut ociosorum ægerrimè coqui
 multaq; subinde incommoda corporibus adferri, quo
 niam primæ digestionis uitia in hepatis, ac uenarum
 secretionibus rectè corrigi non possunt, neq; sanguis
 ad idoneam puritatē elaborari, qua maximè de caus-
 sa, Clementi Pontifici Max. ex huiusmodi mollibus
 obsonia appetenti, in mensa palam totum eorum ge-
 nus sæpissimè sim detestatus.

De Locusta Cap. XL.

Mollibus piscibus Crustacei succedunt, inter quos Locusta primā obtinet dignitatē, eam Aristoteli Carabū esse Theodorus existimauit. Oppianus autē pro Carabo Leonē intelligit, qui Theodoro sit Cammarus: nam ubi praeliū Carabi cum Murēna multis uersibus elegantissimē describit, Carabus denticulato forcipe instructus exprimitur, quo Murēna collum corripit. Ceterum sine cōtrouersia Locusta est Carabus, quanquā, ut ait Hermolaus, hēc nomina cōfundantur: pedibus siquidē eius forcipes desunt, ut ait Aristoteles. Præterea Locustā corpore rubenti, aculeato & aspero esse constat, ut ex Suetonio etiam apparet, qui Tiberiū ait, apud Capreas piscatori faciem Locusta perfricari iussisse, quod ille à tergo insula per deuia atq; aspera, ut Locustā dudum captā offerret, ad se improuisus erepsisset. Contra uerō Cammarus, qui Leo apud Pliniū est, uti etiam nunc uulgarī appellatione nuncupamus, & forcipes habet pro manibus, & corpore leui atq; cæruleo, multisq; subnigris maculis splendet, ut Arist. pulcherrimē depinxit, et nos quotidie uidemus, quem etiā Astacū appellauit Oppianus. Nos uerō Cammaros appellamus eos qui dulcibus in aquis reperiuntur, ad paruorum Leonum effigiem, qui dum coquuntur, protinus rubescunt. Eorum maxima habetur copia in Gallia Cisalpina, quæ est frequentibus amniculis irrigua. Sunt & Maie grandiores, rotundiore uentre, gressu in terra segnes

segnes, in aquis autem uelocissima, Veneti Granceo-
las uocant, quarum rotundioribus testis specula inclu-
dere ad elegantiam solent. Sunt et Paguri, Granciporri
hodie nuncupati. Item Squillae sine chelis, quas Oppia-
nus caeteriq; omnes Graeci Carides appellant: eas mi-
rum in modum commendauit Apitius in Coquinario
opere, Romani hodie Cammerugas & Pernocias uo-
cant. Sunt qui arbitrentur Squillas esse id Cancrorum
genus, quod Gibbum Aristoteles appellauit, uidentur
enim Squillae admodum Gibbae. Quid autem sit Squil-
la Iuuenali illo in carmine:

Aspice quam longo distendat pectore lancem,
Quae fertur domino Squilla: Ego putauirim illū Cru-
staceorū nomina cōfudisse, uoluisseq; intelligere pro
Squilla Locustam aut Leonē, qui dominis apponi cō-
sueuerint: per Cammaros autē illos scilicet paruos de-
signasse, quod Locustarū ingentiū collatione, ueluti
minutuli, ignobilioribus cōuiuis apponerētur. In uni-
uersum Crustacea ab ouis cōmendatiora sunt, pingue-
scereq; solēt plenilunijs: authore autem Galeno totū
Crustatorū genus ob carniū duriciē difficillimē cō-
coquitur, salsumq; humorem adgenerat, sed aliquāto
miliorem ipsis Testaceis, de quibus mox agemus. Can-
cri autem & Cancelli, qui caudam non habent, latoq;
corpore & ualde rotundo constat, quiq; colore rufē
seunt, & appensi lineis apud sacellum Hadriani pōtis
uenundantur, heclicis & lenta febre laborantibus
mirē conueniūt, quoniam humidum, leueq; & ualde
refrigerans alimētum praebent, praesertim si uti prae-

cipit Galenus) in aqua prædecocti magna ex parte
 falfuginem innatam exuerint. Hunc Cancrum, qui
 Græcè est Carcinus, si in patella uratur uiuus, sub ca-
 nis syderis ortum, quum Sol in leonem Zodiaci tran-
 sit, à rabido cane commorsis mirificè auxiliari Ae-
 schirion Galeni præceptor affirmauit. Pelops autem
 Medicus Galeno etiam familiaris id à qualitate mate-
 riæ ipsius Cancris, non autem à peculiari eius natura
 proprietate prouenire testatur, cuius opinionem
 nemo serè secutus est. Sed Dioscorides intellexit
 de fluuiatilibus Cancris, quos cum uite alba concre-
 matos admista gentiana, rabie affectis prosperè sem-
 per exhibuit.

De Ostreis & alijs testaceis
 Cap. XLI.

E Testaceorum genere Romæ in pretio habentur Ostrea, Pectunculi, & Tellinæ. Ostrea mittit Corsica, sed rarò & sepe olida, quoniam aduersis tempestatibus impedita nauigatione, uel prædonibus Mauris intercluso mari, non faciliè ad Urbem perueniunt. Ea uerò quæ à Pisauri litore paucis ante annis afferebantur, extincta ueluti earum progenie penitus abierunt. Ostrea, quum Romana res magnitudinis atq; luxuriæ fastigium teneret, à Brundusio in Lucrinum lacum transportabantur, quæ ueluti ea peregrinatione gaudetes, adoptatæq; dulcibus aquis mirificè pinguescebant. Euereq; Ostrea adeò in honore ipsis gulæ proceribus, ut in remotissimas à mari regiones

regiones ligneis lacubus apportarentur. Refert Athe-
 neus Apitum nobilem parasitum, qui Superioris no-
 mine appellari promeruit, uasis summa industria fa-
 bricatis ad Traianum in mediterraneis Mesopota-
 miae contra Parthos bellum gerentē recentissima O-
 strea detulisse. Ea maximè probatur, quæ magnarū
 nauium carinis adherent, & ab urinatoribus de ma-
 nu colliguntur. In uniuersum Ostrea, ut ait Galenus
 falsum humorem aggenerant, & præsertim si cruda
 comedantur, propterea tentiginem in salacibus plu-
 rimū adaugent: alium quoq; ea mouere Plinius Med.
 asserit, qui et eorum testas ambustas dissentericis pro-
 desse, fixam uerò eorum carnem à ueneno comesti-
 leporis marini liberare testatur. Plinij autem Natura-
 lis historiae scriptoris autoritate, stomachū reficiunt
 fastidijs medentur, molliunt leniter alium, tenasmo-
 nicos iuuant, & Veneris pruritum falsugine sua ue-
 hementer incitat, coctaq; in testis distillationibus pro-
 sunt. Affinem Ostreis Pectines siue Pectunculi, quos
 hodie Conchulas dicimus, naturam atq; saporem ha-
 bent. Sunt striatae et subrubra carne, & in Tarentino
 sinu laudatissimæ, & grandiores quæ auriti Pectines
 Latine appellantur. unde Horatius dixit: Pectinibus
 patulis iactat se molle Tarentum. Sequuntur parua
 illæ Conchulae à ueteribus Latinis Mytili, à Romanis
 autem hodie Græco nomine Tellinae nuncupatae, quæ
 bellariorum locum obtinent, sunt enim gratæ gu-
 stui, uerum arenulis scatent, & propterea calculosis
 officiunt. Cincrem earū casum pilorum in palpebris

prohibere Oribaius affirmat. Sunt & alia Concha-
rum genera prope infinita, ut Purpura, Buccina, Au-
res, Digiti, Vngues, Patellæ, Cochleæ, quæ consilio
præterimus, quoniã suburbano in mari rarissimè ca-
piantur. Est & Echinus non ingratus principum
mensis spinoso castaneæ tegumento assimilatus, cuius
generis est Echinometra multo maior, in alto tantum
mari progenitus, quem Aristoteles urinæ distillationi
bus efficacissimè mederi testatus est. Venit et inter mē-
sarum delicias Vertibula siue Vrtica, callus quidam
ad magnitudinem iuglandis, cuius durities, ut ait Ari-
stoteles, media est inter testam & corium, colore sub
pallido & rubenti: ea frequenter in Pyrgorum lito-
re ad Centumcellas reperitur, quam sicuti palato iu-
cundissimam, ita & stomachis minimè in salubrem
esse conijcimus.

De Salsamentis Cap. XLII.

Superest ut de Salsamētis pauca attingamus, quæ
sadeò in honore apud Græcos fuerunt, ut Athe-
nienses Chereptrili, qui Salsamenta uenditabat, filios
in gratiam patris ciuitate donarint. Romani quoque
huic rei plurimum studuerunt, ut ex Plinio licet con-
iectari. Garū ante alia in pretio fuit liquamē ex sali-
torū scombrorum muria confectū, quod in uarios cu-
linæ usus ueniebat; conficiebatur optimum in Africa
quod sociorum quoque appellatum est, sed id hodie pe-
nitius exoleuit. Maxima nunc gratia est Cephalorum
ouis, quæ geminis folliculis circumcisa parte suminis
recen-

recentibus Cephali eximuntur, quæ Græco nomine
 passim Oa Taricha, id est, salita nuncupantur. Secun-
 dum Oa Taricha eminet Caularium quod ex Sturio-
 nū ouis in Ponto conficitur, ita ut salita in massam in-
 gentē cogantur, & cadis includantur, cruda ea come-
 dimus, uel in panis crustulis ad prunas ustulatis: modō
 co enim igne Salsamenta in uniuersum indigent, au-
 thoritate Athenæi, qui, quū de celeriter factis loqui-
 mur, in prouerbium cēssisse ait, Citius quā Salsamē-
 ta coquātur, sicuti de Asparagis Latini usurparunt.
 Cauiaria Iulio secundo Pont. Max. mirifice placue-
 runt, quōd delectum ei ciborū gustum sæpius alleuas-
 sent, et siti, uinisq; pariter, ut in senibus accidit, mirē
 lenocinari uiderentur. Sunt etiam in summa cōmen-
 datione ex ipsis Sturionū pulpis Spinalia, sic uulgō
 nuncupata, quæ laricinis lignis assimilantur. Laudāt
 & Moronē, ignoti nobis piscis prædura frustra, ual-
 deq; rubētia, quæ Meotidis paludis accolæ mercimo-
 nij causa transmittunt. Ea prius exedi cōmodē non
 possunt, nisi aquæ calidæ perfusione molliantur. Sar-
 dæ, quæ Plinio, Theodoroq; sunt Trichiæ, itemq; quæ
 uocantur uulgō Aleces aliquanto Sardis minores, in
 magno usu alendis familijs existunt. Sunt ij digitales
 pisciculi, qui longē optimi in Liguria salūtur: eas ali
 qui Apuas esse uoluerunt, quæ autoritate omnī se-
 rē antiquorū ex limo fiunt, & in magna copia apud
 Pyreum Athenarum portum capiuntur. Ex Cim-
 bricis quoque litoribus Aringhæ, pedales pisces, in
 cratibus, sale ac fumo inueterati, nobis afferuntur.

quibus Hermolaus cū eas citaret propriū nomen nō indidit, utpote qui Alecis uocabulum ab illis gentibus usurpatum non probabat. Adducuntur quoq; ex finibus Gothiæ atq; Noruegiæ cubitales Merlucciæ, adeo duræ & extentæ, ut fustibus assimilentur, quas in delitijs Germanorū, qui Urbem incolunt, esse uidemus. Sed Thynnis præcipuē fora omnia & tabernæ salsamentariorū replentur, de quibus late in proprio capite disseruimus. Salmones etiā Gallia Belgica quotannis mittit, sed in plebis usum, quum saliti pristinam nobilitatem amittant. Ceterum ex salitis palmā, omnium confessione etate nostra obtinēt Carpiones ex Benaco lacu, qui subfixi modicē saliantur. Referunt ij Troctarū sapore, atq; ipsam corporis speciem: nā & pulpæ eorum rufescunt, & argentea tergora uarijs punctis depinguntur. Sed quæ in Troctis nigra sunt, in Carpionibus rubra cōspicimus, ita ut is piscis qui Ausonio Salar uocatus est, proculdubio esse uideatur, quū in Mosella dicit: Purpureisq; Salar stellatus tergora guttis. Nullibi quā in Benaco ex omni Italia Carpiones gignuntur: propterea factum esse crediderim, ut antiqui qui de piscibus scripserunt, ueluti de ignoto pisce potius quā de ignobili nullā fecerint mentionē. Porro omnis generis salsamēta sanguinem inflāmant, bilem augent, & Strangurijs ob sunt: his uerò qui multa insulsa pituita repletiū habēt stomachū, siccando, detrahendoq; auxiliantur: immoderate uerò his utentes, uel etiā senes ipsos uehementer ad Venerē incitare, pleriq; authores tradiderūt.

F I N I S.

INDEX AVT POTIVS

NOMENCLATURA PI-

*scium qui in hoc opere con-
tinentur.*

A

Acanthiæ 148
Acones pisces in Verba
no & Lario 134
Accipenser piscis rega-
lis 80. 157
Acus piscis 153
Adrianus Pontifex hebe-
tis ingenij & gustus 81
Aelianus Prænestinus fu-
it 162
Aeliani opinio de Tro-
cta 163
Aethiops egregius vri-
nator voratur 87
Alberti Magni error de
Congro 150
Amiæ natura 117
Amiternini Grammati-
ci error 93
Amygdalæ Apulæ 169
Anguillæ vnde dictæ &
vnde nascantur 153
ingêtes & optimæ 154
in mari reperiuntur 153
quibus noceant 154
Apiæ poma Romana 170
Apitiij cognomen & fa-
ctum 177
gula & historia 111
Apri Thusci 170

Apua Veneri sacer pi-
scis 140
Aguas dulces mari non
deesse 153
Araneus piscis 91
Archestrati gula 118
Arietes Pistorienses 170
Aringhæ 179
Aristotelis de Lupo sen-
tentia 94
Asellus 139
Aselli pictura 139
Asteria 156
Attilus Ferrariæ Adelus
99
in pado mille libra-
rum 98
Attilum Sturionē puta-
uit Philelphus 98
Aues nouæ 80
Aurata honoratus pi-
scis 124
Aurata vbi optimæ 124
& quando 125

B

Banchi 139
Boca piscis Mercurio sa-
cer 140
Boce sæcūdiſsimæ 140
Bos bellua marina ho-
minum vorator calli

F N D E X

duſ, homicida	87.88	ex Sturionum ouis	
Boues Inſubres	170	confici	100
Boretriſiæ	141	apud Tanam vendi	109
Brenta amnis Sturiones		Chalcis	147
non fert	95	Citharus	132
Barbarus ducentarum		Apollini ſacer	140
librar. in Lario	170	Cirtulus Libero ſacer	
Barbari Mantuani	170	140. 148	
C		Citula ſiue Zaphirum	
Cæſarū gulæ petulan-		147	
tia	82	Citula pietas	148
Callariæ	139	Clupeæ quando Tybe-	
Cammarus apud noſ	74	rim ſubeant.	83
Canicula homini infe-		Columbæ Interamnen-	
ſta	88	ſes	170
Capidoliū maximus pi-		Conger 149. 2 quibus	
ſcis captus in Graui-		magniſit	150
ſcis & in Arni oſtijs	84	Congri magnitudo	150
Capidolium & Orca Pli		Congri ad quid valeant	
nio idem	85	175. 176	
Capidoli magnitudo	84	Coracini carnes	120
Capo de Mulorum ge-		Coracini lapilli virt.	121
nere	132	Cordylla	114
Caponis varia nominal	13	Coruus ubi inueniaſ	120
piçtura	1301	Coruū Coracinū eſſe	119
Caponū duo genera	130	Cothonæ	145
Carpiones Benaciani	180	Crassi dictum ſaliſſimū	
Carpenarum lingua	171	in Domitium	151
Carabus ſiue Leo, ſiue		Culina	141
Cammarus	174	D	
Carcharia	104	Denticis nomina	126
Cardinalis aliquis ducē		E	
ta millia aureorum		Echinus	178 (178
in ventrē condidit	167	Echinometra cui proſit	
Cardinalium luxus	155	Eupylus lacus	144
Cartilaginea	145	Erythrinij	128
Caſtanæ Clauennæ	170	F	
Caniarium ſaſſamen-		Falconij Etruſci ganeo-	
eum	179	nisars	115

F N D E X

Florentini nobilis insul	83	à Neptuno peti	83
se dictum	165	Ioctij	141
Fragolini siue Pagri	127	Iouij modestia	104
quando optimi	128	Iudæi medici ad febrim	
Fragolinorum corda	128	remediū ex Tina	167
nomina	127	Iudæos marinis porcis	
G		vesci	103
Galaxias qui	156	Iuglades Tarentinæ	170
Galenus Romanæ luxu-		Iuueniæ Romanæ	170
rix castigatō	136	L	
Galenī de Lupo senten		Labrax piscis idem & Lu	
tia	94	pus	90
Galeum	155	Laccia quo nomine a-	
Galeorum genera	156	pud antiquos	133
Galeotes	104	Lacciz varia nomina &	
Gallaria	156	pictura	133
Gallinæ Patauinz	170	vbi inueniantur	133
Garum	178	Lacciarum captura	133
Glaucus	139	Lamia	104
Gobius 140. qui malus &		Lampetra & eius figura	
qui bonus	141	& vnde dicta	155
Granceuolæ	175	Lampetram antiquitus	
H		Mustelam	157
Hædi Vmbri	170	centum aureis Romæ	
Heliogabali prodigali-		venditam	155 (157
tas	152	Murznâ appellatâ	156.
Hermolaus Barbarus stu-		Lampetræ vbi reperian-	
diorū gloria insignis	102	tur	155. 157
Hermolai error de Stu-		quâdo suauissimæ	159
riōne	102	quomodo parâdē	160
perplexitas	103. 104	Larium lacum maximos	
Hieronymi Vidæ acutē		gignere pisces	170
dictū de Clupea	135	Lechia antiquitus vt di-	
Historia de Boue mari-		cta	116. 117
no & Ethiope	87	vbi optima	118
Hycca piscis	102	Lechiz pictura	116
I		caput optimum	118
Icesius coquus	123	Lechiâ Amiam esse	118
Instrumenta artium etiâ		Limariæ	114

I N D E X

Locusta	174	M
Loligo	172	Malogranata Campa -
Lōgoliu Torſionē Stu	na	179
tionem putauit	99	Mēnæ & Mēnūæ 142
Lōpida	117	Marianus cucullatus lur
Lucullus ceraſum in Cā	codeceptus	160
paniam portat	80	Melanurus Percarū dux
Lucius Ciminus, Traſy	142	
menus	168	Melo pepones Foſſe Clo
ſalubris	169	diæ 169
Britānus pinguis	168	Mænīs fluuius 106
nunquam mari inue-		Merulæ quæ & coccyges
nitur	168	139
Lucij deſcriptio	97	Merluccia plebeius pi -
mādibula remedium		ſcis 81
ad calculos	169	Merluccia Germanorū
Gallici optimi	169	delitiæ 180
Lucium nunquam intra		Merluzum 139
re maria	98	Morus Paraſitus nobi -
Lucios non eſſe Lupos		lis 164
97		Mugiles Græcè Cepha -
Lumbricum Lampetrā		li 122
fuīſſe, error	158	qui optimi 123
Lupacius piſcis	91	Mugilum natura 123
Lupus piſcis apud anti-		nomina ibid.
quosquishodie	91. 121	Mulorū duo genera 132
Lupus Græcè labrax	122	Murus piſcis 152
Lupus Romanus vbi		Murænā fluuiialis 152
optimus	91. 121. &	Murænæ piſtura & ſaga -
quando	122	citas 150
Lupi piſcis varia nomi -		Vitalē ſpiritum vbi ha -
na & carnes	91. 94	beat 151
Lupum piſcem alium à		Murēncur Romanis in
Sturione	91	precio 150
Lupi Lanati	162	vbi optima & quomo -
Luporum piſcium duo		do capiuntur 150
genera	122. 161	Murēnaſmā ſueſcere 151
carnes optime	122	humanas carnes vorā
		re 151

I N D E X.

Mus	134	Petrus Aponensis Con-	
Mustela	134	ciliator	126
N		Philelphi error de Stu-	
Nigricauda	143	rione	96. 97
O		Philippi luxuriosum di-	
Oa Taricha falsamen-		ctum	162
tum	179	Phistiter, siue Flator pi-	
Oculata 142. piscis cau-		scis	86
tissimus	143	Phycides	140
Ochialis	143	Phocænam in Ponto na-	
Oliuæ Picentes	170	sci	101
Oræ & Balenæ conti-		viuiparam esse	100
nenter hostes	85	branchijs carere	101
Orcyni	114	Porcus marinus quot no-	
Orphus	131	minib. appelletur	103
Optatus Tyberij Cæsa-		Pigus piscis in Lario	83
ris libertus	80	Pisces peregrinari	80
Ostrea falsum humorē		Pisces multi cur defese-	
generant	177	rint	80
vnde Romanis in ho-		Pisces vitare retia & a-	
nore	176	stus	80
quibus profint	178	Pisces qui Fricturæ no-	
P		mine veniunt	137
Padus Sturione pisce		Pisces noui	80
clarissimus	95	Pisces alijs ignobiles no-	
Pagrorum bonitas	127	bilitatē obtinuisse	80
Paguri siue Grancipor-		Piscium & auium simili-	
ri	175	tudo	146
Parmenius Rhodius de		Platinæ error in Culi-	
re coquinaria scripsit		narijs	133. 167
120		Plinius Valerianus me-	
Pastinaca	149	dicus	165
Pectines, siue Pectuncu-		Porcelettæ, parui Stu-	
li	177	riones	93
Pelamides & quibus pro-		Pogij parafiti error	91
fint	114. 116	Pogij de Lucio senten-	
Perca salubris	142. 144	tia	98
Perceci	144	Pompilus Neptuno sa-	
Persica Etrusca	169	cer	140

INDEX

nauigiorum comes	114	Salfamentorum prouer-	
Pomponij Læti de Lac-		bium	179 (15)
cia error	133	Sanga Romanus poeta	
Polypus piscium soler-		Sapphirus piscis	125
tissimus	171	Sardæ salfamentum	179
Polypi mirabile facinus		Sargus quomodo con-	
172		diatur	130
Polypum Veneri con-		vbi & quando opti-	
ferre	172	mus, & quando pa-	
Pfitta	145	riat	129. 130
Pyra Mustea	170	Sargos caprarum ama-	
R		tores	129
Raia	149	Saurus à Galeno lauda-	
Raiarum fel auribus pro-		tus	138
desse	149	Scarus piscis nobilis in	
Rapa Nursina	170	Græcia	80, 125
Rainæ & Carpenæ	171	Scarmus	139
Regillus lacus	167	Schinalia ex Sturioni-	
Rhombus vnde dictus &		bus confici	105
aquatilis phasianus	145	Sciena, siue Vmbrinaro	
Rhombi captura & na-		Scombrus siue Lacer-	
tura	146	tus	138
salubritas	146	Scorpæna 141. venenato	
Romani lurcones	82	aculeo	142
Rota cetarij genus	85	Scylla	104
S		Serpentes cum Murænis	
Sepia 172. quid conse-		coire	152
rat	173	Silurus vbi maximè in-	
Sepiæ & Loliginis disse-		ueniatur	105
rentia	173	Siluri felad quid valeat	
Salmones saliti	180	110	
Salpa astutus piscis	129	Solea, siue Ligulaca vel	
semper malus	129	Buglossus	146
Salpæ cognomen	128	Soleæ captura, magnitu-	
Salfamenta omnia quid		do & bonitas	147
profint & obsint	180	Spartiuentum promon-	
apud Athenienses in		torium	114
honore	178	Spigola & Lupus idem	
apud Romanoa	178	92. 94.	

Spigo-

I. N. D. E. X.

- Spigola apud Romanos
91.162
hami impatiens 95.96
Spinalia falsamenta 179
Squatina 149
Squatratæ 149
Squilla siue Carides 175
Stella 117
Strincij 141
Sturio marinus piscis
88
cur amnes subeat 88
quando gratissimus
91
sapidissimus & ma-
gnus 88
quando optimus 110
piscis non vorat 108
dentibus caret & cur
89.102
vbi maximè capiāt 88
Sturionis nomen apud
antiquos 89
natura & vitia 109
descriptio 89.106
Sturionem antiquis Si-
lurum fuisse 104. con-
iecturæ 109
Porcelettam esse 102
ouiparam esse 100
ab Attilo differre 99
non esse Spigolam 92.
93
Sulium Hispanis dici
107
Sturiones vnde dicti &
qua coniectura 108
in Canarijs insulis 107
in Danubio max. 106
folis retib. capi & cur
non hamo capiantur
96
Syllanum rus 168
Synodum Deticem esse
vbi optimus 126
T
Tarentellum 113
Theodori Gazæ errore
Sturione 100
Tellinæ 177
Testaceum genus 176
Testaceorū nomina 178
Tiberij Cæsaris factum
de Locusta 174
Thynni quando dican-
tur 114
quando dāentur 115
simplicissimi 113
Thynnorum quæ pars
stomachis inimica 115
iecinoris mira proprie-
tas 116
coctio 116
pars melior. 113
multitudo vbi maxi-
ma & vnde 113
Thynnos æstrum pati
114
augeri iuxta Plinium
114
biennio vitā finire 114
porco dici præ pin-
guedine 103.115
Timaeus amnis Varollis
& Troctis abundas 95
T. Tamisij gula prostitu-
ta, & histor. ridicula 111
Tinea Placen. orator 166

I N D E X.

Tinca nomen nouiti-	petu	163	
um	166	Tubera ex Vmbria	170
plebeius piscis	166	Turdi pisces	139
Trafymena	165	Turtur	149
Bacana	166	V	
Fuciniana	166	Varollus piscis	91
Tinca, Florentini cuius-		Vedij Pollionis crude-	
dam cognomen	166	litas	151
Tomus Thurianus	104	Velinus lacus	163
Torpedo cur ita dicta &		Vertibulum siue Vrtica	
eius varia nomina	148	178	
Torsio maleficus	102	Vitulæ Surentinæ	170
Torsiones vbi inuenian-		Vmbrinæ figura & vbi	
tur	102	capiatur	110
Trachina	138	Vmbrinarum capita Ro-	
Trigla Græcè Latinè cur-		mæ	110
Mulus	135	Volaterrani error de Ca-	
apud Romanos pre-		pone	131. 132
ciosa	136	Volaterrani error de stu-	
vorax 136. cur gustui		rione	90
grata	137	Vuæ Vesuuianæ	169
cur Dianæ dicata 136.		X	
140		Xiphia	104
Triglæ coctio	137	Xiphij vbi capiantur	114
Trigo letalis qui & Bruc-		qui & spathæ	113
cus	149	Xiphios bonitate & pre-	
Trocta quid Romanis		tio Siluris æquales 115.	
antiquitus	161	quando damnentur	115
Troctæ Larianæ cētum		dociles, in immensum	
librarum pondo	163.	augeri	115
165		Z	
Troctas aduerso amne		Zephyrium promonto-	
subire incredibili im-		rium	114

FINIS.

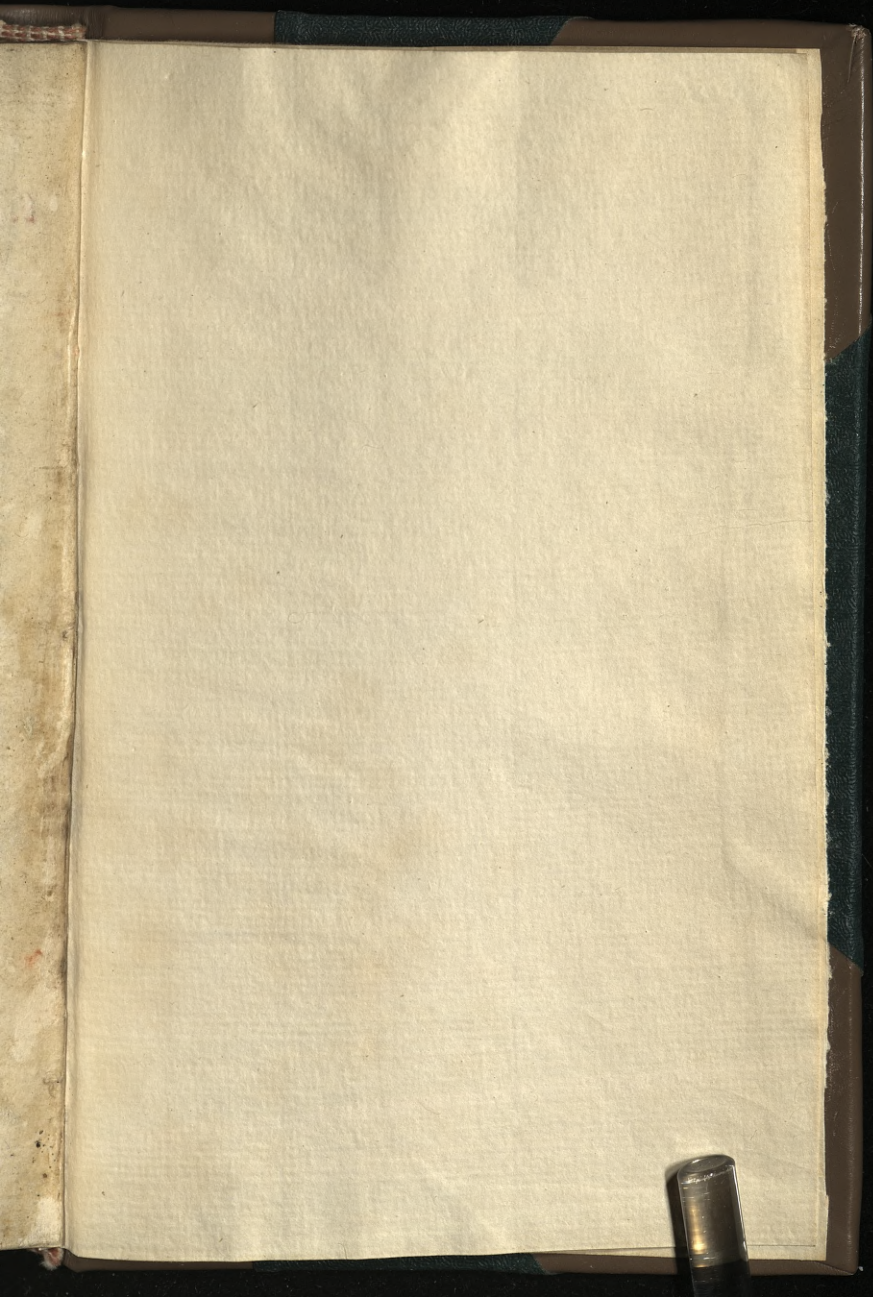
163
70
139
49

91
e-
151
63
ca

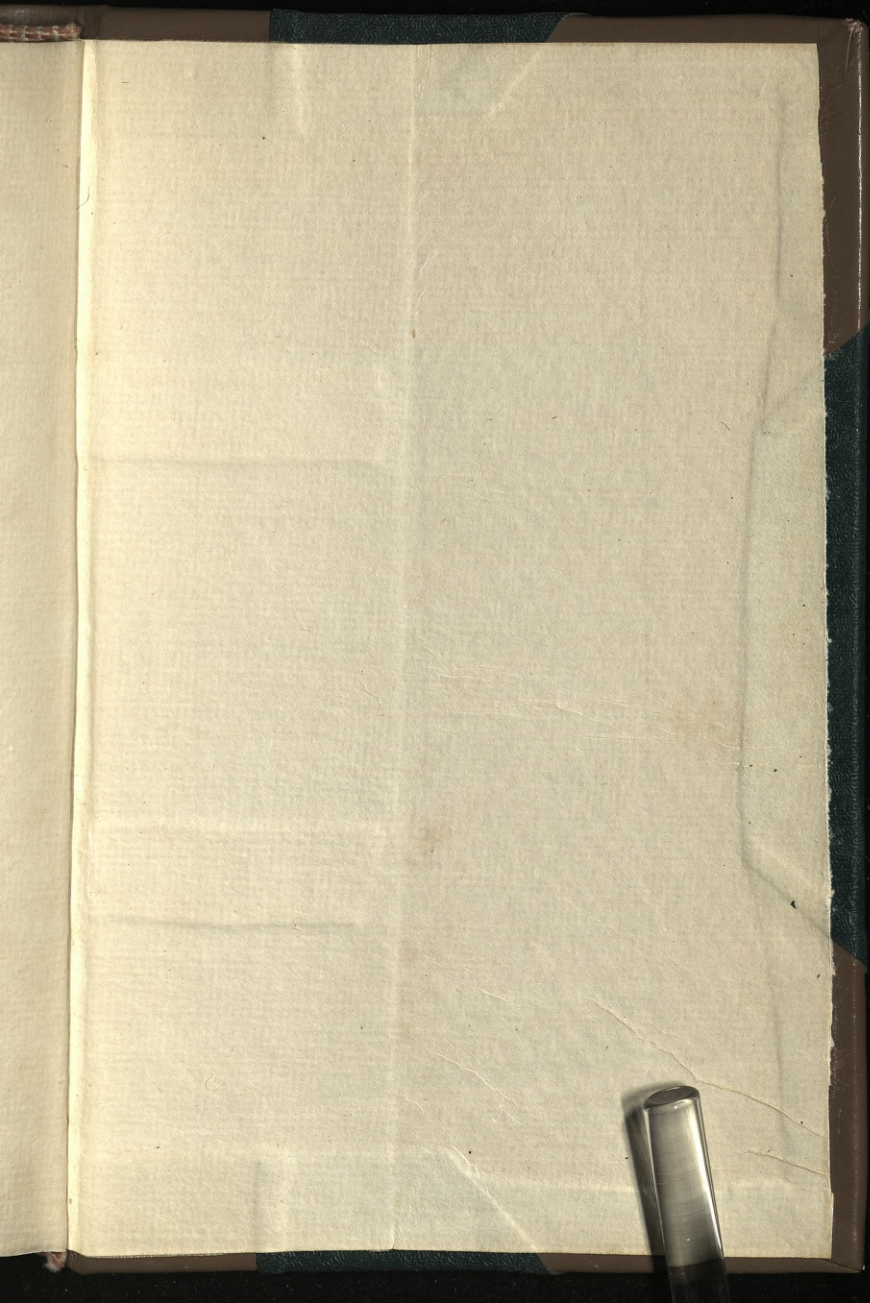
70
bi
110
9
10
Ca
32
tu
10
9

4
4
3
e
.
5
a
5









BIBLIOTEKA KORNICKA

13987

